NAZ.
III

L III
a
34

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LIII
A
34
NAPOLI

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI BERGOMATIS CANONICI ORDINIS DIVI AVGVSTINI DE ORIGINE OROBIORVM SIVE CENOMANOR. AD PETRVM BEMBVM LIBRI TRES.

CVM PRIVILEGIO.

L. III a 34

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM SIVE CENOMANORVM ORIGINE AD PETRVM BEMBVM LIBER PRIMVS.

QVàm magna ſit rerum omniũ quę cæli, terræq; ambitu continentur; atq; in primis quidem hominum Petre Bembe diuerſitas: licet alijs quoq; ratiõibus haud difficile colligas; tamen hinc quã facillime cognoſci poſſe iudicarim: quod quemadmodũ è terra tam variæ herbarum, fruticum, atq; arborum ſpecies, tamq; diſparia beſtiarũ vel cicurum, uel ferarum, cæterorũq; animantium omnium genera prodeunt: ſic diuerſæ etiam animorum propenſiones, applicationeſq;, alijs atq; alijs cũ artibus, tum ſtudijs exercendis, pro varia principiorum qualitate, ac mixtura prouen.iunt. Nam ſicut apud Ariſtophanem ſenex ille loquitur Chremylus.

ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν σκυτοτομεῖ καθήμενος
ἕτερος δὲ χαλκεύει τίς ὁ δὲ τεκταίνεται.
ὁ δὲ χρυσοχοεῖ γε χρυσίον παρὰ σοῦ λαβών.
ὁ δὲ λαποδυτεῖ γε νὴ δία ὁ δὲ τοιχορυχεῖ,
ὁ δὲ κναφεύει, ὁ δὲ πλύνει κώδια
ὁ δὲ βυρσοδεψεῖ γε ὁ δέ γε πωλεῖ κρώμυα.

Quibus è rebus genus hominum (vt pauloante poſui)

ita variatur; ut ex ea ipſa uarietate, rectiſſime profectò à primis illis naturę rerum indagatoribus dictum fuiſſe, ac creditum exiſtimē: hominem ipſum minorem quendā mundum eſſe; quem Græci μικρόκοσμον dicant; quippe qui totius vniuerſi perſpicuam quandam imaginem referre uideatur. Quod quidem ita eſſe; docent tot arbores; tot herbæ, tot animantia, tot deniq; diuerſę res quas terra gignit; tot item contra ingeniorum propenſiones, tot ſtudia, tot artes, atq; inuenta, quæ nobis ſunt à natura Dei dono, munereq; conceſſa; vt non minus fortaſſe innumerabiles ingeniorum ſint; quam arborum, quam frugum, quam animalium, cęterarumq; rerum varietates. Quo circà ſæpe ego mecum Petre Bembe nōnullos tàm noſtri temporis, quàm à remotiſſimis etiam ſęculis non indiſertos planè viros admirari ſoleo: qui ſpecioſa, ſed planè falſa quadam hallucinati ratione, totam hanc & artium, & ſtudiorum diſſimilitudinē tam cōſtanter reprǽhendant, & damnent; vt quicquid operæ ac ſtudij cuius alij ab ea quā ipſi profiteantur; diſciplinę impertiatur; omnino ſuperuacaneum ac minus vtile eſſe contendant: vulgatumq; illud quaſi oraculum quoddā ſubinde ingerant: Proinde miſerandi ſunt; qui tanquā abiecti, demiſſiq; animi, aut certi loci naturā, aut vnius vrbis ſitū, aut fluminis magnitudinē, aut montis amœnitatem, accurate nobis deſcribunt: quod nonnullos feciſſe cōſtat; memoriæ prodentes tum Oſſam, tum Nyſſam, tum ſpecum coryceum; & quamuis, aliam rem nominatim: quum rerū leuiſſimarum admiratione obſtu-

peſſcti uideantur: & nomine explicationis rei paruæ ſibi plurimum ſumant; & arrogent quod quidem propterea eiſdem vſuuenit, quod ad res potiores contemplandas nunquã ſe conuerterint: mundi inquam & eorum quæ in mundo maxima ſunt. Nam ſi, ut res ferebat: hęc obſeruaſſent: nihil omnino ſtudij in reliquis admirandis poſuiſſent. Imo hæc ipſa omnia leuia fuiſſent viſa: & ad illorum præſtantiam nulla penitus laude digna. Ego vero huiuſcemodi ſciolos non modo deriderẽ: ſed & eum quem ſequi ſe prædicant Ariſtotelẽ, (ſi modo is ſit Ariſtoteles; ac non potius, quod nonnulli quidẽ aſſerunt; eius diſcipulus Theopraſtus; cuius ad Alexandrum Macedonem περὶ τοῦ κόσμου liber eſt editus) non ſine irriſione demirarer talia dicẽtem: ſi de minorum artium profeſſoribus ac non potius (quod mihi quidem magis ſit veriſimile) de iiſce loqueretur; qui ſpretis penitus quæ ad animum, ac mores ſpectant diſciplinis; leuiſſimas tantũmodo res; ac prorſus inutiles perſequũtur: in hiſq; totum inſumunt vitæ curriculum: alioquin ſi homines ipſi vnà omnes aut philoſophiæ tãtum (quod iſti velle uidentur) aut iuri ciuili, aut ſi malueris medicinæ, vel cuiuis vni, quamuis neceſſario, artificio, natura eſſent, ingenioq; ſuo addicti: obſtrictiq;: qua nam obſecro via, aut ratione ciuitates ipſę, cœtuſq; hominum iure congregatorum conſeruari poſſent? ne dum augeſcere? peſſime profectò, ne dum inutiliter cum hominum genere actum eſſet. Itaq;, vt pedem preſſius demum conferam: quum hæc mecum ipſe tacitus ſæpenumero cogitarem,

ſimulq; vetus illud M.*Catonis elogium memoria repeterem: nihil agendo homines male agere diſcere: facturum me rem neq; ætati meæ alienam, neq; patrij ſplendoris amatoribus penitus iniucundam exiſtimaui: ſi eum ſermonem cuſtodirem litteris: quem de* Orobiorum *ſiue* Cenomanorum *origine tres illi nõ ſolum ſanguine, verum etiam ingenuarum artium doctrina germani fratres.* M.Marcilius, L.Petreius, *ac* C.Iulius Zãchi *apud* M.Mauritium Annæum, *qui tibi, eo tempore, quo apud nos degebas* Bembe, *& familiaritate & bonarum artiũ ſtudio coniunctiſſimus fuit: inter ſe quondam habuiſſent: ut uel falſa illa opinio, quæ iampridem inoleuiſſet:* Orobios *nimirum aut à* Græcis, *aut à* Gallis *ortum duxiſſe tolleretur: expungereturq;: vel mehercule etiam vt eorum virorum, à quibus patriæ noſtræ origo eſt, memoriam iam prope ſeneſcentem, ac potius intermortuam (ſi modo poſſem) ab obliuione hominum atq; à ſilentio vindicarem.* Q*uod quidẽ ſcribendi genus: & ſi nimis læti, & quaſi luxuriantis ingenij nonnullis forſitan videri poteſt: neſcio tamen quo pacto in adoleſcentibus, tanquã in herbis ſignificare conſueuit: quæ virtutis maturitas: & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. quãuis (vt verum fatear) nequaquã intelligo: cur me tandem pudeat in colendis hiſce leuioribus ſtudijs aliquantulum operæ, temporiſq; conſumere: in quibus non pauci ſanè viri cũ noſtra, tum patrum noſtrorum memoria, non mediocri cum laude ſint verſati. Paruarũ nãq; rerum curam non defuiſſe* Græcis *autoribus, atq; etiam* Romanis, *quis eſt*

qui neſciat? quum memoriæ proditum ſit, Lucianum ac Fauorinũ clariſſimo planè ſcriptores id factitaſſe? quorum alter Muſcam, & Paraſyticam, Therſiten alter, & quartanam febrim ſcriptis celebrauit ſuis. quid? nonne apud Platonem Erexymacus ille medicus legere ſe aliquando ſolitum meminit ſapientis cuiuſdam uiri librum; in quo ſal miris prçconijs extolleretur? vt interea ſileam & Syneſium Cyreneum, & Dionem Chryſoſtomum: è queis prior caluitij, poſterior vero comæ laudes fertur conſcripſiſſe. at vero noſtri generis quot ſummi, fortiſſimiq́ homines leuiſſimis quibuſdam in ſtudijs atq́ artibus pauculas horas collocare non dedignati ſunt? quales (vt inquit Columella) fuere. M. Ambiuius, et Menas Licinius, tum etiam C. Mutius: quibus ſtudium fuit piſtoris, & coci, nec minus cellarij diligentiam ſuis prçceptis inſtruere. Et, vt ad citeriora tandem ac notiora nobis domeſticæ virtutis exempla perueniam: Te nunc Petre Bembe, Te inquam clariſſimum atq́ ornatiſſimũ virum appello; Qui quum in omni & litterarum, & virtutum genere iamdudum ita profeceris; vt uel in eloquendo vel ſcribendo pares quidem paucos, ſuperiorem certe habeas neminem; manſuetiora tamen hæc ſtudia nunquam aut improbaueris; aut omnino contempſeris: quippe qui & Aetnæ montis deſcriptionem ædideris, & in Virgilianos etiam; luſus, ac Terentianas fabulas nõ nulla cum iocunda, tum ſcitu quoq́ digniſſima litterarum monumentis commendaris. quæ profecto præclara ingenij tui facinora (vt præſagire mihi ipſe iam uideor)

ita vigebunt memoria ſæculorum omnium; atq; ita poſteritas alet, vt de tuis ſummis laudibus nulla unquam ætas tacitura ſit. Quare ſibi habeant illi vel ſapientiæ, vel philoſophiæ nomen, obſcurum quidem illud (vt ſcite admodum inquit Cicero) & inuidioſum; mecũ ſanè opti me actum iri exiſtimabo; ſi in ijs tribus, quos de Orobio rum origine ſcripturus ſum libris, cum noſtræ ætatis, ac inſtituti adoleſcentibus, tum antiquitatis etiam obſeruatoribus, non ingratum quid, nec prorſus inutile conficere potuero. Quãquam haud ſcio (vt tuis nunc Bembe vtar verbis) an etiam ſit hoc ipſum philoſophari. quid eſt enim magis philoſophi: quàm, perſcrutari veritatem? quacunq; in re autem qua de agatur; quid ſit veriſſimũ ſcire; vel veriſimillimum ſaltem, mea quidem ſententia pulcherrimum ſemper fuit. Verum ne longiores forſtaſſe ſimus, quàm res ipſa poſtulat; inſtituti tandem laboris opus aggrediar. Igitur quum in omni amicitia, nihil omnino, quod quidem in terris fiat; acceptius, nihil ad bene beateq; viuendũ accõmodatius inueniri queat; quàm iucunda illa honeſtaq; ſtudiorum ac uitę communitas, atq; animorũ remiſſio, quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conuiuijs dulciſſimus, quo ita ipſi ſeſe homines concordi quadã beneuolentia, & charitatę complecti ſolent, vt uix vnquã, aut certe non admodum facile diſſolui poſſint; ob id ſolebat mihi L. Petreius memoriter ac iocunde narrare, (cui vel propter omnes virtutes, uel etiam propter ſtudia communia erã amiciſſimus) nonnunquã vna cum Marcilio ac Iulio ad

M. Mauritium conuiuendi & diſſerendi aliquid gratia ipſius rogatu, accerſituq; conuenire ſolitum. vbi quãuis multa & inter epulas, atq; item poſt ſublatis menſis, de poeticis, deq; oratorijs ſtudijs, plura & ijſce de rebus quæ ad eã philoſophiæ partem ſpectant; quam Græci ἠθικὴν, noſtri moralem vocant; inuicem collata eſſent, ac diſputata, plurima tamẽ aiebat, ſanèq; recondita à Marcilio de principe Orobiorum ortu expoſita fuiſſe ac cõmemorata: è queis ea duntaxat quæ eo referente didicimus; quæque & ad ſciendũ digniora, & ad audiendũ iocundiora uidebuntur; ob amorẽ patriæ debitum, cuius nobilitatẽ falſis opinionibus obſcurari æquo animo nũq̃ ferre potui; tum etiam vt noſtrorũ ingenijs viam faciã; quaſiq; exemplar aliquod de conſcribendis rebus antiquis proponam; in medium afferre conſtitui; neq; enim non intelligo nihil nos magis niti decere, quàm ne quid priuatis ſtudijs de publica opera detrahamus; in quo quidem non modo nosmetipſos hebeſcere, & languere nolumus, ſed etiam vt alijs exemplo proſimus enitimur. Itaq; (vt ad rem redeamus) dicebat mihi idem ille Petreius quum aliquando apud M. Mauritium cõuiuendi gratia vna omnes conueniſſent, plurimuſq; inter diſcumbendũ familiariter admodum, vrbaneq; de litteris, quarum erat ſummũ in omnibus ſtudium: ſermo fuiſſet habitus; tum demum ſecundis menſis poſt epulas iam remotis, ſeſe omnes in politiſſimam M. Mauritij bibliothecã contuliſſe; vbi quum omnes pariter aſſediſſent; tum Marcum ipſum alacriter admodum, vt ipſius ferebat

vſus,ita fuiſſe exorſum. Vlyſſem illũ Homericũ *probe noſtis ornatiſſimi iuuenes,quum diſcerpta naui enatando ad* Phæacas *appuliſſet;honorificeq; ab* Alcinoo *tum eorum rege hoſpitio fuiſſet acceptus; tandem poſt epulas huiuſcemodi verbis regem allocutum.*

Ἀλκίνοε κρεῖον πάντων ἀριδείκετε λαῶν
Ἤτοι μὲν τὸ δὲ καλὸν ἀκούεμεν ἐστὶν ἀοιδοῦ
Τοιοῦ δ' οἷος ὁ δ' ἐστὶ θεοῖς ἐναλίγκιος αὐδήν
Οὐ γὰρ ἐγώ γέ τι φημί τελος χαριέστερον εἶναι
Ἢ ὅταν εὐφροσύνη μὲν ἔχη κατὰ δῆμον ἅπαντα
Δαιτύμονες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζονται ἀοιδοῦ
Ἥμενοι ἑξείης παρὰ δὲ πλήθωσι τράπεζαι
Σίτου καὶ κρειῶν μέθυ δ' ἐκ κρητῆρος ἀφύσσων
Οἰνοχόος φορέησι καὶ ἐγχείη δεπάεσσιν
Τοῦτο τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἴδεται εἶναι.

Nunquid cenſendum eſt poetam illum (vt fertur) poetarum omnium eruditiſſimum in immoderatis epulis,ex tructiſq; menſis,vel frequentibus poculis, aut muſicis deniq; cantibus voluptatem cõſtituiſſe?minime gentiũ. nam qui opiparis dapibus affluenter appoſitis,ac vino in crateras large diffuſo,conuiuas præterea inducit inter huiuſmodi voluptates poetæ cantu ſuauiſſimo demulceri;honeſtum proculdubio nobis cõuiuium narrat: cuiuſmodi qui ſapit ſibi imitandum proponat; tranſferens nimirum voluptatẽ à turpibus rebus ad decoras, atq; ab eſcis corporeis ad ſpiritales. Quid enim aliud arbitramur Vlyſſem *illum, vel* Homerum *hiſce verbis ſignificare voluiſſe? quàm lauta proborum animorum*

alimenta in liberalibus collocutionibus conſiſtere: mini-me autē in altercationibus, quales ſunt in iudicijs lites, contentiones, rixæ, captiones, cæteraq; his ſimilia: quæ quum ita ſint; quibuſnam iucundis, honeſtiſq; ſermonum illectation bus nunc nos peracto iam cœna corporea, oblectari par ſit; quid vos ſinguli iudicetis audire cu-pio. Tum L. Petreius, qui eò fortè data opa vt de prin cipe Orobiorum origine diſputatio inſtitueretur adue-nerat: Et ſi inquit ſumus & ad ſcientiam, & ad actio-nem in lucem editi, naturaq; ipſa: ſic nos inſtituit, atque formauit; vt nulla quidem è parte nobis defuiſſe videa-tur; ſiue ad ea, quibus opus eſt ad agendum; ſiue quibus & ad ſciendum; attamen quum ipſa naturę munera, qui bus hominem maximè honeſtatum voluit; ipſe mecū re-puto; facile adducor vt exiſtimē, nullum maius reperiri poſſe; quàm ſtudium, vel cupiditatem potius ſciendi; quā ita eximiā, & præſtantem nobis indidit; vt omnia ſcire expetamus; atque ea, quò magis ſcitu difficiliora ſunt, eò uehemētiori ſtudio, curaque, indagare conemur. Itaque vt præclare ſcribit Cicero; quum ſumus neceſſarijs ne-gotijs, curiſque vacui; tum auemus aliquid videre; au-dire; ac diſcere; cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabiliū, ad bene beateque uiuendum neceſſariā ducimus. Enimuero (ſi Maximo credimus) Alexandrū illū Macedonū regem ferunt quum ad Ammonis tem-plum peruenisſet; ſalutatuſque eēt ab ipſo Ammone filius; fidem habuiſſe Deo iuxta Homeri teſtimonium; qui Iouē deorum atque hominum patrem appellauit dicens.

Τὴν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Admiſſo igitur oraculo; non illum Darij fugam, uon futuræ exitum pugnæ, vtrũue infortunium græciȩ impenderet; an Aſiæ miſceri res & conturbarl deberet; ſed quaſi hæc omnia recte procederent; curioſe potius de Nili fluminis ortu percunctatum fuiſſe ex Deo; quo nã ſcilicet loco ille fluendi exordium ſumens in Aegyptum decurreret; quaſi hoc vnum ad conſtituendum Alexandri imperium deeſſet. Verum ita natura(vt diximus) cõparatum eſt; vt omnes ad veri cognitionem, & ſciẽtiæ cupiditatem ducamur; atque inuiti etiam trahamur; in qua nimirum vt idẽ inquit Cicero, excellere; pulchrũ quidem cenſeamus; labi autem; errare; neſcire; & decipi & malum, & turpe, arbitremur. Quamobrem(vt deſiderium meum vobis exprimam) quum omnis cogitatio, motuſque animi, aut in cõſilijs capiundis de rebus honeſtis, aut in ſtudijs ſcientiæ, cognitioniſque uerſari debeat; porrò, quum & pauci de numero eorum, qui priſcis tẽporibus in deſcribendis gentiũ originibus verſati ſunt; de principe Orobiorũ ortu pauca diſſeruerint; alij uero nihil omnino retulerint; nonnulli autem, & ſi eam ſuſceperint prouinciam, tamen minus recte, quàm par eſt, ſenſerint; nequaquam mihi vitio dari velim; ſi de re tam difficili, tanq̃ ardua, diſceptationem à nobis ipſis habẽdam putem. quæ enim maior poteſt eſſe ignauia? quàm ortus ſui certa omnino neſcire principia? quid vero ſtultius excogitari poteſt? quàm incerta pro certis habere, falſa pro veris? Quas ob res hortor vos; ac potius oro,

atque obteſtor; vt ad huius quæſtionis tractationẽ, (& ſi perdifficilis eſt, & obſcura) ingenij tamẽ atque animi ueſtri vires excitetis; vt & certa gentis noſtræ origo aperiatur; & ab iſtis Galliæ partibus excellentis eius nobilitatis in toto orbe terrarum lumen eluceat. Tum Iulius, quum in ijs, inquit, quibus eadem ſtudia, eędemque inſunt voluntates; quales ſumus nos; fieri ſoleat; vt æque quiſque alterius delectetur ac ſui ipſius deſiderio; efficiaturque (quod Pythagoras vult in amicitia) vt vna omnium ſit voluntas; profecto petitioni tuæ contradicere, nemini fas eſſe iudicarem; niſi ſcriptores illi, qui de Orobiorum ortu nonnulla litteris mandarunt; tanta eſſent, & in varietate, & diſſenſione conſtituti; vt nulla adhuc, (quiſciam) de vera Orobiorum origine certa manarit, aut omnino probata ſententia. Sunt enim nonnulli (quod te tamen minime latere arbitror) qui Orobijs ortum à Græcis Tyrrheno duce, alij à Troianis adiunctis Henetis ſub Antenore extitiſſe velint: plurimi vero contra, Gallis Senonibus ductore Brenno (quãuis quidam indocti Belloueſum malint) eam Orobiorum originem tribuant; quarum opinionũ quæ uera ſit Deus ipſe viderit; quę autem veriſimillima magna quęſtio eſt. Nũquid igitur inter has tam inter ſe diſcrepantes ſententias, nos ipſi L. Petrei diiudicabimus? quum præſertim ſuos quæque habeant autores, & quidem locupletiſſimos; & quibus (vt inter homines eruditos conſtare video) maxima etiã fides in hiſtoricis monumentis haberi ſolet. porro nec deſint ex recentioribus complures

ſanè viri nec ineloquētes,nec ineruditi; à quibus variæ maximique roboris argumenta pro hiſce opinionibus intendantur: quæ quidem non eius generis ſunt, vt diſſolui facile queant. Imo vero inquit Marcilius facillime ſolui poſſunt. quin dicam audacius quod ſentio; tum uera temporū ſupputatione, quàm probatiſſimorum ſcriptorum autoritate ita queunt refelli; vt illorū error facile fiat omnibus manifeſtius. Tū Marcus, hoc ipſum inquit, quod mihi ſemper cum ad differendum ſanè difficile; tum ad cognoſcendum non ingratū prorſus nec inutile viſum ſit; hodierno i cōſeſſu ac ſermone (ſi modo liceat) ex vobis intelligere magnopere optarim ſtudioſiſſimi iuuenes. Nam quum propter varias diſcrepanteſque doctiſſimorum hominum ea de re ſententias, id mihi vix optādum videretur; facile memoria atque animo iampridem exciderat. Nunc autem quoniam, inſperante ſanè me, ſed valde equidem optāte, in hanc de Orobiorum ortu controuerſiam perueniſtis: gratiſſimam mihi profectò rem feceritis adoleſcentes; tuque in primis optime Marcili, ſi ea mihi, quæ hiſce de rebus ſummo vos ſtudio, curaque perueſtigaſſe non me latet; expoſueritis.

Tum Marcilius, ꝑuulgatas res inqt requiris Marce; tibique non incognitas. quis enim noſtrorum hominum de his plurima non inuenit? non etiam docuit? non denique ſcriptum reliquit? attamen ne ſi fortè defugerimus; cauſam tibi aliquam demus recuſandi; nequaquā grauabimur more noſtro (& ſi nos intelligo & ſyluæ ligna, & mari vndas addere) hac de re ea duntaxat,

quę cognita nobis ſunt, quàm diligentiſſime ac breuiſſime fieri poterit, explicare. Nam *queâdmoduũ vulgo dici cõſueuit;* Κόροσ οὐδείσ τῶν Καλῶν. *Verũ enimuero quoniâ probabiliora omnino videri ſolent quæ laceſſiti dicimus; quàm quæ priores: idcirco diſceptationem hâc inter nos ita inſtituendâ cenſeo; vt vnuſquiſque veſtrũ fratres optimi ex ijs veterum opinionibus, quæ antea cõmemoratæ ſunt; eam nimirum, quæ maxime placuerit, (ſunt enim libera omnium iudicia) defendendâ ſumat, iam vero iſta conditione, dum mihi non ſolũ libere ab antiquorum ſententia deſciſcendi, verum etiam eos (ſi res ita poſtulauerit;) non argumentis modo, ſed certis etiam teſtibus refutandi tribũatur facultas. ego.n. & refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia paratus ſum.* Hæc *nâque (vt ſcitis; &* Cicero *ſcriptum reliqui;) vetus eſt, & Socratica illa ratio contra alterius opinionem diſſerendi: qua facillime quod veriſimillimũ eſſet; inueniri poſſe Socrates ille philoſophorum facile princeps arbitrabatur. licet igitur veſtro arbitratu percunctemini.* Tum Marcus, *ingenue vero, inquit, atque ex ſententia exhibes te iam nobis Marcili. qua proter tuæ primũ* Petrei *partes ſunt; quam prçcipue antiquorum opinionem probes edicere.* Et *ille, quoniam inquit autoritatem tuam negligere Marce Mauritii mihi eſſe non puto: quibus ſane verbis potero; primam earũ opinionum quas modo Iulius recenſuit; tueri conabor: hanc enim cæteris probabiliorẽ eſſe nõ eſt cur ambigam; quum & ratio ipſa, & probatiſſimorum ſcri-*

ptorum autoritas id ita eſſe facile conuincant. Principio namque quũ maximā argumenti vim in rebus antiquis nominum interpretatio afferre ſoleat: quunque Orobiorum nomen (vt quiſquis gręcas litteras vel primoribus, vt aiunt, labijs guſtauerit; vel extremis digitis attigerit; iudicare facile queat) gręcā ſequatur, vt gręce dicam, ἐτυμολογίαν*; quam Cicero veriloquium latine dici poſſe cenſuit: omnino neceſſitas pręſcribit; vt vel inuiti Orobiorum originem gręcam eſſe fateamur. At vero ſi græca; igitur a Tyrrheno orti ſunt Orobij. id enim recte ſequi perſpicuum eſt: quum is primus è græcorum ducibus in Italiam Colonias duxerit: quemadmodum ab eruditis rerum geſtarum ſcriptoribus memorię proditũ eſt. Quāobrem C. Plinius haud immerito (mea quidem ſententia) Catoni illi; quicũque is fuerit; ignorantiæ crimen impegit: quod Orobiorum ortũ neſcire ſe ſcriptum reliquerit: quũ à Græcis (vt aperte demonſtratum eſt; dubio procul effluxerit: teſtimonio quoque Cornelij Alexandri viri ſanè quantũ cõiectura conſequi poſſum, eruditiſſimi; cuius ſententiā idem Plinius libro. iij. his verbis refert. Orobiorũ inquit ſtirpis eſſe Comũ, atque Bergomũ, & Liciniforũ, & aliquot circa populos autor eſt Cato: Sed originē gentis ignorare ſe fatetur: quā docet Cornelius Alexander ortam à græcia) interpretatione etiā nominis uitā in montibus degentibus. In hoc ſitu interijt Orobiorũ oppidũ Bara; vnde Bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodente ſe altius, quàm fortunatius ſitos. hæc illę. Cæterũ hoc*

quidem loco Marcili multiplices poſſem ac varias ad ea,quę diximus,probanda,confirmandaque,non ueterum modo,ſed recentium quoque ſcriptorrum rationes afferre:ni his iam fermè nihil opus eſſet: quum ea quam propoſuimus ratio, tam valida ſit, ac ſtabilis; vt quicũque illam uel parum refutauerit;cæteras omnes labefactaſſe uideatur. quare expecto quid ad hęc reſpondeas Marcili. Tum ille,tam & ſi ꝑuulgata hęc inquit ſunt,Petrei ac ꝑinfirma potius argumenta; attamen ne à cæpto perquirendæ veritatis ſtudio deſiſtamus; quæ in contrariam partem plurimum mihi facere videntur apponam:tuoque primũ argumento ita reſiſtam; vt id quod tu concludere conatus es; nec eſſe conſequens;nec ex propoſitis ſequi facile omnes exploratum habeant. Orobiorum namque originem græcam eſſe ob id præſertim aſſeris; quod eorum quoque nomen græcum ſit; vel;vt rectius loquar;eſſe poſſit:verũ id,ex eo nequaquã effici,aut deduci poſſe, quis non ſatis videt?quis non intelligit?quũ ſiquidem plura inueniantur gentiũ nomina græcam etymologiã ſiue notationem aſciſcere;quarum tamen populos barbaros ſemper fuiſſe Strabo,Plinius,alijque nõnullli probatiſſimi autores tradidere.Quis enim eſt qui neſciat Himantopodũ,Phęnicũ,Aethiopũ,Hamaxobiorũ Troglodytarũ,Anthropophagorũ,Ichthyophagorũꝗ nomina græca eſſe?quũ tamẽ hi omnes populi natura barbari ſemper extiterint?longeꝗ ab ipſa græcia remotiſſimi?Nam Ichthyophagorũ quidem genti nomẽ

piſcium in victu vſum dediſſe; Struthiophagis vero è Struthijs cibum; Anthropophagis autem, quod carnibus veſcantur humanis neminem fermè arbitror eſſe qui non exploratum habeat. at vero quis ignorat? Troglodytas ab eo quod cauernas ſubeant; Hamaxobios autem quod in plauſtris vitam agant: fuiſſe nuncupatos? vt omittam interim & Aethiopas a nigris oculis; & à rubro colore Phœnicas; nec non & à flexis crurum niſibus Himãtopodas, quaſi loripedes appellatos. has ob res nos quoq; pro Orobijs noſtris reſponſum hoc volumus; quod quãuis eorum nomen ad græcum etymon trahi poſſit; non continuo tamen eorum originem græcam fuiſſe ſed potius barbaram, id eſt, hebræam vt poſtea probabimus. Non eſt igitur tam explorata iſta ratio, ad id quod volunt iſti confirmãdum, quàm uidetur; unde quum Cornelius Alexander aſſerit Orobios à græcis ortus ſui principium omnino nactos fuiſſe; negandum eſt; quumq; id ille à græca nominis interpretatione, quod eſt validiſſimum in hiſtoria argumentum; probat: protinus dicerem nõ eſſe cauſam; quin verius dicamus eam Orobiorum originẽ barbarã eſſe, quàm grçcam. Quid enim eſt hoc illo euidentius? nempè quum ipſum Orobiorum nomen incertæ, ambiguæq; ſit originis; vt ſcite admodũ Cato docuit; quippe quod tàm hæbreã quàm græcam etymologiam ſequatur. Porro quum lingua barbara antiquior ſit quam græca, vt autor eſt Plato in Cratylo dicens. Nunquid potiſſimus nobis hic ſermo? an ille?

quod ipſa à barbaris qbuſdã accepimus? (nobis qppe antiqores ſunt barbari) uel ob uetuſtatẽ ita ea diſcerni nequeũt vt & barbara. Tũ uero maxime hebræa, vt potè primo humani generis ortu mortalibus tradita; quẽadmodũ D. Auguſtinus aliiq́ꝫ plurimi ſacrarũ litterarũ enarratores eruditiſſimi tradunt: haud ſanè intelligo; cur nõ cõfiteri omnino neceſſe ſit; Orobiorum nomen prius hebræũ quàm græcũ, itemq́ꝫ eorum originẽ prius barbaram ideſt, hebræã fuiſſe, quã græcã. id. n. recte ſequitur; quod vbi nomen prius fuerit barbarũ; ibi origo etiã prior extiterit barbara: quãvis id nomen poſtmodũ effluxerit in græcam latinamue linguam. Non dubito, inquit, Petreius; quin barbara lingua, præſertim vero hebræa vetuſtior ſit quàm græca; nec id nunc agitur: verum an Orobiorum nomen hebrẹum eſſe poſſit à te probari velim. Et ille, concedis igitur, inquit, frater optime hebræam linguam antiquiorem eſſe græca? Prorſus inquit Petreius concedo Marſili, Tu autem Orobiorum nomen hebræũ eſſe nunquid probare potes? Quid ni poſſim reſpondit Marſilius? Nam, vt ſcis, ab ineunte protinus adoleſcentia hebræam linguam ac litteras didici. atqui quum hoc probatum fuerit, profligata iam hẹc penèq́ꝫ ad exitum adducta erit quæſtio; quamobrem ſcias velim; quod quemadmodum apud græcos ὄρος eſt mons; & βίος, vita, è queis ὀρόβιοι græce ſint vitam, in montibus degentes vt ait Plinius: ita quoq́ꝫ apud Hebræos, quẽadmodum ii qui hebræas dictio-

nes interp̃tantur; aptiſſime tradũt; הרות HOROTH *ſunt montes,* בנים BANIM, *vero filij; quibus, ſecluſa tantum è priori verbo poſtrema,* TH, *littera, ſimul iunctis, effectum eſt nomen compoſitum* הרובנים HOROBANIM, *quod montiũ filios, ſiue, ut ita loquar; montigenas latine ſignificat: qui poſtmodum à Grçcis, vt antea diximus;* ὀρόβιοι *ideſt monticolæ ſunt appellati. quapropter qum* Orobiorũ *nomen vt demonſtratum eſt, hebræam primum notationem ſequatur, quàm græcam; quis non intelligit? eorum etiam originem prius hebræam fuiſſe quàm græcam?* At vero, *ſi non à græcis orti primum fuere* Orobij; *igitur neque à* Tyrrheno *primum* Mçone, *aut* Antenore *phrygio; neque rurſus ab Aſiaticis* Henetis, Paphlagonibus *ue: quia hebræi non ſunt; ſed ab ipſa potius* Iudæa *longe remotiſſimi.* Cæterum *his ita conſideratis probatiſq́; non poſſum non vehementer admirari* C. Pliniũ *hominem omniũ ſententia doctiſſimum,* M. Catonis *verba tam parum fideliter retuliſſe. neq; enim* Cato *vnq̃ (qui ego ſciam) neſciſſe ſe* Orobiorum *originem confeſſus eſt: quod ei tã parum ingenue à* Plinio *obiectũ eſt: ſed incertam eſſe, & ambiguam aſſeruit. quod vel ex ipſius uerbis facile quiſque iudicare poteſt: ſic enim in quibuſdam eorum, quæ* Catonis *feruntur; originum fragmentis, ſcriptum inuenio.* Olanum, *inquit, ante à* T huſcorum *duce, qui cum* Orobijs *colonis ibi primus inſedit: quorum origo incerta; vti* Comũ, Bergomum, Liciniforũ, *& aliquot circa populos: inde ab inſubrũ*

principe nomine Medo adaucta Mediolanum nomen ſeruat. hæc Cato, è queis perſpici facile poteſt diligentiore adhibita obſeruatione; illud à Plinio, Catonem Orobiorum ortum ignoraſſe; non recte adfirmari, quũ aliud quidem ſit, longeq; diuerſum; neſcire verbi alicuius gentiſue originem; aliud vero incertam & ambiguam aſſerere. qui enim ignorat; nullam omnino nouit originem: qui autem ambiguam & incertam eſſe dicit; aut duas, aut plureis eſſe poſſe exploratum habet: verum ambigit quę nam potiſſimum ex his eligẽda ſit. quapropter, meo quidẽ iudicio, potius eſſet affirmandum, M. Catonem ob id nequaq̃ dixiſſe Orobiorum originem incertam eſſe; quod eam ipſe penitus neſciret: ſed quod id pſum Orobiorum nomen incertam omnino et ambiguam etymologię rationem poſſet aſciſcere: quippe quod tam è barbara id eſt hebræa, quàm græca, vt Quintiliani vtar verbo, originatione non incommode, nec admodum difficile deduci poſſe perſpiceret. Nã quis obſecro adeo uecordi eſt animo? vt Catonem illum talem, tantumq; virum, quid ὄρος, quedue, βίος, apud Gręcos ſignificẽt ignoraſſe cenſeat? nemo profecto; niſi inſanus quis, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris: quum & ipſius Catonis ſcripta, & Ciceronis autoritas gręcis litteris, doctriniſq; eum apprime eruditum fuiſſe clariſſime oſtendant. Ius, inquit Cato apud Ciceronem de ſenectute, augurum, pontificum, tracto; multum etiam græcis litteris vtor. Quam ob rem hac in re Plinio, viro alioquin

eruditiſſimo minime aſſentiendum eſſe, ipſius quoque teſtimonio facile exiſtimarim. Neminē, *enim ait in initio ſecundi naturalis hiſtoriæ libri, unum ſequor; ſed quemcunq; veriorem perſpexero: ſtultū eſt enim propterea quod quis quędam vera ſcrib.t; etiam in erratis eum ſequi; legamus ergo roſas, ſpinas vitemus.*

Tum Petreius; recte inquit Marſili *iſthæc abs te dicerentur; atq; aliter ſentire propemodū furor eſſet: ſi libellum illum de originibus vrbium* Italiæ, *qui ſub* Catonis *nomine paſſim circunfertur; ipſius* Catonis *genuinum eſſe demonſtrare poſſes: quum & multorū autoritate conſtet;* M. *illum Catonem plura quàm nūc habeantur, originum uolumina conſcripſiſſe.* Nā *apud* M. T*ulium de ſenectute idem ipſe* Cato, *ſeptimus, inquit, mihi originum liber eſt in manibus; omnia antiquitatis monimenta colligo. tum etiam quod nō pauca earum originum verba & à* Terentio Varrone, *in libris de re ruſtica, & à* Cicerone *in oratione pro* Cn. Plancio, *nec non & in quarto* Thuſculanarum *quæſtionū volumine, alijſq; pluribus in locis citari ſoleant: quę nihilominus in peruulgato iſto* Catone *nuſquam gentium reperiri poſſunt. quo negotio intelligi par eſt; aut falſum, aut cōmenticium, aut certe vanum eſſe* Catoni *libellum illū vnicū, imperfectum, atq; omnibus modis obtruncatum minimeq; ſibi conſtantē aſcribere.*

Tū Marcilius *uera inquit, & apertiſſima ſunt quæ cōmemoraſti* Petrei; *diciq; aliter nequaq̄ poteſt: itaq; aſſentior tibi,* Catonē *illū plures de originibus libros*

edidiſſe; multaq́ eorum verba ab antiquis recenſeri; quę tamen in eo opuſculo, quod prę manibus habetur; minime inueniantur ſcripta. verum hęc frater optime nihil ad nos; fallaci enim admodum ratiocinatione deciperis. Non *enim liber ille originum integer eſt, vt opinaris & ſubciſiuus; ſed ſunt potius, vt neceſſitas cogit ac ratio; fragmenta quædã, ita vt cernimus in unũ quoddam corpus redacta: quæ ex illis non paucis originum libris, quos ſcripſit* Cato; *vel ſola remanſerunt: quemadmodum omnibus, illa neſcio quę* Gulielmi Mãtuani *collectanea legentibus perſpicuum eſſe poteſt.* Q*uapropter mirari te haud ſanè decet; ſi plura & à* Varrone, *& à* Cicerone, *& à* Macrobio *verba citari conſueuerint; quæ tamen in hiſce peruulgatis originũ fragmentis nequaq̃ ſcripta reperiantur: quando, vti dictum eſt; libellus ille originum truncus admodũ eſt ac mutilus: ex quo pręter quædam de italicarum vrbium origine fragmenta, nihil penitus ſuper eſt; attamen quod hęc, quantulacunq́ ſunt; ipſius* Catonis *natiua, ac genuina cenſenda ſint; antiquorum virorũ probat autoritas; ac primũ quidẽ* Dionyſii Halicarnaſſei, *quem* M. Varronis *libertum fuiſſe conſtat; is enim libro primo* M. Catonem *&* C. Sempronium *temere nimium, ne dicam iſolẽter, arguens, eorum de* Ligurũ *origine ſententiam ita recẽſuit. Ligures, inquit, multa Italiæ loca incolunt; atq́ etiam* Galliæ *quędam poſſident; vtra vero ſit eis terra patria incertum eſt: nihil enim vlterius de his certi dicitur. doctiſſimi autem*

Romanorum ſcriptorum in quibus eſt Portius Cato, qui vrbium Italię origines diligentiſſime collegit; & C. Sempronius, & alij plęriq; græcos eos fuiſſe dicũt, ex ijs qui Achaiam aliquando incoluerunt; multiſque commigrarunt ætatibus ante Troianum bellum. Non vlterius tamen diffiniunt; neque græci generis cuius fuerint; neque vrbem ex qua profecti, neque tempus, neque migrationis ducem, quaue uſi fortuna ſedes patrias reliquerint: verum græca vſi fabula, ne vnũ quidem eorum qui græca ſcripſerunt autorem certum adhibuerunt. veritas igitur in occulto. hęc hic. C. quoque Plinius libro tertio ſæpenumero Catonem citare ſolet: pręſertim vero capite. xviij. Venetos inquit Troiana ſtirpe ortos; autor eſt Cato. itemque capite. xiij. ait Catonem ſcribere Ameriam vrbem ante Perſeum bellum annis ferme nongentis fuiſſe conditam. quæ quidem omnia in ijſce Catonis, quæ paſſim feruntur, fragmentis ſcripta reperies: quibus illa quoque quam antea cõmemorauimus; eiuſdem Plinij de Orobiorũ ortu ſententia non incõmode (vt opinor) addi poteſt. Nam & ſi parum fideliter eam retulerit; ab ijs tamẽ de quibus nunc loquimur; peruulgatis originum fragmentis depromptam fuiſſe manifeſtũ eſt. Quas ob res ſiquid es facturus Petrei noua aliqua cõquiras neceſſe eſt: iſthæc ſiquidem Cornelij Alexandri, ac ſectatorum eius quantum valeat vel ratio, vel autoritas, ſatis iam perſpicue (ni mea me fallit opinio) demonſtrauimus.

Tum L. Petreius, ſolet inquit Marcili, & ſubtilius,

& fuſius his ſingulis à nõnullis reſponderi:ſed ea quę perſpicua ſunt, vt ait Cicero; longa eſſe non debent. Quid enim ijs, quæ à te tam multa dilucide, copioſeq; dicta ſunt; apertius? quid enodatius? quid deniq; uerius dici poteſt? Itaq; quoniam & ea quæ dixiſti, omnẽ(vt dici ſolitum eſt) fidem ſenſibus, ideſt, incorruptis, atque integris teſtibus, aſciſcunt; & eadem mihi valde probata ſunt; quod & iſtis puto: omittam profecto contra omnino amplius aliquid velle dicere. Verum nunc Iulium, ſi ipſi cõmodum eſt, audiamus: ſtudet enim noſter hic audire Mauritius; quę nam ſit tua C. Iuli, (ſuo enim quiſq; ſtudio maxime ducitur) de Orobiorũ origine ſententia. Quamobrem aggredere quæſumus; eſt enim is tibi proprius diſſerendi locus. Tum ille *ridens, Nunquid obliti eſtis, inquit, quod vobis initio dixerim? me propter varias, diſcrepãteſq; doctiſſimorum hominũ opiniones, quid de Orobiorum ortu ſentirem explicaré vix poſſe? quis.n. ea probare queat; quæ percepta, quæ comprębenſa, quæ cognita nõ habet? attamen, quoniam ita vultis; geram vobis morem: totamq; eorum(non ignorantibus tamen vobis quid ſim dicturus) qui Gallis Senonibus duce Brẽno Orobiorum originem tribuunt; ſententiam, quoniam otioſi ſumus; explicabo: & agam quidem quàm breuiſſime potero. etenim deuictis Cornelij Alexandri, Plinijq; erroribus, longa de meo ſermone detracta oratio eſt. Brennum namq; illum Gallorum ducem plæraſque Orobiorũ ciuitates condidiſſe; non equidem ratio ulla,*

aut diſputatio, vt credam, impellit: ſed nobilitas ſummorum, tum antiquorum, tum recentium ſcriptorum & autoritas. Preſtò enim mihi ſunt, præ cæteris tres magnæ apud latinos exiſtimationis viri huiuſce opinionis quidam quaſi duces ac principes: Trogus. ſ. Pompeius, ſiue is potius Iuſtinus ſit; Pauluſq; Diaconus, ac Iooannes Sareſ beriēſis. qui omnes vno quaſi ore tradunt; Brennum in tranſpadana Gallia vrbes plurimas condidiſſe. verũ ſi placet; nec alienũ putatis; ſingulorũ verba proferã. Perplacet vero inqt Marcilius; nec alienũ ſuſcepto operi videri poteſt. Tum ille, quęſo igitur inquit attendite: principioq; Trogum Pompeiũ de Gallis, qui ductore Brẽno in Italiã venerãt; lib. xx. ita dicentem auditote. His autem inquit gallis cauſa in Italiam veniendi, ſedeſq; nouas quęrendi, inteſtina diſcordia, & aſſiduæ domi diſſentiones fuere. quarum tędio, quũ in Italiam veniſſent; ſedibus Thuſcos expulerunt: & Mediolanum, Comũ, Brixiã, Veronã, Bergomum, Tridentum, Vincentiã, condiderunt. hæc ille, Paulus vero Diaconus libro Longobardicæ hiſtoriæ ſecundo, hunc fermè in modum ſcribit. Antiquiſſimo, inquit, tempore, Brẽnus rex Gallorũ; qui apud Senonas vrbem regnauit; cum trecentis millibus Gallorum Senonum ad Italiam venit: eamq; vſq; ad Senogalliã, quę à Gallis ſenioribus vocitata eſt; occupauit. cauſa autem cur Galli in Italiam venerint; hæc fuiſſe deſcribitur. dum. n. vinum deguſtaſſent ab Italia delatum; auiditate vini illecti ad Italiam tranſierunt. Horum

centum millia non longe à Delphos *inſula properãtes* Grȩcorum *gladijs extincta ſunt. alia uero cẽtũ millia in* Gallitiam *ingreſſa;primum* Gallogræci,*poſtea vero* Galatæ *appellati ſunt.& ij ſunt: quibus doctor gentium ſcripſit epiſtolam* Paulus.Centum *millia* Gallorũ *qui in* Italia *remãſerant;*Ticinum,Mediolanum, Bergomum,Brixiamq́ *conſtruentes,*Ciſalpinæ Galliȩ *regioni nomen dedere. iſti ſunt* Galli Senones*; qui olim vrbem* Romuleam *inuaſere.*Hæc *autem & plura alia* Ioannem Sareſberienſem *ſexto* Polycratici *volumine differentẽ accipite.* Tradunt,*inquit,hiſtoriæ* Brẽnum *ducem* Senonum,*qui exercitũ* Romanorũ *apud flumen* Aliam *confecit;ipſamq́ urbem* Romam *irrupit; cæpit;& cæſis patribus,& ſubacta* Italia,*inuaſit* gȓȩciam;*vaſtãs oĩa,vniuerſiſq́ terribilis,vſq́ ad* Delphici Apollinis *templum, quod ſitũ eſt in monte* Parnaſſo, *proceſſit:ipſiuſq́* Apollinis *appetens ſpolia,ſcurriliter iocatus ait: locupletes deos largiri hominibus oportere.hunc,inquam,tradunt de maiori* Britania, *quæ ab aduentu* Saxonum *in inſulam,vocatur* Anglia,*oriundum:apud* Trogum Pompeium *in.xx.reperitur:quia* Senones Galli *cõmilitones* Brẽni *quum in* Italiam *veniſſent;*Thuſcos *à ſuis ſedibus expulerunt: in ea cõdiderunt vrbes egregias,*Mediolanum,Comũ,Brixiam, Veronam,Bergomum,Tridentum, *atq́* Vincentiam. *manſit autem exercitus ille* Brẽno *duce triumphator, & ſemper inuictus;donec inſurgere auſus eſt in* Deos; *ipſum* Apollinis *delphicũ inuadens templum; vbi quũ*

incolæ, Dei opem ſuppliciter implorarent; iuuenẽ ſupra humanum modum inſignis pulchritudinis in delubri culmine conſpexerunt: auditus eſt etiam ſtridor arcus; & ſtrepitus armorum; ſubito etiam terræmotu pars montis abrupta Gallorum ſtrauit exercitum: inſequuta deinde tempeſtas eſt; quæ grãdine, & frigore ſaucios abſumpſit. Dux ipſe Brẽnus quũ dolorẽ uulnerum ferre nõ poſſet; pugione vitam finiuit. hęc hic. Quod igitur fundamentũ, huius quęſtionis eſt; id pręclare iactum videtis; quod quoniam ferrè cõſtat inter omnes, non veteres ſolum quos recenſui; ſed etiam recentiores haud paucos, quos data opera prætermitto: fateamur neceſſe eſt Orobios à Gallis Senonibus duce Brẽno ortos fuiſſe. excluſa namq; Cornelij Alexandri ac C. Plinij ſentẽtia, qum præterea nulla ſit alia; iſthęc Trogi Pompei, & cæterorum latinorum opinio maneat neceſſum eſt. Tũ Marcilius, *enumeraſti inquit optime Iuli memoriter quidem, ac diſtinctè quorundã de Orobiorum ortu ſententias: aduerſus quas, tametſi multa nunc cum vere, tum vehemẽter dici; ac copioſe etiam afferri poſſint: tamen dicere prætermittam: abſurdum eſt enim de tam perſpicuo iſtorũ errore, pluribus, q̃ opus eſt, verbis velle contendere. Sed ego nũc omiſſis ijs omnibus, quæ negari facile queant; (ne cõtentioſe rem agere videamur) quæ & certiſſima, & clariſſima mihi videbũtur; opponã. Principio igitur rationem eam, quam adfers Iuli, nõ ſatis firmam puto: quod enim plurimis cum antiquorum, tum recentium:*

ſcriptorum hominibus ita videatur, vt tu dixiſti; id ſatis magnum eſſe argumentum ratus es; cur Brēnum Orobiorum ciuitatum conditorē fuiſſe fateamur. quod quàm leue ſit, tum etiam falſum videamus. Ac primum quidē quum ſcriptores illi temporū, quos græce Chronographos appellare couſueuimus; quoſq; tuæ opinionis quaſi duces adduxiſti; hallucinati Grȩcorum fabulis ac mendacijs inueniantur: quis non intelligit? illorū teſtimonium nullius fermè vel ponderis, vel fidei eſſe, vel autoritatis? At qui, inquit, Iulius ſi iſtud obtinueris; traducas me ad te totū licebit. Tum Marcilius, facillimum id quidem eſt, inquit. Nam quū Italiȩ origo ſplendidiſſima extiterit cum tēpore, tum origine gentis: (cœpit enim aureo ſæculo, vt inquit Cato, quem Cicero religioſiſſimum teſtem vocat,) ſub principibus Dijs Iano, Chameſe, Saturno, gente Phœnicea & Saga; quæ poſt inundationem terrarum per orbē prima colonias miſit Porrò quum Trogus Pompeius, quem quaſi ducem poſteriores hiſtorici ſequuntur; libro. xx. vniuerſam Italiam à Græcis ortus ſui initium ſumpſiſſe fidenter ſcribat: Quis eum Grȩcorum fabulis, ac cōmentis, qui à ſe principio emmanaſſe Italiam exiſtimant; non niſi deceptum, adeoq; hallucinatū cenſeat, vt publicam probatiſſimorum ſcriptorum fidem aut ignoraſſe, aut contēpſiſſe, aut ſaltem Fabiū Pictorem, M. Catonem, C. q; Semproniū viros planè eruditiſſimos neq̄ quaquā legiſſe videatur? Cur autem ad ea Græcorū mendacia, quæ antiquorū iudicio, & eo-

*rum maxime quos modo nominauimus;nota occurrũt, & illuſtria;in ſole caligarit:non ſatis equidem intelligi poteſt:niſi eũ fortaſſe,quæ de Gręcorũ mendacijs.*M. Cato ac.C.*Sempronius ſcripta reliquerunt non accepiſſe ſentiamus. Siquidẽ Cato in originũ ſuarũ principio,Græci,inquit,tam impudenti iactantia effundũtur:ut quoniã his dudũ nemo reſpondit;ideo libere à ſe ortã* Italiã,*& eandẽ ſpuriã,& ſpurcã, atq; nouitiã nullo certo autore,aut ratione,ſed per ſolã inſaniam fabulentur.*Itemque C.*Sempronius.* H*æ,inquit, ſunt verę tàm priſcæ* Italiæ *quàm vrbis* Romæ *antiquitates,& origines:quibus quoniã plures* Græci *poſtremis temporibus in* Italiã *cõmigrantes, mixti fuerunt: ob id à ſe principio emanaſſe* Italiã Græcia *falſo exiſtimauit;græca cũ leuitas tum fabuloſitas.*Q*uis.n.ex antiquiſſimis nõ ſcribit à* Iano Ianiculũ*; &* Hetruſcos *veteres Gallos conditos? & tamen plures* Græcorum *tradunt à*Tyrrheno Lydo,*qui fuit nuper,& heri;poſitos.*Q*uin &* Turrenã Thuſcorũ *regiam nõ puduit eos* Romã *aſſerere:tanta videlicet impudentia cum eorũ iactantia eſt:vt omniũ gentiũ,& imperiorũ,atq; vrbiũ præclariſſimarũ ſe conditores eſſe apertis ſæpe mendacijs conſcribant.hæc ille.*Verũ *hæc ratio minime congruerit;quandoquidem hi à latinis non modo ſcriptoribus,ſed à* Græcis *etiã ſæpenumero citari cõſueuerint.*Q*uid igitur?*Ego *mehercle, tãetſi vereor in hoc loco,quid hac de re ſentiã exprimere; dicã tamen:ne qua fortè refellendi pars in tam accurato ſer-*

*mone præterita eſſe videatur.*Nemo *ferè veſtrum eſt; quin clariſſimũ illud* M.Catonis *vaticiniũ ſępe audierit; nonnunquã etiã in antiquorũ monimentis legerit; quod olim in Gręcos ab eo tanquàm ex oraculo editũ fuiſſe* C.Plinius *libro.xxix.teſtatur dicens.*Q*uod clariſſime intelligi poteſt ex* M. *Catone: cuius autoritati triumphus, atque cenſura minimũ conferunt; tãto plus in ipſo eſt. quãobrem ipſius verba ponamus.* Dicam, *inquit, de iſtis Gęrcis ſuo loco Marce fili quid Athenis exquiſitũ habeã: & quod bonũ ſit illorum litteras aſpicere; non perdiſcere. vincam nequiſſimũ & indocile genus illorũ. & hoc puta uatẽ dixiſſe:* Q*uandocunque iſta gens ſuas litteras dabit; omnia corrũpet: tunc etiã magis ſi medicos ſuos huc mittet: iurarunt inter ſe barbaros omnes necare medicina: ſed hoc ipſum mercede faciunt; vt fides his ſit; & facile diſperdant:*Nos *quoque dictitant barbaros; & ſpurcius nos, quàm alios opicos appellatiõe fœdãt.*Atque *hic* Cato *ſexcẽteſimoquinto anno vrbis noſtræ obijt.lxxxv.ſuo: nequis illi defuiſſe publice, aut priuatim vitæ ſpatia ad expendendũ arbitretur. hęc* Plinius.Q*uare non alia de cauſa inficias irem* Trogũ Pompeium *Gręcorũ fabulas, ac figmenta fuiſſe perſequutũ; niſi ne qua in parte diuinũ illud, quod diximus,*M.Catonis *oraculũ euaneſceret.* Q*uo circà tua illa ratio* Iuli *ex* Trogi Pompei *autoritate deducta nihil tibi proderit: quippe quod*Trogũ *ipſum, qui tuę rationis quaſi fons, & fundamentũ eſt: Gręcorũ cõmentis captũ fuiſſe, atq; hal-*

lucinatũ aperte probatũ ſit: ſed hæc hactenus. Nunc *vero ſit necne eidẽ* Trogo, *recẽtioribuſque iiſce chronographis, quos nominaſti; in hiſtoricis monimẽtis omnino fides adhibenda; expendendũ eſt. ad quod præſtandũ ex antiquiſſimo* Perſarũ *hiſtorico* Metaſthene *optimũ capi poteſt exordiũ. is enim in initio ſtatim de indiciis annaliũ* Medorũ, *atque* Perſarũ, *qui autores, vt græce loquar; in chronographia recipi debeãt; ſcite admodũ his verbis docet.* Qui de temporibus dicere *parant; neceſſe eſt illos, non ſolo auditu, & opinione chronographiã ſcribere: ne quũ per opiniones ſcribũt, vti* Græci; *cum ipſis pariter & ſe & alios decipiant: & per omnẽ vitã aberrent.* Verũ *abſque errore fiet; ſi ſolos annales duarũ monarchiarum ſecuti, cæteros omnes vt fabulatores reiecerimus. in his. n. tam liquido, atque vere digeſta ſunt tẽpora,* Reges, *& nomina, quàm apud eos ſplẽdidiſſime regnatũ eſt. neque tamẽ omnes recipiendi ſunt, qui de his regibus ſcribunt: ſed ſolũ ſacerdotes illius regni, penès quos eſt publica, & probata fides annaliũ ſuorũ. qualis eſt* Beroſus: Nam *is* Chaldæus *omne tẽpus* Aſſyriorũ *digeſſit ex antiquorũ annalibus; quem ſolũ, vel maxime vnum* Perſæ *nunc ſequimur.* Ex *hac igitur perſpicua* Metaſthenis *præceptione, qui autores in deſcribendis temporibus accipiendi, reiiciendiue ſint; facile intelligi, iudicariq; poteſt. Suſcipiẽdos namque eos omnes abſque cõtrouerſia cenſet: qui publica, probataque fide ſcripſerũt: quales ſunt cuiuſque imperii ſacerdotes, penès quos*

antiquitus publica annalium fides habebatur. Eos ſiquidem publicos rerũ geſtarũ,ac temporũ ſcriptores fuiſſe;præter Metaſthenem,Cicero quoq; noſter libro de Oratore ſecundo cõfirmat his verbis. Erat, inquit, Hiſtoria nihil aliud,niſi annaliũ confectio; cuius rei, memoriæq; publicæ retinendę cauſa,ab initio rerum Romanarum vſq; ad P. Mutium Pontificem maximũ res omnes ſingulorũ annorũ mandabat litteris Pontifex maximus; efferebatq; in album; & proponebat tabulam domi;poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi, ij qui etiam nunc annales maximi nominantur. Hanc ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt:qui ſine vllis ornamentis monimenta ſolũ temporum,hominum, locorũ,geſtarũq; rerum reliquerunt. Itaq; qualis apud Græcos Pherecydes,Hellanicus,Acuſilas fuit; alijque ꝑmulti:talis noſter Cato,& Pictor,& Piſo:qui neque tenent quibus rebus ornatur oratio(modo enim huc iſta ſunt importata)& dum intelligatur,quid dicunt; vnam dicendi laudem putant eſſe breuitatem. hęc ille, Cæterum huiuſcemodi publicæ,probatæq; fidei ſcriptores ij ſũt; qui quattuor maxime illuſtrium regnorũ res geſtas,ac tempora litterarũ monimentis commendarunt. In his autem facile mea quidem ſententia cæteris antecellunt;in primis quidẽ inter externos Beroſus patria quidẽ Babylonicus,dignitate uero Chaldæus;Chaldæi ſiquidem,Diodoro teſte, eum locum in Babyloniorum rep. obtinẽt;quem ſacerdotes,& Prophetę apud Aegyptios: dehinc Metaſthenes. Perſa,

Manethon ſacerdos Aegyptius;nec non & Philo Iudæus:è grecis autem Myrſilus Leſbius,Archilochus, ac Xenophõ:Porrò ę noſtris,Fabius Pictor,M.Cato, C.Cæſar,Criſpus Salluſtius,C.Sempronius,T.Liuius, & ſiqui ſunt alij,q. à Beroſo,ac publica quattuor monarchiarũ annaliũ fide non deſciſcant. At grecũ iſtud quidem monarchia verbũ eſt: ſed dabitis profectò, vt id quoq; mutuemur;dicaturq; tam Latine Monarchia; quàm ſæpe apud Ciceronem Tetrarchia dicitur:verũ mehercule enitar;vt latine loquar;niſi in huiuſcemodi verbis,quibus;vt & alijs multis,conſuetudo iã vtitur pro latinis.Cæterum nihil vos perturbet viri ornatiſſimi,Metaſthenẽ Perſam duarũ ſolũ monarchiarum Aſſyriæ ſcilicet,ac Perſicæ annales comprobaſſe:Nã huiuſce rei cauſa illa mihi magis probanda videri ſolet;quod Metaſthenis tempeſtate nondũ duarũ aliarũ monarchiarũ acta(faciamus.n.tractando hoc verbũ vſitatius,&tritius)deſcripta eſſent;Græce nimirũ ab Alexandro Macedonũ rege vſq; ad Philippũ nouiſſimum Syriæ,atq; Aſię regem:nec non & Romanæ; à Romulo vſq; ad Cęſarũ tempora:quippe qui vel ante Alexandri Macedoniæ regis imperiũ, vel eiuſdẽ potius temporibus floruerit;quemadmodũ ex ipſius met verbis facile cognoſci poteſt:ait enim. Noſtra ætate Arſes annis quattuor regnauit: Darius vltimus,ſex. Magnus Alexander,qui imperiũ in Grecos tranſtulit; annis duodecim. Seleucus Nicanor,qui nunc agit annum triceſimũ;ſucceſſit toti Aſiæ,ac Syriæ. Ex quibus

ſanè vnrbis licet intelligere, in initio. Græcę monarchiæ ab Alexandro primum cæptę Metaſthenē ipſum floruiſſe. quocirca credamus neceſſe eſt, de Grεcę monarchiæ annalibus, quid ipſe ſentiret; eum litteris mādare nequaq̄ valuiſſe. De Romanorū vero annalibus ſiluiſſe Perſam hominē minime mirū eſt: aut quod latinæ linguę rudis eſſet; aut quod eius ętate Romanorum annales nōdū publicū accæpiſſent. Nos vero harum etiā duarum monarchiarū Grεcę ſcilicet, ac Romanæ annales, & hiſtorias, nequaq̄ proprio freti iudicio, adiecimus: ſed antiqui pariter, ac diligentiſſimi Hebræorū hiſtorici Philonis autoritate apponendos curauimus. is enim ſcribit in hiſtorijs ſuis tēpora quadraſſe ad veros annales quattuor monarchiarum; qui ſoli emēdatiſſimi habentur: quos ſoli, vel maxime primi retulerunt ex Chaldæis Beroſus pro monarchia Aſſyriorū: & Metaſthenes Perſa hiſtoricus, in annaliū indicijs. pari forma ait ex Græcis eos ſe ſequutū, qui annales Grεcorū ſequuti ſunt. lxxij. ſeniores interpretes vſq; ad Ptolomæū & Haſmonaim, id eſt, Macchabæos: & inde Romanos qui tempora ſua diligentiſſime conſeruauerunt. Quapropter, vt aliquando totā huius generis rationē concludam, ac definiam; quū & Metaſthenis Perſæ, & Iudæi Philonis teſtimonio ſatis admodū manifeſte probatū ſit, ijs tātū qui quattuor monarchiarū res geſtas cōſcripſerunt; prεſertim uero ac magis teſte Myrſilo Leſbio, ijs, qui conſentiunt in eorū patria hiſtoria: quàm quibuſuis alijs, quāuis aliàs

eruditiſſimis, credendum eſſe; ec quid cauſæ erit? cur quiſquam Trogũ Pompeiũ, & eos, qui cũ ſequuntur; non penitus in ea diſputatione, quæ eſt de Italiæ, & Orobiorũ noſtrorũ origine; reijciẽdũ cenſeat? quippe qui neq; alicuius regni ſacerdos extiterit; nec ex publica aliqua, probataq; annalium maximorũ fide, ſed ſolo ex auditu, & traditione Grȩcorũ, qui nihil non in hiſtoria audent; hiſtoriarũ libros ediderit: quod facile vel ex ipſo Iuſtino diſcas. Trogus enim inquit, Pompeius Græcas, & latinas orbis hiſtorias latino ſermone cõpoſuit: vt quũ noſtra græce, græca quoq; noſtra lingua legi poſſent. prorſus rem magnã & animi, & corporis aggreſſus. itemq;. Et quæ hiſtorici Grȩcorũ, pro ut cõmodum cuiq; fuit; inter ſe gregatim occupauerant; omiſſis quæ ſine fructu erant; ea omnia Pompeius diuiſa temporibus, & ſerie rerum congeſta cõpoſuit. & cætera quȩ ſequuntur. è queis illud recte ſequi perſpicuum eſt: quidquid Trogus Pompeius de Italiæ, atq; Orobiorũ ortu ſcriptũ reliquerit; tam & ſi aliqua ex parte ueritatis laudem aſſequatur; hac tamẽ in re fide penitus carere; vti à Græcis acceptũ; quibus teſtimoniorum religionẽ nunquã habitã fuiſſe Cicero affirmat, dicens; Verũtamen hoc dico de toto genere Græcorũ: tribuo illis litteras: do multarum artium diſciplinã: non adimo ſermonis leporem: ingeniorũ acumen, dicendi copiam, denique etiam ſi qua ſibi alia ſumunt; nõ repugno: Teſtimonium religionem, & fidẽ nunquam iſta natio coluit; totiuſq; huiuſce rei quæ ſit

viri;quæ autoritas, quod pondus ignorant. vnde illud eſt;Da mihi teſtimonium mutuũ,num Gallorũ?nũ Hiſpanorũ putatur?totumtiſtud Græcorum eſt:vt ẽt qui græce neſciun; hoc quibus uerbis à Grçcis dici ſoleat; ſciant.hæc ille.& quidem ſatis ſuperq;.quare ultra nõ proferam orationẽ meam:etenim poſſet eſſe infinita; ſi mihi libeat,huiuſce gẽtis in teſtimonijs dicendis explicare vanitatẽ:quãq̃ profectò nec ea quidem quæ in Græcos pariter ac Latinos quoſdam effudi;eo cõſilio à me dicta ſunt;quo ſcriptoribus his ego vnus maxime fidem derogem;ſed vt veritatis cauſam agã: hęc tamẽ aut publice, aut in concione dixiſſe;perabſurdũ fortaſſe videri potuiſſet:ſed in huiuſcemodi familiari ſermone,& conſeſſu nequaq̃. Sed vereor ne aut moleſtus ſim uobis viri optimi;aut ingenijs veſtris videar diffidere;ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſero.

Tum Iulius. *Non equidẽ,inquit,facile negauerim ea eẽ omnino certiſſima,ac clariſſima,quæ à te p̃clare modo, & erudite dicta ſunt Marcili: ſed tamen aut noſtram,aut antiquorum de Orobiorum origine ſententiã non multũ aut infirmaſſe,aut labefactaſſe facile admodum oſtenderim.quid enim ſi doceo?ſi planum facio?ex Beroſi quoq; tui ſententia, Brennũ ipſum à Trogo Pompeio,alijſq; nonnullis nec perperam, nec incommode fuiſſe Orobiorum conditorem cognominatũ?Quid ſi unico uerbo repellaris?* Q*uale uero inquit,Marſilius eſt iſtud?* Et ille,*Brennum,inquit mediuſfidius Orobiorum ciuitatum conditorẽ,nõ alia*

de cauſa aut ratione à Trogo Pópeio appellatũ fuiſſe cenſeo; quàm quod earũ extiterit inſtaurator, & amplificator. Non enim te fugit iuuenẽ in primis diligẽtem, ac ſtudioſum; quæ Beroſus ille Chaldæus, cuius in nomine facile ſoles acquieſcere; de Semiramide, quam Strabo & alij nõnulli Babyloniã condidiſſe affirmãt; litteris mãdarit: ea, ſi recte memini, ſunt. Quarto inquit loco regnauit apud Babyloniã vxor Nini Aſcalonita Semiramis annis xlij. Hæc anteceſſit militia, triumphis, victorijs, & imperio omnes mortales. ipſa hanc vrbem maximam ex oppido fecit; vt magis dici poſſit illã ædificaſſe, quàm ampliaſſe. Ex quibus facile poteſt intelligi Strabonẽ, Ouidiũ, Trogũq; Pompeiũ, & alios nõnullos dixiſſe Babyloniam à Semiramide conditam, pro eo, quod erat, auctam, inſtauratã, amplificatãq;. neque. n. Semiramis illa Atergatis Deæ quàm Plinius, Athenæuſq; Δέρκετον. Hebręi vero, vt fama eſt; Dagon, ideſt Piſcem vocant; filia, Ninique primi Aſſyriorum regis vxor: Sed Nimbrotus ille Saturnus Babylonicus Chuſeo patre Chameſis filio natus, primus omniũ Babylonicæ vrbis fundamẽta iecit; ſi modo vera ſunt; vt profectò ſunt; quæ Hieronymus, Auguſtinus, Ioſephuſque, & ante eos Beroſus, ac Moſes litterarũ monimentis prodidere. Hinc etiã apud cõplures geſtarũ rerum ſcriptores legimus à Romulo Romam fuiſſe conditam, cognominatãque: quũ tamẽ & Fabius pictor, & C. Sempronius apertiſſime contraria ſcribant; Romam ſcilicet non à Romulo, ſed à

Roma Itali filia longe antea fuiſſe ędificatam; verũ à Romulo multis ſæculis poſt fuiſſe auctam, & ampliatam. ita enim Fabius. Suſcepto, inquit, Italus Italię imperio, tum filiã ſuam Romã nomine Siculis, & aboriginibus in latio præfecit. Quæ relicta Capena mediũ Palatinum tenuit; & in vertice vbi hæret Exquilino, Romã oppidulũ condidit; quod Valentiam ſonat; poſt eius obitũ ob paludes neglectũ oppidũ fuit uſque ad aduentum Euãdri; qui cum oppido ſimul reſtituit nomen. & paulo poſt. Denique Romulus potitus rerum Albanorum, & vſus maxima familiaritate regũ Hetruriæ, & rex primus è regulis Italiæ creatus, in latio Romã oppidulũ in regiã Tetrapolim vertit; inque Palatino colle fundauit. aſcito enim ex Hetruria uate, atque ſacerdote Olympũ fecit; Pomœriũque ſacrauit: & aratro ab Olympo in vico Thuſco per Palatium circunducens ab imo collis ad verticem, quadratã vrbem ſignauit: et in vertice collis hęrẽte Exquilino Romam oppidulũ ampliauit: Et ita Romulus ex regulo primus rex à Thuſcis declaratus eſt. Quã remp̄ occaſionẽ acceptã Mithridates rex Aſiæ pro ignominia Romãis oppoſuit; quod vernæ fuiſſent Thuſcorũ. hæc hic. C. vero Sempronius. Non igitur, inquit, à Romulo Roma, ſed cõtra ab ipſa potius Roma, cuius adeo eſt occulta deriuatio; Romulus nomen habuit. quæ ante ipſum Romulum cæpta legitur coli annis paulominus octingentis ab Italo in Auentino; & filia eius Roma in Palatino colle; & ante hos pluſquàm trecẽ-

tis annis, aureo ſæculo à Saturno; vbi nunc Saturni ædes ad radices Capitolini collis. At Romulus *ſolū eā ex oppidulo* Roma, *in Palatino colle quadratam,& regiā reddidit: hæc ille. itaque minime in dubiū venire debet; Quin* Trogus Pompeius, *Paulusque diaconus, & qui eos ſequuntur ſcriptitarint,* Brennū *illum* Gallorū *regulū pleraſque* Galliæ Ciſalpinæ *ciuitates cōdidiſſe; loco eius, qd̄ erat, ampliaſſe; aut reſtituiſſe; ſeu potius cultiores, ac munitiores reddiſſe. ac demū ne multis vos morer; adſunt teſtes locupletiſſimi; & quidem è recentioribus rerū geſtarum, ac temporum ſcriptoribus permulti; qui aſſerant (quod me tamen in* Boſſianis *potiſſimū* Chronicis *memini legere ſolitū)* Brennū Gallorum *ducē quum in* Galliā Ciſalpinam *tranſcendiſſet; pulſis ex ea* Hetruſcis, *plurimas huiuſce regionis ciuitates, & quidē peruetuſtas diruiſſe; ac ſolo æquaſſe: eaſdemque non ita multo poſt ab eiſdem* Gallis, *ad hæc ipſa loca.* M. Furij Camilli *conſilio, ac virtute ex* Roma, *quā ui irruperant; poſtmodū eiectis, expulſis, fugatiſque iterum inſtauratas, nec nō & fortioribus præſidijs, propugnaculiſque ad propulſanda* Romanorū *arma, circummunitas, ac ſeptas fuiſſe. qua in re, vt mea fert opinio* Marcili, Brennus *ille nō immerito, nec iniuria cunctarum fermè* Galliæ Ciſalpinę *ciuitatū à* Trogo, *atq; alijs cōditor appellari meruit.*

Tum Marcilius. *Quāuis inquit* Iuli *quæ dixiſti; quaſi quodā ex oraculo attuliſſe videaris: ſcito tamen nullā ex his ad id quod quærimus reſpōſionē tuā eſſe.*

Vt enim iſthęc omnia quæ abs te modo dicta ſunt; tibi ita eſſe concedam: quid ad rem? principem Orobiorũ *autorem, ac parentem inueſtigamus; non amplificatorem, inſtauratoremue: ſed illud forte (vt opinor) ſtatim repones, quod initio tibi iam ſumpſeras; nempe quum iam penitus* C. Plinij, *aliorumq; tam* Græcorum, *quàm latinorum de* Tyrrheno, *atq;* Antenore, *excluſa fuerit opinio; quũq; præterea nulla alia poſſit inueniri; tuam omnino manere neceſſum eſſe.* Quis tibi hoc daturũ putas Iuli? *primum enim vnde tibi notæ ſunt omniũ opiniones ſcriptorũ, & nationũ? perluſtraſti ne tu omnia* Aegyptiorũ, Chaldæorũ, Syrorumue *monimenta litterarum? leue profectò, ac potius nullum id quidem argumentum eſt.* Verum *deſinamus aliquando ea refellere quæ cum inania ſunt; tum* vero *adeo aperta ac manifeſta; vt mehercle nec egere quidem oratione videantur. quid enim poteſt eſſe tam apertum? tam perſpicuum? quàm, quum* Brẽnus Orobiorum *ciuitates inſtaurauerit, & auxerit; eas vtique vel oppreſſas, vel direptas reparaſſe; vel paruas ſaltẽ atq; humiles amplificaſſe? non igitur primum à* Brẽno *conditæ* Orobiorum *vrbes.* Sed *tamen illud minime ſilentio præterierim (vide autem quàm tecum agam liberaliter* Iuli) *eos omnes qui ſuppreſſo* Brenni *nomine,* Gallos, *tantũmodo multas* Ciſalpinæ Galliæ *ciuitates condidiſſe affirmant; ſi non planè defendi; certe vel excuſari poſſe. atq; ad id quidem obtinendum, confirmandumq; autoribus vti optimis poſſumus; quod cum in omnibus*

cauſis,vt autor eſt Cicero; & debet; & ſolet valere plurimũ;tum vero primum in omni antiquitate.verũ enimuero ne aut fortè cuiquam poſtea videar plura de iſtorũ ſententia dixiſſe;quàm vel cauſa poſtularet; vel neceſſitas ipſa cogeret:aut nedum huic(Iuliũ intuẽs)obſequi ſtudeo;tibi Marce,atq; alijs ſim moleſtus; pauliſper conquieſcam:quum præſertim ſermonẽ benelongum habueritis adoleſcẽtuli vtinam non impudentis;illud quidẽ certe non nimis verecundi;qui pręſente te Marce doctiſſime tã multa & aduerſus Plinium,Trogumq; Pompeium,atque eorum aſſeclas, de Orobiorum ortu diſputauerim,nec ſanè per recõdita, aut multum difficilia. Tum Marcus.mihi ne,inquit, moleſtus ſis?qui te id ipſum maxime rogauerim? Sed neutrum iſtorum fiet; nã & à te perfici diſſertionem hanc(ſi modo poſſum)volo;nec tua mihi oratio longa videri poterit.Perge itaq; obſecro;ſequentur.n. quæ tu ĩgenuè polliceris. Et ille;Quoniã inqt,ſi Dijs placet;ipſi fontes iã ſitiũt;qd de Gallico hocce Orobiorũ ortu cognitũ habeã;tua iã penè coactus Marce humanite,q̃ breuiſſime potero exponã.Dicimus igitur ſynceriores illos geſtarũ rerum ſcriptores;qui circunciſis tam Gallicorũ,quàm Græcorum ducum nominibus, Gallos ἁπλῶς (vti græca vtar voce)Plęraſq; Ciſalpinæ Galliæ vrbes ædificaſſe tradunt;ob id vel facillime expurgari poſſe:quod ipſum Gallorum nomen ambiguũ eſt;& vt græci uocant ὁμώνυμον, ideſt vt noſtri vertunt,æquiuocum:Quæ profectò ὁμωνυμία

plurimos ſanè eruditoſꝙ viros, potiſſimũ tamẽ Græcos aberrare quàm ſæpiſſime cõpulit. Cæterũ de ambiguitate nominis Gallorũ, hæc ſunt quæ apud Xenophontẽ legi. Ogyges, inquit, plures fuere: primus ſupradictus attauus Nini; quem Babylonij Gallum cognominant, quod in inundatione etiam ſuperſtes alios eripuerit; & genuerit: hinc Sagæ, apud quos nauigio ſeruatus eſt, & ereptus; ratem vocant Gallerim; quod ab vndis ſeruet: verũ græca lingua candidũ, & lacteũ ſignificat: Phrygia exectũ teſtibus: latina gallinæ maritũ, & Celtas, qui ſunt Galatæ veteres à Galanthe filio Herculis; à quibus Galatæ in Aſia, & Gallogræci in Europa: fuit autẽ priſcus Ogyges in prima inũdatione terrarũ: alter vero Atticus in tertia. hic hæc. è queis facile apparet, Gallũ, non ſolũ eos populos quos nũc cõmuni vocabulo Frãcos appellamus; ſignificare; ſed generatim quoque, ac rectius omnes qui à fluctibus, atꝙ aquarum eluuionibus ſeruati ſunt. quod hercle appoſitũ, vel vt Græci dicũt ἐπίθετον propriũ fuit Noe: quem Beroſus Chaldæus, et in hoc etiã loco Xenophon, atꝙ alij quidam Ogygẽ priſcũ, ac Ianum patrẽ vocant. Cæterũ in Gallorũ genere tres diſcretas eſſe ſpecies veteres Chronographi tradiderunt. Prima nãꝙ eorũ ſpecies eſt; q̃ ante omnes alios Alpes Italiæ trãſcẽderũt: quoſꝙ celtas fuiſſe T. Liuius in. v. ab vrbe condita autor eſt: Hos nãꝙ Tarquinij priſci temporibus, ab Arunte Cluſino, in vltionẽ ſtupratæ, à Lucumone vxoris, accerſitos ex Gallia, in Italiã con-

migraſſe M.Cato,C.q; Sempronius prodiderunt. Altera vero eorū Gallorū eſt;qui aliquot ſęculis poſt,ſuperato Apenino in Thuſciā deſcenderunt;ac Romanā vrbē incendio cōſumpſerunt:hi autem fuere Boij; Senones;atq; inſubres,quēadmodū ijdē Cato, & Sēpronius ſcribunt:de qbus abs te ſatis multa Iuli,ex Trogo Paulo,Ioanneq; nuper allata ſunt.hoſce autē Senonas, prioreſue Celtas nēquaquā reor Orobiorū conditores(principes inquam)ab antiquis habitos fuiſſe;aut appellatos;ſed reſtauratores tantum,amplificatoreſq;: quos tamen etiam cōditores dici poſſe non incōmode abs te Iuli optime ſupra demonſtratū eſt.At uero tertia eademq; & vetuſtior,& magis propria illorū ſanè fuit;quos Κατὰ μετωνυμίαν ab inundatione Gallos cognominatos fuiſſe ſcriptum reliqt Xenophon.eò qđ Hebræi,Chaldæiq; ſacris in litteris vndas,& fluctus גלים GALLIM dicant. quēadmodū apud regiū vatē pſalmo.xlij. legimus כל משבריך וגליך עלי עברו ideſt. Col Miſuaręcha ue Gallęcha Halai Hauaru. hoc eſt. omnes gurgites tui, eſt fluctus tui ſuper me tranſierunt:Hi autem extitere priſci illi Aramęi; qui Scythæ Sagę vocātur à Beroſo,Catoneq;;in Armenia ſtatim poſt diluuium geniti; à quibus poſtmodum in Italia,Solino teſte,manarunt Vmbri. Sed de his aliàs fortaſſe copioſius. Ab iſtis ergo Gallis Vmbrorū progenitoribus, q. etiā Ianigenæ,id eſt,à Iano geniti dicuntur:non alienum,aut abſurdū iudicarem priſcos autores intellixiſſe Orobios fuiſſe primū geni=

tos. Habetis igitur viri ornatiſſimi explicatas oẽs fermè(vt arbitror) de Orobiorũ origine ſnías; q̃bus de rebus quoniã ſatis à nobis dictũ eſt; nunc, vt eſt in adagio; aliam quercum excutite. Atqui ego te Marce hiſce de rebus quid exploratum habeas audire vehementer optarim. Et Petreius, ego quoque inquit, & Iulius, Marce id abs te petimus: ſcimus enim te non ſolum, vt dici ſolet; ad Ariſtophanis lucernam, ſed etiã Cleantis non pauca magnifica ſanè, & perrecondita inueſtigaſſe. At ille, vt ita inquit iſta eſſe concedã; quæ ſunt longe ſecus(nã & pervulgata ſunt; vobiſq; non incognita) ego mehercule eundem mallem Marcilium audire: vt qua eloquentia, & eruditione falſos Orobiorũ autores ſuſtulit; eadẽ veros inducat. Quãobrem niſi fortè iam es defeſſus Marcili, & ſi tibi non graues ſumus; ea nobis vt ediſſeras, obteſtamur. cenſemus enim hæc te facillime explanare poſſe; quod & hebræum ſermonem iam pridem didiceris; & complures iam menſes, ea ipſa te ex Beroſo videmus exquirere. Tum ille ridens, age, age inquit, ſatis enim ſcite me noſtri ſermonis principiũ, & finem eſſe vultis; hiſce de rebus aliq̃d vobis, ſi modo poſſumus (ſum enim vt græci dicũt; ὡσ κολοιὸσ ἐν ταῖσ μούσαισ) explicemus. Verũ enimuero, quia vetuſtas ipſa, rerũque remotiſſimarũ obliteratio, earumque cognoſcendarum cupiditas ita poſtulat; altius quædã recenſebo; & perquiſita longo ſtudio, et eruta multa antiquitatũ perueſtigatione, & cura: neque enim alienum ſuſcepto

operi, aut importunum vt arbitror, videri poterit; ſi anteaquam veram Orobiorum originem pandam; totius penè Italiæ res à remotiſſimis etiã ſeculis explicauero; & qui, & quales eam populi, regeſque initio, aurea nimirum ętate, tenuerint; in memoriam reuocauero. Quibus vt ſatiſſaciam; craſtinum in conſeſſum dictionem hanc omnem reijciendã cenſeo: nam et ſatis multa à nobis hodie diſputata ſunt; & ſol ille iam ad occaſum properat. Tum Marcus, rectiſſime profectò hęc inquit à te cenſentur Marcili. pròinde hoc in loco(quando id tibi placere iam video) ad ea, quę reſtant; ſingillatim nobis exblicanda conuenies: totam enim tibi craſtinum dicamus diem. quæ quum eſſent dicta; diſceſſerunt.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE OROBIORVM, SIVE CENOMANORVM ORIGINE, AD PETRVM BEMBVM LIBER SECVNDVS.

Platonem illum quem Panætius *philoſophorũ* Deum *nuncupauit; dicere ſolitum accepimus:* à Ioue *reges eſſe atque philoſophos.*Ego vero *nõ reges modo,atque philoſophos,ſed optimos quoſq; liberalium,ac ingenuarum artium ſcriptores* à Ioue, *ideſt,*Deo *vel maxime prodijſſe contenderim. nã quũ omnium rerum optimarum principia à* Deo *optimo, maximoque duci* ὁ θεοδίδακτος καὶ παμμέγας Areopagita Dionyſius *ſcite admodum docuerit;profecto neque artem,neque* virtutem *vllam , neque eã, quæ ad ſcientiam maxime ſpectat; veri indagationem quempiam adipiſci poſſe abſque illius ſummi,cõſummatique boni conſenſu maniſeſtũ eſt.* Q*uę quũ ita ſe habeant;indoctorũ proculdubio quorundã,vel obtrectatorum potius linguã me haud euaſurum planè confido:quippe qui & T*rogum Pompeiũ,& C.Pl*inium romanarũ alterum græcarũque, naturaliũ alterũ,ac recõditiſſimarũ hiſtoriarũ ſcriptorem diligẽ-*

tiſſimũ priori volumine acrius fortaſſe quàm operę-pretium fuerat; oppugnauerim. viros inquiẽt, veritatis, quæ non niſi à Deo *eſſe poteſt; & amantiſſimos, & indagatores quoq; ſolertiſſimos. clamabũtq; nonnulli eo me conſilio, eaque de cauſa eos uexaſſe; quo omnem illorum in tradendis rebus antiquis fidẽ penitus euerterem; labefactarẽque. quibus ego illud primũ haud temere forſitã obiecerim; licere mihi quod & omnibus fermè tũ vetuſtis, tũ recẽtioribus hominibus ſemp̱ licuit; contra aliorum opinionem diſſerere: pręſertim vero in re tũ controuerſa, tum multorum ſæculorum vetuſtate obliterata: quis enim eſt qui non intelligat? quàm & in phycis perſcrutationibus inuicem diſſentiãt* Democritus, & Empedoclęs, Ariſtoteles, et Plato? Et *in morborum curationibus dicant omnino diuerſa* Heraſiſtratus, Hippocrates, *Aſclepiades,* Galenus, & Auicenna? At *vero in hiſtoricis monimentis mirũ eſt: quàm inter ſeſe de rebus ſi nõ ſingulis, certe vel primis, vel maximis, cognituque dignioribus altercentur; qui antiquitus & regum illuſtrium, & imperioſorum populorum res geſtas, & memoriæ veteris ordinem tradidere: atque adeo, vt pręcipuum inter eos ſtudiũ extitiſſe uideatur; quo alter alterum inceſſeret: & qui poſterior eẽt; eos qui ante ſe ſcripſere, vexaret.* Inquãtis *enim, inquit* Ioſephus Iudæus; *locis* Hellanicus *ab* Ageſilao *de genealogijs diſcrepat? & in quantis* Herodotum *corrigit* Acuſilaus? *aut quomodo* Ephorus *quidem* Hellanicũ *in plurimis oſtendit eſſe mendacẽ?*

Ephorũ vero Timæus: Timęum qui poſt illum fuere. Herodotum vero cuncti: ſed neq; de ſingulis cũ Antiocho, & Philiſto, aut Callia Timæus concordare dignatus eſt. neq; rurſus de Atticis ij, qui Attidas conſcripſerunt; aut de Argolicis ij, qui de Argis hiſtoriã protulere; alterutros conſecuti ſunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus, breuibuſq; rebus? quãdo de militia Perſica, & ijs quæ in ea ſunt geſta; tantum uiri probatiſſimi diſcordare noſcuntur? in multis autem etiam Thucydides tanquã fallax accuſatur; licet ſcrupuloſiſſimam ſecundum ſe hiſtoriam conſcripſiſſe videatur. hæc ille. Mirum igitur ſi nos quoq; Trogo, Plinioq; contraria dixerimus; quaſi non & ipſi de Orobiorum, deq; Italiæ ortu diuerſa omnino, & vetuſtiſſimorũ quoq; ſcriptorũ fidei contraria penitus ſentiant; ac ſcribant. Itaq; viderint illi quàm honeſte negari id poſſit mihi patriæ ſplendorem, ac gloriam, veramq; non Orobiorum modo, ſed totius ferè Italiæ originem perueſtiganti, quod prophanis, barbariſque gẽtium ſcriptoribus gratis conceſſere. Etenim ſi pręceptorẽ ſuum Platonẽ Ariſtoteli in pluribus vexare, ſi Ariſtotelem Epicuro contumelioſiſſime calumniari, ſi deniq; Leontio meretriculæ contra Theophraſtrũ, Dioni Chryſoſtomo aduerſus Homerũ, Cæſari contra Catonem, & patrũ noſtrorũ ætate, Laurẽtio Vallenſi aduerſus omnes ſcribere licuit; cur me ipſum quoq; nõ æquo animo ferent contraria nõnulla Trogo, Plinioq;, nec non & cæteris, qui vel ex inſcitia vel deſidia, vel

antiquiſſimorum annalium, patrumue fide neglecta calumnioſe quædã de Orobiorũ,& Italię ortu litteris mandarunt;edifferentē? Sed ne fortaſſe lõgius quàm par eſt;progrediamur; ijs demum qui me eo conſilio Trogum Pompeium,ac Plinium,& eorum ſectatores impugnaſſe dicturi ſunt;quo eis omnino fidē derogarem;eorumq́ doctrinam inanem penitus oſtenderē; reſponſum hoc ſtatim velim:tantum idvero cõuenire; quantum, vt inquit Lucianus conuenit μόλυβδοσ ἀργύρῳ,καὶ χαλκόσ χρυσῷ, καὶ ἀνεμώνη ῥόδον καὶ ἀνθρώπῳ πίθηκοσ *Ea ſiquidem contradicendi facultas,qua omnes fermè,ut dixi,vſi fuere;tantum ab euertendarum diſciplinarum conſilio abeſt; vt iactis firmioribus fundamentis,eas magis, magiſq́ ſtabilire videatur.quid enim illa antiquorum philoſophorum tanta diſſenſio,quantã diximus; quid tandem effecit? nulla ne omnino vt eſſet naturalium rerum cognitio, ſiue diſciplina?nequaquã.nam eo ipſo plures multo et incenſi olim fuere;& nunc paſſim ad ꝑſcrutanda naturæ abdita incendũtur.Nullus ne item erit Medicinæ,Aſtrologiæ,Dialecticæ,Grãmaticæ,cæterarũque liberalium artium vſus?nulla ne cognitio?quoniã & hæ totidem penè habent vel altercatores & quidem vehementes;vel rixatores potius cum primis acerbos, quot diſciplinarum magiſtros?Minime gentiũ.ſunt.n. hiſce de rebus à compluri mis præcepta cum in vniuerſum tradita;tum etiam in artem redacta, ac diſciplinam.At vero quid vn q̃ obfuit Ariſtoteli?quod ne*

Platoni quidem magiſtro ſuo pepercerit: ſed contra eius dogmata non pauca ſanè diligẽter, & ſcripſerit; & vt quidam uolunt, acute diſputauerit: nihil penitus. Tantũ enim Ariſtotelis potuit nomen, & autoritas; ut non maximos ſolum virtutum præcones habuerit, diſciplinæq́; ac viæ ſuæ ſectatores; qui certa omnia apud illum, firma, & inconcuſſa arbitrarentur: ſed multo etiam plures, ô indignum facimus, qui ſe magis Ariſtotelicos, Peripateticoſue, quam Chriſtianos dici maluerint. Memorare ẽt hoc loco poſſem non ſolum veterum, ſed & horum etiã recentiũ, vel philoſophorum, vel Theologorum, vel Mathematicorum, Grãmaticorũue, aut Dialecticorum nominatim quoſdam vel maxime celeberrimos; qui eorum qui ante ſe hiſce de rebus ſcripſerant, opiniones perquã ſtrenue quidẽ & coarguerunt; & labefactarunt: qui tamen à poſteris neq; neglecti, neq; repudiati fuerint: ſed contrà plurimi in laudandis, extollendiſque ingenij eorũ viribus ipſos honeſtauerint: ni ea res longius nos ab incępto traheret. Proinde idipſum noſtra hac in cauſa dijudicari velim: neque enim nos veterũ fidem, aut doctrinã, vel euertere, vel labefactare ullo modo nitimur: ſed veram gentis noſtræ originem abſque ulla cõtentione, ſi fieri poſſet, indagare cupimus: id q; ſummo ſtudio, curaque perueſtigamus. Tribuant itaq; illis alij quicquid velint, vel ingenij acumen, vel elegãtiã, vel multarũ rerum peritiam, per me ſanè cuiq; liberũ ſit; ego certe veritatis cauſam egi, agamque dum vita

ſcriptiſque mandantur; vtrumnam ſint vera, an falſa; certa an incerta; illuſtria an ignobilia; gloriæ ne tandē inanis, an veritatis indagandæ gratia ſcripta videri queant. Cæterū *his forte q̄ opus fuerat pluribus affari te humaniſſime* Petre Bembe *volui; anteq̄ ea quę reſtant, aggredior.* Te *enim ſtudiorum meorum ęquiſſimum non æſtimatorem ſolum & iudicē, atque in primis amantiſſimum, verum etiam gentis noſtræ defenſorem & maximū, & acerrimū eſſe ſatis ſcio; & conpertū maxime ob id habeo: quod olim adoleſcens patre tuo* Bernardo *viro grauiſſimo, atq; integerrimo, omnique doctrinarū genere ſpectatiſſimo, ſumma cū laude prętorium munus apud* Bergomates, *noſtros ne dicam an tuos? gerente, talis ac tāta fuerit apud omnes tui expectatio, vt non præclarum modo ob ingenium, doctrināque, & litterarum peritiam, quę omnia in te ſumma ſunt; verum candidiſſimos potius ob animi tui mores cunctorum, vel eruditorū maxime, oculos in te vnum paternarum virtutum quaſi imaginē quandam ita conuerteris; vt te nunc etiam tanto poſt in oculis ferant vniuerſi; humanitatem, modeſtiā, mirā denique probitatem agnoſcant omnes; & prædicent. ſed hæc alibi, & copioſius; ſi quando maioris otij tempus nacti fuerimus. nunc vero, ſi placet; ad inſtitutum ſermonem reuertamur.* Poſtero *igitur die, quàm ea fuerant ab illis ſatis probe doctis adoleſcētibus* L. Petreio, M. Marcilio, *ac* C. Iulio *de* Orobiorum *origine diſputata; quæ ſuperiore libro ſcripta ſunt; cum ijdē*

apud M.*Mauritium ad conſtitutum conueniſſent;aiebat mihi idem ille* Petreius *ſeſe ab illo ingenti alacritate exceptos fuiſſe:ac demum cũ amiciſſime inter ſe conſalutauiſſent;tum* Marcũ *hilari vultu ac ſoluto vt ſolebat;arridentem ita cœpiſſe.* Quid *tu tandẽ* Marcili? Nunquid *nam ea diſſerere paratus es:quæ ſuperiorẽ poſt conſenſum traditurũ te nobis hodie promiſiſti?* Tum *ille,timide,vel verecunde potius preſtò inquit,ſum promiſſa ſeruaturus;quorũ debitorem heſterna me diſputatione conſtitui;de principe videlicet* Italię,*atque* Orobiorũ,*ſiue* Cenomanorũ *ortu diſſerturus:re ſanè q̃ difficili;atque perardua;noſtriſque à maioribus aut non ſatis dilucide explicata,aut omnino parum diſerte pertractata.* At *vero utinam nos ij ſimus;qui & deſiderio ueſtro & quam de me iãpridẽ concepiſtis;opinioni parte ſaltẽ ex aliqua reſpondeamus.nam alijs ſatis vt faciamus,qui hæc ipſa audituri fortaſſe à uobis ſunt;id vero prorſus futurũ diffidimus;& ingenue quo vobiſcum agã;etiã deſperamus. tamen vt conſueuere qui periculoſa tranant, atque ignota flumina;quibuſdam quaſi contis tentabundus amnem aggrediar.nam,vt inquit* Cicero;*tardi omnino eſt ingenij riuulos conſectari;& fontes rerum non vidare;etiã ętatis eſt vſuſq; noſtri;à capite quod velimus arceſſere:& vnde omnia manarint videre.*

Perge *vero fidenter inquit* Marcus; *ſequentur.n. quæ tu ſcientiſſime aggreſſus es.* Vultis *ne ergo, inquit ille,principem* Italię *ortum à fonte repetamus?*

quo inuento, non erit dubium quò ſit Cenomanorum noſtrorum origo referenda; quã quęrimus? Quum oẽs reſpõdiſſent nihil aptius, nihil ad rationẽ inſtituti ſermõis cõmodius dici poſſe. Tũ ille: Abſolutiſſime, inqt, viri ornatiſſimi principem Italię originem à M. *Catone illo & rerum geſtarum, & memoriæ veteris indagatore ſolertiſſimo, ſtudioſiſſimoque hiſce verbis traditã diu arbitratus ſum; quæ & iam pridẽ in gentis noſtræ gratiam edidici: & nunc libenter referam: ea ſunt.* Ital*ię ſplendidiſſima origo fuit tum tempore, tum origine gẽtis:* C*ępit enim aureo ſæculo ſub principibus* Dijs Iano, Chameſe, Saturno, *gente* Phœnicea *& Saga, quæ poſt inundationem terrarũ per orbem prima colonias miſit.* Q*ui vero eã populi, ac reges primum tenuerint; vere, atque enucleate* Q. Fabium Pictorem *virũ ſanè eruditiſſimũ tradidiſſe exiſtimabam; cuius verba ſunt.* Ital*iæ imperiũ penès duos populos principes. extitit: poſterius* Romani, *principio* Thuſci *ſub* Iano *cœperunt in aureo ſæculo. Aurea ætas primo ortu generis humani fuit ſic dicta; quod poſterioribus ſæculis comparata ęque atque aurum, inter metalla effulſit. eã cæpiſſe ſub* Ogyge *ante* Ninũ *annis circiter ducentis & quinquaginta* Xenophon *atque maiores prodiderunt.* Is Ianus *ſub initiũ aurei ſęculi lęuum latus* Thyberis Hetruriã *tenuit:* Cameſes *verò ac* Saturnus *circa finem eiuſdem ætatis dextrũ incoluerunt.* Nũc *autẽ in oſtẽdendis, explanãdiſque* Italiæ, *ac* Cenomanorum *principijs, non dubitabimus*

ſtrum quoque eſſe conſilium, de vultus veſtri aſſenſu, hilaritateq; planè intelligo. Rectiſſime vero inquit Marcus; iſtis enim ducibus errari nullo modo poteſt.

Tum Marcilius, Datis ne hoc mihi uos quoq; fratres? nam Marci huiuſce noſtri iam noui ſententiam.

Tũ illi, Damus ſanè inquiũt, ſi poſtulas. Et recte quidem atq; optime, inquit Marcilius. quid enim ſacris ſanctiſq; diuinarum rerũ ſcripturis ſanctius? q̃d diuinius? quid deniq; certius aut eſſe aut excogitari põt? quum earũ autor Deus ipſe optimus, maximuſq;, & vere quidem ſit; & ab omnibus qui recte ſapiunt; eſſe cenſeatur? At vero quid antiquius? quid probatius? quid deniq; eruditius inter externos Beroſo illo inueniri poſſe iudicamus? quippe qui publica, probataque Scythicorum, ac Babylonicorum annalium fide totius ferè memoriæ veteris ordinem, & imperioſorum populorum origines, & regum maxime illuſtriũ res geſtas antea penitus incognitas, ac in tenebris retruſas, atq; abditas aperuerit. Conſeruatis ſiquidem notatiſq; omnium Aſſyriorum regum temporibus, nihil quum illuſtre prætermiſerit. M.cccc.lxxxxiij. annorum memoriã multis voluminibus colligauit. vt merito quidẽ gloriari queat; ſua pueſtigatione et cura, ſuiſq; demum vigilijs, ea ſe inueſtigaſſe; tradidiſſeq;; quæ Græcorum, aut Latinorum quiſq̃, vel Aegyptiorum, Perſarumue, aut aliarum gentiũ (præter Moſen tamẽ à quo nihil fermè deſciſcit) nullus omnino eſſet antea conſecutus. quod quidem ob meritum eũ Aegyptij omnes, Perſæ,

Medi, Chaldæiq́, atq́ alij quã plures magni nominis populi ſuſpexerunt; ſupraq́ hominem & admirati, & uenerati ſunt. quãdoquidem Athenienſes; vt autor eſt Plinius; propter ingenij excellentiam, clariſſimaſq́ rerum antiquarum traditiones publico in gymnaſio inaurata lingua ſtatuam illi collocarunt. Verũ ad ea à quibus digreſſi fortaſſe videmur; redeamus: Quod igitur in Armenia Saga principio reparatum fuerit hominum genus; vel illud ſatis admodum declarare poteſt; quod Moſes ille hiſtoricorum omnium, vt Greci dicunt; ἱστορικώτατος ſcriptum reliquit. Requieuit inquit arca menſe ſeptimo, decima ſeptima die menſis ſuper montes Ararat. Quod interpretũ eruditiſſimus Hieronymus explicans, eſt inquit, Ararat regio in Armenia campeſtris; per quã Araxes fluuit incredibilis vbertatis, ad radices Tauri mõtis; qui vſq́ illuc extenditur. ergo & arca in qua liberatus eſt Noe cũ liberis ſuis ceſſante diluuio; nõ ad montes generaliter Armeniæ delata eſt; quæ appellatur Ararat: ſed ad mõtes Tauri altiſſimos; qui Ararat imminent cãpis. hæc ille. Quæ omnia, ἐν τῇ τῶν χρόνων ἐπιθομῇ Archilocus, & ex Mnaſea Phœnice, & ex Moſe Iudæo pulcherrime collegit ita dicens. Mnaſeas Phœnix Damaſcenus libro. xcvij. hiſtoriarũ aſſerit ante Ninũ fermè ducentis quinquaginta annis fuiſſe inundationẽ terrarũ; & quendam, cui teſtimonium perhibet Moſcus antiquiſſimus hiſtoricus; liberatũ circa fluuiũ Araxim, ad montes Caſpios: tumq́ recenti cęlo, & rudi huma-

no genere uixiſſe aureā vitam;in qua nullo ferente legem natura ipſa viuebatur:quouſq; Ninus, & Semiramis arma populis inferētes primi vitam vitiare cœperunt humanam. Verū(vt hoc nunc παρέργως agā) nequaq̄ nos cōturbet;q̄d mons ille,ad quē arcam delatā ferunt;à Hieronymo quidē Taurus,ab Archiloco autem Caſpius,à Beroſo uero Gordiæus nuncupetur.nam vnus atque idem eſt mons; quāuis diuerſis in locis uarijſq; à gentibus & ſcriptoribus diuerſa ſibi aſciſcant nomina.vti potiſſimū videri video C.Iulio Solino;cuius verba in preſentiarū omittere incurioſum planè videretur:eſt enim eius de Tauro mōte & clariſſima,& illuſtris oratio. Mons,inquit,Taurus ab Indico primo mari ſurgit:deinde à ſcopulis Chelydonijs inter Aegyptiū,& Pamphylium pelagus obiectus,Septētrioni dextro latere, læuo Meridianæ plagæ,Occidenti obuerſus fronte profuſa;ſed modo intercluditur Phæniceo,modo Pontico ſinu,interdum Caſpio,vel Hyrcano:quibus renitētibus ſubinde fractus contra Mæoticū lacum flectitur; multiſque difficultatibus fatigatus, Rhyphæis ſe iugis annectit;pro gentium & linguarum varietate plurifariā nominatus:apud Indos Imaus, mox Paropaniſus, Cohatras apud Parthos,poſt Niphates,inde Taurus, atque vbi in excelſiſſimā ſublimitatē Caucaſus, interea etiam à populis appellationē trahit:ab dextro latere Caſpius dicitur vel Hyrcanus: à læuo Amazonicus, Moſchicus, Scythicus. ad hæc vocabula habet alia multa.

hęc ille nos vero vt inſtituimus;ad reliqua pergamus. quæ tem&ſi poſſint à me & ornate, & electiſſimis quoque verbis recenſeri; attamen quo & clariora uobis ipſis appareant;& ſumma cũ delectatione orationi quoq; noſtræ autoritatẽ afferãt,& fidẽ;ea oĩa Beroſianis,Catonianiſque verbis, quibus libenter ad modũ vti ſoleo;ptexã.ea ſunt. Itaq; neceſſe eſt inqt Beroſus,*nos ex prẽmiſſis cõfiteri quod &* Chaldęi *&* Scythę *ſcribunt;ſiccato ab aqs orbe nõ fuiſſe niſi tãtũ octo homines in* Armenia Saga Noach *ſcilicet cũ tribus filijs* Samo,Iapeto,*&* Chameſe,*& uxoribus*Titea *magna,* Pãdora,Noela,*&* Noegla;*& ab ijs omne hominũ genus in terris ſeminatũ.exſiccata nãque humo & torrefacta terra,quũ,vt par erat, è* Gordiço *mõte in ſubiacentẽ planitiẽ cadauerũ plenã deſcendiſſent; quã vſque ad hanc ętatem appellant* MiriAdã, *id eſt euiſceratorũ hominum;cõtinuo congreſſi coniugibus ppetuo geminos marẽ,& fęminã edidere. qui adulti, & coniuges effecti,& ipſi binos partu liberos ſemper ediderũt.*Neque enim vnquã Deus,*aut natura defuit neceſſitati quæ ad vniuerſi orbis ſpectat opulentiã.* Eo *pacto breui in immenſum adaucto humano genere,omnique* Armenia *completa;quum eos inde recedere,atque nouas ſibi ſedes conquirere neceſſitas cõpelleret;tum ſeniſſimus omniũ ac ſapientiſſimus pater* Noach,*qui &* Ianus,*adhortatus eſt homines principes ad comparandas nouas ſedes;& cõem coetũ inter homines agendum,& ædificandas vrbes. Deſignauit*

itaque tribus filijs ſuis ante diluuium genitis, tres illas orbis partes. Aſiam, Aphricam, & Europam, vt ante Cataclyſmũ viderat: ſingulis autẽ his, pricipibus ſingulas partes ad quas irent partitus eſt: illud in primis maxime prçcipiens, vt nomina ſua locis quæ tenuerint, montibus: ſ. ac fluuijs, vrbibus, ac populis quorum eſſent imperiũ obtenturi: imponerent in ſignũ expeditionis à Iano patre ſibi cõmiſſæ; & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorũ conditor fuerit: ipſe vero ꝑ totũ orbẽ colonias ſe traducturũ pollicitus ẽ. quapp ex ea Scythia Saga, q̃ Beroſus & alij Armeniã vocãt & Arameam (Scythas enim populos, vt iquit Plinius, Perſæ vniuerſos Sagas appellauere à proxima gente Saga; antiqui vero Arameos) Ianũ patrẽ ſiue Noach cũ colonijs primũ tranſſretaſſe, prçter Beroſum ipſum qui cuncta Iani geſta immortalitati ſcriptis ſuis cõſecrauit; Cato quoque noſter eruditiſſime admodũ, ſuccincteque aſſerit dicens. Ex his Scythis tradũt ueniſſe Ianũ cũ Dyrim, & Gallis progenitoribus Vmbroũ; rateq; cũ colonis per Thyberim vectũ ad læuũ Thyberis Hetruriã tenuiſſe locũ: vbi colonias in continẽte primũ expoſuit; & ipſum Deũ ſimul Vaticanũ habitum, dictũque fuiſſe: & regionẽ Vaticanã, id eſt, Vagicanam dictam, quod ibi Ianus quaſi in cunis natam primũ vagiẽtẽque Italiam exceperit. & quæ ſequũtur. Quo circa hiſce omnibus ita conſideratis facile licet intelligi; de principe Italiæ ortu ita ſtatui oportere; queẽadmodum & Fabius Pictor, & M. Cato mo-

nimentis teſtantur ſuis: aurea ſcilicet ætate natã Italiã gente Phœnicea & Saga quã poſteriores Armeniam Arameãque dixiſſe, ex ijs, quæ recenſuimus; planè quidẽ compertũ habemus: ſub vniuerſi uero terrarum orbis principe Noach, quem priſci Scythæ cum Ogygen Sagam, id eſt, vt Beroſus exponit; illuſtrem ſacrorum pontificem, tum ob inuentæ vitis, viniq; beneficium, Ianũ patrem appellauere: Aramæa nãque, Hebręaque lingua vinum יין *Iain dici nemo eſt qui neſciat; qui vel prima Hebræę linguæ rudimẽta perceperit: atque hinc Italiam primũ à Iano Ianiculam cognominatam fuiſſe Cato ſcriptum reliquit. Italia, inquit, complura à Dijs & ducibus ſortita fuit nomina: à Iano quidem Ianicula, quem quidã Oenotrium dictũ exiſtimant; quia inuenit vinum & far. Itaque, ne longius à propoſito aberremus, qui primi Italiam tenuere populi, hos ſcythas Aranæos ſiue Armenios Sagas extitiſſe; neminẽ veſtrũ ignorare iã arbitror: qui primũ à Iano patre, vt dictum eſt, in Italiam deducti, à fluctibus quidem, à quibus aquoſæ cladis tempore naui erepti ſunt; Syro, Hebræoq; ſermone Galli Vmbrorũ progenitores, & ab ipſo patre Iano Ianigenæ ſunt nũcupati: quos deinde Romani Hetruſcos, Gręci vero à ſacrorũ peritia Thuſcos, & à Tyrrheno Tyrrhenos appellarunt: quẽadmodum & ex ijs quæ heſterna die recenſuimus; & ex Manethone Aegyptio, Myrſiloq; Lęſbyo facile licet intelligi. ita. n. Manetho. Secundo, inquit, Menophis Aegyptiorum regis anno*

Tarchon priſcus regnat apud Razenuos Ianigenas q̃ nunc dicuntur Tyrrheni,& Thuſci ob Tyrrhenũ,& peritiã diuinorum quæ à Iano didicerunt. Myrſilus autem,ipſi quoque,inquit,Romani fatentur Hetruſcos eſſe vetuſtiſſimos,et aureo ſęculo natos;à quibus aras, ritus,diuinatiões,colonias,& diſciplinas habuit priſca Italia;initio ſumpto à prima eorum tetrapoli dicta Hetruria;à qua illos Romani Hetruſcos cognominarunt.hæc illi.Sed nos his cũ inquirendis,tum explicãdis nimij fortaſſe ſumus:ea enim tantum attigiſſe, quã membratim diſſeruiſſe conſultius fortaſſe fuerat:verũ quoniã hęc ipſa ſunt huiuſce indagationis noſtrę principia;ob id permiſſum mihi fore arbitratus ſum ĩ hoc conſeſſu licentiore vti poſſe ſiue autoritate, ſiue exẽplis hominum ſanè doctiſſimorũ. Quamobrem iactis hiſce fundamentis ad illa ſtatim tranſeo;quæ ſecundo loco videntur ex Moſe,Beroſoque recenſenda, Scribũt nãque Noæuũ illum quem rerũ geſtarum magnitudo olim inter deos exterarũ gẽtium retulit; quẽque Hebręi patria lĩgua NOACH,Metaſthenes uero Perſa, & Archilocus, & Xenophon, & Fabius Pictor, & Solinus,alijque non nulli Ogygẽ priſcum; Ianumque nuncupant;principique terrarũ inundationi pręfuiſſe, atque vniuerſo orbi tradunt imperaſſe; ante Cataclyſmũ,quum quingentos annos natus eſſet;tres filios genuiſſe;Samum ſcilicet, Chameſem, ac Iapetum: qui Hebraica lingua SEM,CHAM,IAPHEHT, appellantur.à q̃bus poſt diluuiũ procreata ſit oĩum ho um

multitudo; ab eiſque è priſca Armania *centeſimo primo poſt inundationẽ anno egreſſis, regna, gentes, linguas, ac primarias mundi partes cœptas, habitataſque fuiſſe: quas fama tenet fuiſſe duas & lxx. quẽadmodũ & ex, ix.* Geneſeos *capite, & ex his etiã* Hori Apollinis Niliaci *verbis facile licet cognoſci.* Lunam *autem, aut terrarũ orbem, aut litteras, aut ſacerdotẽ, aut irã, aut ſtagnũ deſcribere volentes,* Cynocephalũ *pingũt: ac* Lunã *quidem primo quoniã &c. deinde non multo poſt hæc ſubdit dicens.* Orbem *terrarum vero, quia duas et lxx. regiones principales orbis terrarum eſſe aiunt. et quæ ſequuntur.* Eo *antẽ anno, quem diximus; orbis terræ diuiſionem à* Iano *patre factã fuiſſe,* Pælegh Hebær *filij nomen aperte admodum arguit. nam illi ex euentu* Pęlegh, *quod diuiſionem ſonat, nomẽ impoſitum fuiſſe* Hebræa *hæc* Moſis *verba ſignificant:*
ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ
vlhèbær iullad ſcene banim ſcem haęchad Pęlęgh, *chi be iamaf niphlegah haaræz. hoc eſt:* Et ipſi Hebær *nati ſunt duo filij, nomẽ vnius* Pælægh *quoniã in diebus eius diuiſa eſt terra. at vero natũ fuiſſe* Pælægh *anno poſt aquarum elluuiẽ centeſimo primo, quiſquis apud* Moſem *annos vitæ,* Sem, Arphachſad, Selach, *et* Hebær *cõputauerit, facile prorſus intelliget.* His *itaq; temporibus, vt* Philo Iudæus *alijque* Hebræorum *interpretes de multiplicato humano genere tradunt;* Noæuus *ille, ſiue* Ianus *pater, vnà cũ tribus liberis, ac colonijs nonnullis in* Pontum *venit; ratibuſq; æquor*

omne Mediterraneũ circũluſtrauit, oſtendens primo Sem littus oẽ Aſiaticũ à Tanai, ut ſcribit Arnobius: per Boſphorum vſque ad Nilum Aegypti: Cham vero ſiue Chameſi à Nilo littus Aphricę vſque in anguſtias Oceani, & Gadiũ; Iaphæth autem (quem Iapetum Gręci dicunt) omne littus Europæ à Gadibus uſque ad Tanaï: & ſingulis prouincijs pręſertim vero littoralibus diuiſit primas colonias. Verũ hanc orbis terræ diuiſionem græcus quidam ſacrarum litterarum interpres, cuius quod fuerit nomen aut patria nondum accæpi, hunc in modũ abſoluit dicens.

ὁ γὰρ δίκαιος νῶε διαμερίζει πάντα τὸν κόσμον εὐθὺς τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ὑπὸ κλήρου διελθών· ἑκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἑκάστῳ ἀπονείμας· καὶ τῷ μὲν πρώτῳ υἱῷ, Σὴμ ὑπέπεσε κλῆρος ἀπὸ πέρσιδος, καὶ βάκτρων ἕως ἰνδικῆς μῆκος τοῦ κλήρου ἕως ῥινοκούρας, κεῖται δὲ αὕτη ἡ ῥινοκούρα ἀναμέσον αἰγύπτου καὶ παλαιστίνης ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. χὰμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ῥινοκούρας ἕως γαδείρων τὰ πρὸς νότον. ἰαφὲθ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπὸ μηδίας ἕως γαδείρων καὶ ῥινοκούρας τὰ πρὸς βορρᾶ. τῷ οὖν Σὴμ παῖδες καὶ παίδων παῖδες ἕως οὗ αἱ γλῶσσαι διεμερίσθησαν; καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν εἰσί.

Ex his igitur tribus Iani filijs, lxxij. coloniarum duces prodijſſe tã Moſaica quàm Beroſiana loquuntur monumẽta; è queis, lxxij (vt diximus) primariæ orbis terrarum regiones ortum pariter ac nomen habuerunt.

*Aſt ego ex his tantum eos referã;per quos Cenomanorum noſtrorum manauit origo;ſeclufis ijs omnibus, qui ad hanc rẽ minime pertinent.Itaque primo Chameſem Iani filium quẽ Hebræi Cham,Aegyptij vero Chem, & chemeſenuum,Zoroaſtremq́, ac Saturnum ſuum nominant;quattuor filios genuiſſe Moſes quidem ipſe, & Hebræi omnes aſſerũt.quorũ apud Hebræos propria hęc ſunt nomina:*CHVS, MESRAIM, CHANAHAN,PHVT.*è quibus priorẽ Chus qui à Beroſo Chur appellatur;Aethiopas ac Churetes genuiſſe præter Beroſum,Ioſephũq́, autor quoq́ ille græcus cuius ſupra mentionẽ fecimus; ita ſcribit filij Chã Chus à quo Chuſæi Aethiopes.Hinc & à Semiramide Chus Saturnũ Aethiopem nuncupatũ fuiſſe percepimus,in columna quam Nino regi eam erexiſſe Xenophon tradit:in qua ſubſcripta exciſa erãt verba; quibus Ninum maritum ita loquentem induxerat.*

MIHI PATER IVPPITER BELVS

.i. Nimbrotus

AVVS SATVRNVS BABYLONICVS

.i. Chus

PROAVVS CHVR SATVRNVS AETHIOPS

.i. Cham

ABAVVS SATVRNVS AEGYPTIVS

.i. Noach

ATAVVS COELVS PHOENIX OGYGES

AB OGYGE AD MEVM AVVM

SOL ORBEM SVVM CIRCVMLVSTRAVIT

.i. Fluxerunt anni.c.xxxi.

SEMEL AC TRICIES ET CENTIES

.i. lvi.

AB AVO AD PATREM, SEXIES ET QVINQVIES

.i. lxij.

A PATRE AD ME, BIS ET SEXAGIES

COLVMNAM TEMPLVM, STATVAM,

IOVI BELO SOCERO, ET MATRI RHEAE

IN HOC OLYMPO SEMIRAMIS

DICAVI

Meſraim vero alterū Chameſis filiū initio Aegyptum tenuiſſe, & ab eo Aegyptios fuiſſe cognominatos, Ioſephus, Hieronymus, Auguſtinus, aliiq; omnes tā Hebræi quàm Græci, Latiniq; ſacrarū litterarum interpretes conſtantiſſime tradunt. in ſacris ſiquidē litteris Aegyptū vbiq; Meſraim appellari ſolitam neminē ignorare arbitror; qui vetus ſaltem Hebraice legerit inſtrumentum. ſed & autor ille ἀ όνυ..σ, Meſraim inquit à quo Meſrei Aegyptij. & Suidas, Meſerem inquit eſt Aegyptus. verū multa hoc loco de Meſraim hoc Chameſis filio ſcitu nequaquā indigna ſeſe nobis offerunt; quæ iampridem ex priſcorum monimentis magno labore perueſtigauimus: quibus explicandis, quoniam haud eſt ſatis idoneum nunc tempus; cum ſit res ipſa multiplex, ac maioris otij, multūq; etiam laborioſa; non equidem inuitus ea prætermittam. Vereor autem ne etiam fortaſſe vobis nimis antiqua, & iam obſoleta videantur. Tum Marcus. Ita ne nos, inquit, Marcili, cum in ſummā adduxeris expectationem; deſeris? Atqui hæc minime vetuſta, aut obſoleta nobis videri poterunt; Qui te hiſce de rebus vt diſſereres; preſertim rogauerimus; qui autem fieri poteſt vt ea nobis obſoleſcant (de me ſaltem loquor) quæ nihil dum audierimus? aut ab aliis (qui ſciam) ſcripta legerimus? quamobrē perge obſecro; multū enim (vt opinor) ad eam priſcarum . .rum cognitionem, quam quærimus; explicatio tua iſta profecerit. Et ille, & ſi hæc inquit, ſunt vt Græci dicunt παρὰ τὸ ἔργον ne nō tibi ta-

men Marce vel petenti vel iubēti morem geſſiſſe videar, eius attingã; vel magis ſeligã eam partem; quam memoratu ac cognitione digniorem eſſe perſpexero.

Tu vero, vt videtur, inquit Marcus; ſed aueo audire quæ polliceris. Tum Marcilius ſcōplures, inquit, à me viri optimi tum firmiſſimę rationes, tum locupletiſſimę quoq; doctiſſimorum hominum autoritates in mediũ afferri poſſent; & vna quæq; earum multis etiã argumentis confirmari; quibus facile admodum oſtenderē Meſraim iſtum de quo nunc loquimur; Oſiridem illum Aegyptium extitiſſe; quem & Apim, & Serapim, & Dionyſium Libicũ, & Iouē iuſtum Olympicũ appellari ſolitum accepimus: ni, quũ breuitati ſtudeamus, ea res lōgius nos ab inſtituto traheret. Proinde hac una, quã nunc referã; ratione, eaque omnium vel firmiſſima, vel clariſſima contenti erimus. Principio ſatis vos exiſtimo ex his, quę ſuprà diximus; itellexiſſe; Chã illum ſiue Chameſem Iani filium à priſcis Saturnum Aegyptium fuiſſe cognominatum: quod & Semiramis in columna, & Beroſus quoq; noſter hiſce verbis eruditiſſime expreſſit dicendo. At vero Cham quum publice corrumperet mortale genus; aſſerens, & re ipſa exequens; cōgrediendum eſſe, vt ante inundationem, cum matribus, ſororibus, filiabus, maſculis, brutis, & quouis alio genere; ob hoc eiectus à Iano pijſſimo, & caſtimonia, atque pudicitia refertiſſimo, ſortitus eſt cognomentũ Chemeſenua ideſt Chem infamis, & impudicus, incubus, propagator; eſt enim E S E M apud

Scythas Aramæos infamis, & ipudicus, ENVA *vero tum impudicus, tum propagator.* Eum *inter homines huius dogmatis ſecuti fuerunt* Aegyptij; *qui ſibi illum ſuum* Saturnũ *inter* Deos *adoleſcentiorem fecerunt: & ciuitatem illi poſuerunt dictã* Chemmin: *à qua ad hanc ætatem omnes ciues illius appellamus* Chemmenitas. *verũ poſteri hoc vitioſum dogma neglexerunt; retento quod fuit primi moris vt inter fratres, & ſorores coniugium iniri poſſet. hęc ille.* Q*uum autem is* Aegyptiorum *Saturnus ex ſorore pariter, & cõiuge* Rhea *filium ſuſcepiſſe* O*ſiridẽ nomine, vna omnium voce prædicetur; eũque totius* Aegypti *imperium tenuiſſe contendant uniuerſi; ecquid cauſæ eſſe poteſt cur non eundẽ cenſeamus eſſe* O*ſirim, qui &* Meſraim *eſt? quem iam ſupra demonſtrauimus; &* Cham, *ſiue* Chameſenui *filium, &* Aegypti *regem extitiſſe? quum itidem ex* Chameſenuo, Rheaq; *natum fuiſſe ac generatũ* O*ſirim, eiuſq; ſororem* Iſidem, *vt interea ſileam &* Diodorũ Siculũ; *&* Plutarchum, *nec non &* O*ſirianam colũnam; quã tamen, ſi tempus ſuppetet, non multo poſt referam; cum primis clariſſime doceat idẽ ille* Beroſus; *quem ego autorem vehementer ſequor: cuius è quinto volumine, diuerſis tamen in locis, verba hęc ſunt.* Eodem, *inquit, tempore* Triton *reliquit filiũ* Hammonem *regẽ* Libyæ; *qui accepit coniugem* Rheã *ſororem* Chameſenui *Saturni* Aegyptiorum, *ſed tamẽ ex* Almãthea *adoleſcentula,* Clàm Rhea, Dionyſiũ *ſuſtulit: & in* N*yſam vrbem* Arabię *educandum miſit:*

*deinde paulo infra.*At *apud Libyam lis orta eſt inter* Rheam & *Hammonem ob ſtuprum admiſſum cum Almanthea: quęrebatq́ Rhea vbi Dionyſius eſſet; vt eum perderet:* & *diu lis iſta, rixáque perſeuerauit.* & *iterum.* Interea *cũ Italia diſceſiſſet Chameſenuus; ad illum* Rhea *venit:* & *illi nupta ambo cõtra Hammonem cũ* Titanibus *pergunt: ibiq́ bello commiſſo; pellunt regno* Hammonem: & *in* Creta *cogunt. quũ* in Libya *Chameſenus regnat; parit ex* Rhea *ſorore Oſirim, quẽ cognominauit* Iouem. & *paulopoſt iterũ.* Eadem *tempeſtate* Dionyſius *Hammonis filius armis ſumptis* Rheã, & *Chameſenum regno paterno pellẽs* & *ſecum Oſirim retinens, in filiũq́ adoptans, eum à patre ſuo,* Hammonem Iouẽ *cognominauit: vti à magiſtro* Olympo, Olympicum: *eique totius* Aegypti *regnum tradidit.* & *rurſus.* Huius *inquit (ſcilicet Semiramidis) primo ãno oritur ex* Rhea, & *Chameſenuo in* Aegypto Iuno Aegyptia *cognominata Iſis maxima, frugifera, legifera, ſoror,* & *vxor Oſiridis.* & *quæ ſequuntur.* Q*uæ cum ita ſint; perſpicuum omnino eſt; quãuis nõdũ quiſquã (qui ſciã) id aperte dixerit; ſcriptumq́ reliquerit: eundẽ penitus fuiſſe Meſraim, qui* & *Oſiris dicitur. cuius adeo multa ac diuerſa fuerunt nomina atque cognomina (quot enim ſunt hominum linguæ, tot eſſe Deorum nomina ſcite admodum apud* Ciceronem Cotta *loquitur) vt plęrique eũ tum Solem, tum Liberum patrem, ac Dionyſium extitiſſe crediderint.* Q*uemadmodum clariſſime videri*

poteſt apud Diodorum *Siculum, Euſebiũque, ac Macrobium. tum etiam apud Auſonium vatem; apud quē illud eſt epigramma.*

O*gygiæ me* B*acchum vocant;*
O*ſirim* A*egyptus putat:*
M*yſte* P*hanetem nominant:*
D*ionyſium* I*ndi exiſtimant:*
R*omana ſacrum* L*iberum:*
A*rabica gens* A*donium:*
L*ucaniacus* P*antheum.*

V*erum hanc nominum confuſionem ob id præcipue accidiſſe contenderim; quia* G*ræci, vt ſæpe iam dixi-mus; non tantum ritus, et ſacra veterum* D*eorum, ſed etiam nomina eorum, ac cognomina ſuffurati ſunt. quorum princeps* O*rpheus, vt* D*emoſthenes aſſerit, huius* O*ſiridis ſacra, ac cerimonias, nec non et cognomina ex* A*egypto aduexit in* G*ræciam: et in* I*ouis ac* D*ionyſij orgia tranſtulit.* Q*uāobrem varias diſcrepā-teſq; antiquorū ſcriptorū de* O*ſiridis nomine ſententias* P*lutarcho* C*heronæo inſinuante didicimus eo in libro, qui ab eo de* O*ſiride, ac* I*ſide ad* C*leam mulierem editus eſt. quo quidem opuſculo omnia fermè quę veteres hiſtorici, ac* P*hiloſophi de his tradiderūt; elegantiſſime complexus eſt. vbi illud in primis refert;* A*egyptios credere* O*ſirim illum ex* S*aturno, et* R*hea natum fuiſſe: eūq; tāq̄* A*egyptiorum omnium* D*eorū, ac* R*egū principem, oculo, et ſceptro in ſacris eorum litteris quæ ἱερογλυφικὰ nuncupātur; inſcribi ſoli-*

*tum:ac in oculo quidem prouidentiam numinis,in ſceptro autem potentiam declarari.*Nomen vero *Oſiridis quoſdã interpretari multioculũ inflexione ducta, quod verbum,* OS, *quod prima eſt huius uocabuli ſyllaba;lingua Aegyptiaca idem ſignificet quod, multũ: reliqua autem huius nominis pars quæ eſt,*IRIS;*idem ſit,quod,oculus. alios tamen dicere nomen Oſiridis,* ἀπὸ τοῦ ὁσίου.καὶ ἱεροῦ, *id eſt, à ſancto, & ſacro compactum fuiſſe:quia cõmunis ratio ſit rebus cœleſtibus,& inferis:quarũ priores ſacræ,poſteriores ſanctæ à veteribus appellarentur.*Et *poſt multa; quę ſub copioſa verborum,ac rerũ occultiſſimarum denſitate, luculentiſſime tradidit;quæq; ob hoc ſolum nobis pręter eunda ſunt;ne vſq; ad faſtidium ſermo protrahatur;hoc poſtremo adiungit: Aegyptios recte dicere Oſirim,et Liberum patrem eũdem fuiſſe;mox Oſirim natura mortali exutum,Apim,ac Serapim appellatum (conſueuerunt enim gentes, vt autor eſt Lactantius, immutare nomina hominibus poſt mortem cõſecratis) per hæc Serapim Deum eſſe omnibus cõmunem;qualẽ & Oſirim norunt; qui eius ſacris initiati ſunt. hinc Heraclitum phyſicum putare Serapim eſſe Ditẽ, ſiue Plutonem,ac Liberum patrẽ. pręterea nõ recte affirmare Philarcũ Liberum patrem primum fuiſſe,qui ex India in Aegyptum duos boues adduxerit; quorum alter Apis,alter Oſiris vocaretur:ſed cõmodius Aegyptios ſacerdotes exiſtimare;duo noĩa Oſirim,& Apim in vnum Serapim coiſſe coaluiſſeq;;ac ſi,Oſirapim,di-*

ceremus. Apidem porrò vt ſpecioſam imaginē Oſiridis credi. Hæc atq; alia complura facundiſſimus ille, eruditiſſimuſq; philoſophus tradit: quibus ſi ea quoq; quæ de Oſiridis præclariſſimis rebus geſtis Beroſus, ac Diodorus Siculus ſcriptis mādarūt ſuis; quàm breuiſſime fieri poterit, adiunxerimus (quāq; id à me minime exigeritis) ſatis me veſtris fecisſe uotis exiſtimabo. Ferūt igitur regnāte Oſiride, quē Moſes Meſraim vocat, inopem vitam, & ferinos mores ab Aegyptijs depulſos fruge monſtrata, ac legibus conſtitutis, publicatoq; Deorū cultu. eū præterea Oſirim ſcriptitant tāquā uirum optimum, famæq; cupiditate adductum, Aegypti regno conſtituto, ac rerū omniū cura Iunoni Iſidi ſorori, coniugiq; tradita, coacto ingenti exercitu, vniuerſum peragraſſe orbem; domuiſſeq;, ac cicuroſeciſſe hominum genus, non armis, & bello compulſum; ſed ſermone blando magna ex parte adductū; ſuauibuſq; cantilenis illectū. Q uūq; agriculturę rudes adhuc eſſent homines; & paſtoritiā tantū uitā agerent; docuiſſe eos & ſerere arbores &, putare vites, & arare terrā; vnde illud præclare apud Tibullum.

Te canit; atq; ſuum pubes miratur Oſirim;
  Barbara Mephitem plangere docta bouem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris:
  Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertæ cōmiſit ſemina terræ:
  Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem:

Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primum matura ſapores
Expreſſa incultis vua dedit pedibus.

Huius igitur tot, & tam ingentia merita, ita Aegyptij remuneranda cenſuerunt; vt eum Apim, ac Serapim cognominantes, ſacroſq; eidem tauros dicantes, hunc quidem Apim, alterum vero Memphitem nominatos, præclarum eius nomen, ac memoriã perpetua veneratione celebrarent. tam & ſi non ſum neſcius Diodorum ſcribere, alia quoque de cauſa tauros Oſiridi dicatos fuiſſe: nempe quod hæc præcipue animantia frugum inuentoribus Iſidi uidelicet, atq; Oſiridi maximo vſui, adiumentoq;, & ad ſerendum, & ad cõmunẽ agrorũ culturam extitiſſe cõmemorantur. vnde Euſtathius in Dionyſiũ Libym refert; Tauros populos ab aĩali quadrupede tauro cognominatos; propterea qđ ibi iũctis bobus Oſiris terram arauerit. Od id conſueuiſſe priſcos hoĩes in numiſmatibus altera q̃dẽ ex parte regẽ, altera vero bouis effigiẽ extundere autor eſt; doctiſſimus Homeri interp̃s. ἑκατόμβειος inquit, ἑκατὸν βοῶν τιμῆς ἄξιος. ἢ ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων, οἱ γὰρ ἀρχαῖοι τιμῶνται τὸ ζῶον τὸν βοῦν, ἀλλὰ πολλὰ μὲν καὶ ὅτι δὲ ἱερόν ἐστιν ἐνεχάραττον τῷ μὲν ἑνὶ μέρει τοῦ νομίσματος βοῦν, τῷ δὲ ἑτέρῳ, τὸ τοῦ βασιλέως πρόσωπον.

Cæterum his rebus ita geſtis, illud poſtremo Beroſus, & alij tradunt Oſirim ipſum deuictis, ſublatiſque in toto orbe terrarum infeſtiſſimis gigantibus, ac tyrãnis,

In Italiam demũ anno poſt diluuium.DXLIX,peruéniſſe;eiuſque imperium annis fermè decem cũ obtinuiſſet;& á ſuo cognomine Apeninam in triumphum appellaſſet;poſt hæc in Aegyptum reuerſum columnã erexiſſe:octauoq; ſupra vigeſimum imperij ſui anno ceſiſſe vitæ:ſepultũq; in Olympo monte vnà cũ Iſide coniuge:qui mons eſt in Aethiopia Aegypti ſecundum mare Erythæum;quod quidam a colore,ſedtan recte neſcio;Rubrum vocant;non procul ab Heliopoli:hũc aiunt nõnulli ab ortu Solis ad quartã vſq; diei horam flãmas emittere.Plæriq; tamen ſcribunt Oſirim nõ in Olympo monte,ſed in Memphi ciuitate fuiſſe conditũ; quod Mephim nonnulli portum bouũ;alij Oſiridis tumulum interpretentur. Cæterum his ita traditis(vt & aliquãtulum vager;& ne qua ex parte noſtra deſideretur oratio)illud minime inexplicatum prgterierim;Italiã ſcilicet;vt & ãtea leuiter attigimus;ab hoc Oſiri,ſiue Api,quem Anthiocus Taurum,Cicero ſanctum Aegyptiorũ bouem interpretatur; Apeninã,id eſt,Taurinã fuiſſe cognominatã.id enim Beroſus, & Cato vel ſoli(quod meminerlm)apertiſſime ſcriptltarunt.è queis Beroſus,vigeſimo,inquit, nono Belochi decimi Aſſyriorum regis ãno apud Celtiberos Lomnini florebant:& ædificauerunt à ſuo nomine vrbem magnã Lomniniã.Anno autem ſequenti Itali oppreſſi à tyrãnis gigantibus in tribus Palenſanis, aduocauerunt Oſirim;qui cum colonijs ad Hiſtri vicinos fontes peruenerat.Oſiris vero tota Italia potitus, decem

annis illam tenuit: & à ſe nominauit in triumphum: & ſub ditione poſitis gigantibus, regem Ianigenis reliquit Leſtrigonem gigantem ſibi ex filio Neptuno nepotem. His rebus geſtis in Aegyptem reuerſus columnā, quæ permanet; inſcripſit in monimentum expeditionis ſuæ per totum orbem. hic hæc. Quū ergo Oſiris rex, Italię nomen dederit, vtiq; eam à cognomine ſuo Apiam, ſiue Apeninā appellaſſe conſentaneū eſt: à quo antea & Peloponeſum τὴν ἀπίην γαῖην, vt eſt apud Homerum; cognominauerit. Ita enim Anthiochū Syracuſanū (vt video noſtrū Catonem ſcribere) affirmare ſolitum accepimus. Italia enim, inquit ille, complura à Dijs, & ducibus ſortita fuit nomina. à Iano quidē Ianicula, quem quidam Oenotriū dictū existimant, quia inuenit vinū & far. Chameſena vero à Chameſe, & à Saturno Saturnia, Saleūbrona quoq; à gentilibus. Durauit Saturnia nomē totidem fermè annis; quot antea aurea ætas, vſque ad Apim Deorū Italię vltimū, vt Antiochus Syracuſanus ſcribit: a quo Apenina, quā Taurinā idē interpretatur: & ſi Gręci de more quidā a bobus Herculis; quos opimos gignit Italia, vt ait Hellanicus: aut à vitulo egreſſo, ut ait Herodotus: vel quod quidam Gręci boues vocant Italos; vt fabulator Timæus; dictam exiſtiment. Inde à duobus fratribus altero Heſperia, altero Italia poſtremū nomen retinuit. hæc Cato. Pręterea ab eodem Api in Italia Tauriſium ciuitatem quā corrupte Triuiſium dicunt; nec non & Tauriſanos populos quos etiā Ta-

uriſcos Strabo appellat dicens; Quoniam à Polybio proditum eſt,ſua ętate apud Aquileiam,maxime uero in Tauriſcis & Noricis inuentum fuiſſe aurũ.cõditos fuiſſe idem Cato teſtatum reliquit.Tauriſanos,inquit, Perſę gentẽ ab Api duce conditam aſſerunt. Quare hinc & Tauriſium vrbem nomen traxiſſe quis eſt qui dubitet? & montes quoq; Tauriſanos? de quibus erudite Plinius. Venetia,inquit,cuius fluuius Silis è mõtibus Tauriſanis. Sed hęc ſatis. Nunc quoniam quę de Oſiride poſtulaſti Marce iã abſoluimus; Tũ Marcus eum interpellans, verũ inquit profecto dicis Marcili; ſed ſi eam quoq; Oſirianæ colũnæ inſcriptionẽ,cuius Beroſus meminit,& quam antea promiſiſti; reddideris:tum mehercule confecta res iſthæc ex mea penitus erit ſententia.exiſtimò enim te in ea referenda,explicandaq; noui aliquid,vt ſoles,allaturũ. Tũ Marcilius ò mirã,inquit,memoriã Marce tuam. at iſta mihi iam exciderant.Itaq; vt tibi omni ex parte morẽ gerã;ad Diodori Siculi me nunc libros cõuertã:cuius hęc ſunt ex priori volumine de ea Oſiriana inſcriptione,quam requiris,verba.Haud vero inquit, inſcius ſum; à nonnullis ſcriptoribus tradi horũ Deorũ ſepulcra in Nyſa Arabiæ ſita:à qua Nyſeum Dionyſiũ appellent.eſſe autem vtrique dicatam colũnam ſacris ſculptã litteris tradunt:Inq; colũna Oſiridis hęc ſcripta dicuntur.

MIHI PATER SATVRNVS DEORVM OMNIVM IVNIOR. SVM VERO OSIRIS REX, QVI VNIVERSVM PERAGRAVI ORBEM VSQVE AD DESERTOS INDORVM FINES: AD EOS QVOQVE SVM PROFECTVS, QVI ARCTO SVBIACENT; VSQVE AD HISTRI FONTES. ET ALIAS QVOQVE ORBIS ADII VSQVE AD MARE OCEANVM PARTES. SVM SATVRNI FILIVS ANTIQVIOR: GERME EX PVLCHRO ET GENEROSO ORTVM: CVI NON SEMEN GENVS FVIT. NEQVE VLLVS EST IN ORBE, AD QVEM NON ACCESSERIM; LOCVS: DOCENS EA; QVORVM INVENTOR FVI.

Quo quidem in Oſiriano Epigrãmate illud in primis ſcitu quàm pulcherrimũ, atq; optimũ iudicamus; Ianũ patrem, quem ſupra in Semiramidea colũna Cœlum fuiſſe nuncupatum audiuimus; eundẽ nunc doctiſſime ab Oſiride, NON SEMEN, *id eſt, caſtratũ appellari. (Ianũ autem ſiue Noach patrem fuiſſe Chameſis Saturni Aegyptiorũ, Chameſem vero Oſiridis, iam ſatis ſupra demonſtratum eſt) quo profecto cognomine hiſtoriam mehercule perrecõditam de Iano, & Chameſe pauculis admodum verbis attigit: quam tamen nuper apud Beroſum Chaldæum copioſe, ac diligenter explicatã reperi. cuius verba quia memoria teneo, nõ illibenter expromã Ceterũ inqt Noach antequã diſcederet ab Armenia; docuit illos ſimplicem agriculturã, magis curans religionẽ, & mores, quàm opulentiã, & diuitias; quæ ad illicita & libidines prouocant; & cœleſtium iram nuper induxerant. Primus tamen omniũ inuenit vites; atque plantauit: & vinũ cõficere docuit: cuius vim expertus, & vapore ebrius effectus, minus pudice in terram cecidit. erat autẽ illi vt diximus filius ex tribus primis adoleſcẽtior Chem; qui ſemper magicæ & veneficæ ſtudens, Zoroaſt nomen conſequutus erat. Is patrem Noham odio habebat; qa alios vltimo genitos ardẽtius amabat: ſe vero deſpici videbat; Potiſſime vero idẽ infenſus erat patri ob vitia. Itaque nactus opportunitatẽ; quũ Noah pater madidus iaceret; illius virilia comprehendens, taciteque ſubmurmurans, carmine magico patri illuſit:*

ſimul & illum ſterilem perinde atque caſtratũ effecit: neq; deinceps Noah fœmellam aliquã fœcundare potuit. ob beneficiũ tamen inuentæ vitis, ac uini, dignatus eſt cognomento Iano: quod Arameis ſonat vitifer, & vinifer. Quo circa illud Grecorũ impudentiſſimũ ſanè furtũ, apertiſſimũq; mendaciũ nõ ſatis digne mirari; queoqui (vt ſunt genus hominũ, autore, Plinio in ſui gloriã effuſiſſimũ) rem hanc tam inconcinne, tam etiam fabuloſe ad Saturnũ Cretenſem tranſtulerunt. Nam, vt inquit, Cicero, uetus hæc opinio Græciã oppleuit, exectũ Cœlũ à filio Saturno, uinctũ aũt Saturnum à filio Ioue. Sed de his diſſeruerũt & ſubtiliter, & copioſe Diodorus, ac Lactantius Firmianus, & alij complures rerũ geſtarum ſcriptores; quos propter rationẽ breuitatis, ac temporis prætereundos arbitror: tempus enim me citius, q̃ oratio deficeret; ſi ea omnia, quæ hiſce de rebus nõ incõmode dici poſſent; enumerare velim. etenim ĩ ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt: vt dies ſingulos poſſim conſumere. quãq̃ & hæc vberius fortaſſe diximus; q̃ aut ipſe decreuerã; aut hiſtoricorũ vſus planè deſideret. Sed cum ea eſſent vel noua vel recondita; ac taceri vllo modo nequirent; ſtrictim omnia, ac ſummatim, vt putaram; afferri pro dignitate non potuerunt. Itaq; ad tertium Chameſis filiũ redeamus. At vero Chanahã tertius Chameſenui filius, quem Phœnicem Græci dicũt; omnẽ Phœniciæ partẽ, quæ initium capit à Damaſco; protenditurq; vſq; ad Gazam extremam Palæſtinorum vrbẽ,

tenuiſſe Beroſus refert. Chanahã, inquit, poſuit colonias a Damaſco vſq; in extima Paleſtinæ. Itaq; totam illam regionẽ quæ & Damaſcenam, & Galilæam, & Samariã, & Iudęam, & Paleſtinã, & Idumęam complectitur; à Chanahã iſto ſiue Phoenice Chananæam & Phœniciã nuncupatam ferũt diuinarũ ſcripturarũ interpretes. Phut autem poſtremũ Chameſis filiũ, qui ab Aegyptijs quidem Phet, à Liguribus uero Pheriton, à Gręcis autem, Latiniſq; Phaethon; cognominatus eſt; in ea Mauritaniæ parte quã Libyam incolæ vocãt; initio colonias poſuiſſe, & à ſe Phutenſem, ſiue dicere mauis Phaethõteã nũcupaſſe, præter Ioſephum Iudęum, Hieronymus quoq; noſter aperte ſcriptum reliquit. Phut, inquit, eſt Libyes: à quo & Mauritaniæ fluuius vſq; in præſens Phut dicitur: omniſq; circa eum regio Phutenſis: multi ſcriptores tã Græci quàm Latini huius rei teſtes ſũt. hęc ille. Hic et Gręcus ille autor ἀνώνυμοσ. Phut inquit, à quo Phutæi Libyes. Is Itaque Phaehõ quũ regnũ in Phaethõtæis, qui poſtea à Libyco Hercule deuicti, in imperãtis nomen, gentẽq; conceſſere, multos annos obtinuiſſet: tãdem vnà cũ filio Ligure, & nepotibus, & colonijs, ex Aphrica, & Aegypto in Atticã, et ex Attica in Italiã, ante Græcos omnes, colonias nauibus trãſuexit: poſſeditq; omnia fermè tranſpadana loca; ac totũ Eridanũ; anno, teſte Beroſo, poſt diluuium, cccel. ita enim ille. Anno, inquit, penultimo Araly ſeptimi Aſſyriorũ regis, claſſe venit ad Maloth Tagetẽ Ianigenã Razen-

nuũ Phaethon cũ ſuis:qui inueniens omnia ab Auſo-nijs occupata ab Oriente; & montana à Gallis & Aboriginibus poſſeſſa,planitiem vero à Razenuis Ianigenis habitata,donatus fuit parte Occidentali;poſſeditq́ cũ ſua poſteritate montes,& totũ Eridanũ uſq; in regionẽ proximã Iſtris;relinquens nomina locis. ex hoc loco Catonẽ,ac Semproniũ autoritatem ſumpſiſſe pſpicuũ eſt;dũ aſſeuerant Phaetontẽ primũ ex Attica in Italiam cum colonijs tranſſretaſſe:quãq̃ Dionyſius Halicarnaſeus eos acriter admodũ uexet; cuius verba heſterna in diſputatione retulimus. Verum ei Plinius ſcite admodum pro Catone, Semprenioq́; reſpondens, Pudet,inquit;à Græcis Italiæ rationẽ mutuari nẽpe quia propriã omnino neſciunt:et de ea inuicem altercantur. Sed de his aliàs fortaſſe plura etiam dicemus. Cæterũ,vt inquit Liuius, quũ Thuſci omnia loca,quæ trans Padũ ſunt;primi tenuerint,excepto Venetorum angulo;qui ſinũ circũ incolunt maris;primus omnium Phaethõ Venetos fundauit:totumq́; illud Venetorum angulum tenuit:quemadmodum Cato,ac Sempronius tradunt. Venetis,ĩquit Cato,prima origo Phaethõtęa eſt;quæ Gręcis occaſionem mentiendi de Phaethonte & Eridano præbuit:Poſterius mixta his nobilis ſtirps Troiana;à quibus Patauium ſuo conditore inclytum. Sempronius autẽ. Nam vſque Attrianũ fluuiũ qui limes ẽ Volturrhenorũ,& Venetorũ;tenuere Hetruſci: Et Venetiã principio quidẽ Phaethontęi,poſtea Troiani eiſdẽ mixti coluerunt. Hinc ergo perſpicuum eſt

principio quidem Phaethontęá à Phaethonte,poſtea vero Venetiá à Veneto eius abnepote appellatá fuiſſe. vti poſtmodũ enodatius explicabimus. Cæterũ Huius Phaethõtis filiũ fuiſſe Ligurem Beroſus, & Cato,& alij tradunt. à quo & Ligures populi, & Liguria Hetruriæ regio maritima nomen habuere; dicente Catone. Hetruria olim Italiæ princeps ab eorũ Metropoli regia ſic cognominata, à Thyberi in Macram diffunditur. Gens prima illorum maritima Ligurum, dicta à filio Phaethõtis Ligure; quẽ montani Ligures Pherithon nũcupant; poſt Thiberina oſtia Pheregenę primũ Hetrurię oppidum in vicino littore; dictum à Genio Iano qui primus ibi colonias poſuit, & à Pherithone, id eſt, Phaethõte qui colonias adiecit; vti in Liguria montana; ubi à Genij colonijs, Genua oppidũ: et ab adiectis Pherethianis ad idẽ colonijs, amni proximo, & regioni Pherethianæ nomẽ reliquit. Primus omniũ Græcorũ Phaethõ ex Attica ſoluẽs cũ Ligure filio multis ætatibus & ſeculis ante Oenotriũ Archadem colonias adiecic Italico littori, ab Oſtijs Thiberinis vſque ad Nicęá Maſſylienſium: & in medio portum Ligurnũ à filio nuncupans, vltro, citroque littus omne Liguriam dixit. Hinc & Sempronius. Ligures, inquit, dicti ſunt à Ligure Phaethõtis filio qui oĩum primus multis ſęculis ante Græcos ex Attica colonias in Italiam tranſportauit: adijecitq; atque miſcuit antiquiſſimis italiæ populis ab Oſtijs Thiberinis vſque Nicæam. hinc veteres omnem maritimam dixerunt

Liguriam. Fuit itaque Ligur Ligurũ rex ac cõditor, ac Hetruſcorum regulus, quandoquidem Liguriam Hetruriȩ principem maritimã regionem eſſe ſcribit Cato: atque alij omnes tradunt. Vnde & diuerſa va-rijs in locis ſibi Ligures aſciuiſſe nomina. C. Sempro-nius ſcribit. A Nicæa enim ad Macram, inquit, tenent Ligures montani, origine Phaethontæi: à Macra item ad Arnũ, & portũ Ligurnũ incolũt Hetruſci cogno-mine Ligures Apuani: quos ſequuntur Ligures He-truſci Populonij à Ligurno portu ad caput Hetruriȩ: à quo ad Thyberim ſunt Hetruſci Ligures Thyrrhe-ni; in quibus ſunt campi compluti lapidum; clari pu-gna Herculis, adhuc Lamones dicti, ab ipſius filio La-mone. Regnauit autẽ Ligur apud Ligures Hetruſco-rum populos anno ferme à diluuio, ccccIxxx. ita enim Beroſus. Huius, inquit, Balei Xerſis octaui Aſſyriorũ regis temporibus, apud Ligures Phaethon relicto filio Ligure, regreſſus eſt in Aethiopiam. Genuit vero Li-gur iſte, uti idẽ Beroſus in genealogijs autor eſt; filiũ; quem Syro, Chaldæoue ſermone Cydnum appellauit. Quicquid enim candidum eſt, vt Solinus ſcribit; Syri gentili lingua Cydnũ vocant: Vnde & amni Ciliciæ nomen inditum aſſerit. de quo illud eſt apud Tibullũ poetarum ſuauiſſimum.

An te Cydne canam? tantis qui leniter vndis
  Cæruleus placidis per vada ſerpis aquis?

Tã & ſi non ſum neſcius, & Lycophronis interpretẽ, & Theocriti enarratorem tradere; id Cydno nomen

piſcatores quoſdā ĩdidiſſe, quū illū è mari ſuſtuliſſent; Cycnis plurimis circa eum volantibus. Cæterum is Cycnus à patre Ligure Ligurum *Hetruſcorum rege cum colonijs miſſus, omnē tranſpadanam* Galliā, *quæ ſpectat inter occaſum Solis, & Septētriones; proximā* Venetis, *qui trans* Attrianū *flumē incolunt; initio tenuit: in eaque ciuitates multas montanis pręſertim in locis extruxit: à quibus* Orobiorum *cognomen adepti ſunt ij populi; qui tum ab autore, conditoreꝗ; Cydno Cydnomani dicebantur. eius tamē liberi, ut poſtea demonſtrabimus, vſque ad Iſtros imperij, ac regni ſui fines protulerunt.* Quibus *è rebus iudicare ipſi facile quidem ac recte poteſtis,* Orobiorum *noſtrorum, ſiue* Cenomanorum *originem (vt heſterna die dicebamus) à* Ianinæo, Hebræo*que fonte ita defluxiſſe; quēadmodum* Ioniū *mare ex* Aegeo, Aegeum *ex* Helleſponto, Helleſpontū *ab* Euxino, Euxinū *è* Meotide *palude,* Meotidem *vero demum ab* Oceano *omnium parēte,* ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν; Oriri *multorū teſtimonio proditū eſt.* Cydnū *ſiquidē* Cydnomanorū *patrē ex* Ligure, Ligurē *ex* Phaetōte, Phaethōtē *ex* Chameſe, Chameſem *vero ex* Iano *omniū patre, ortus ſui initiū traxiſſe; enucleate iam ſatis oſtendimus. Sed tamē idcirco ad* Ianum *illū ſupremū quaſi quoddā mortalium omniū caput, à quo hominū genus omne proceſſerit: principē* Cydnomanorū *originem referre maxime placuit; ne cui fortaſſe veſtrum*

lutulenta Chameſis uitia(ſi cũ Cydneæ originis autorem ac principẽ conſtituiſſem)quæ à Moſe,quæque à Beroſo referuntur;ſtomachũ faceret. n.mirũ illud ſibi vitio,ac probro verti exiſtimans;quod ab homine poſt homines natos turpiſſimo,ſceleratiſſimo,omniũ deniq; immanitatũ, ac libidinum maculis notatiſſimo,ortum traxiſſe contigerit.quãq̃(vt mea fert ſentẽtia) nulla eiuſmodi ortus ratio ſit habenda. Nã vt viris tẽperatiſſimis,ſanctiſſimiſque moribus,ac virtutibus prædítis ad felicitatem comparandam nihil obeſt inſolens ac facinoroſa maiorum vita:ſic etiam hominibus ſine vlla bona arte.ſine litteris,humanitate,ingenio,moribus,quid tandem arbitramur auorũ nomina.parentũ virtutes,q̃d generoſum omnino prodeſſe genus? quũ præſertim,autore Salluſtio,quantò vita maiorũ præclarior eſt,tantò poſteriorum ſecordia ſit flagitioſior? Itaque,vt multa nunc exempla veterũ prętereã;quẽadmodũ Chameſi illi nihil penitus ad optimos mores aſciſcendos ſapientiſſimi prudentiſſimique patris ſui Iani eximiæ virtutes,quibus illũ maxime cæteris pręſtaſſe Beroſus ſcribit;profuerunt:nec cõtrà Ioui iuſto Oſiridi huius ce Chameſis filio,quem,vt anteadiſſerui,præclariſſimo Aegyptiorum regno,vel orbis potius imperio,quãdiu uixit;præfuiſſe;obque ingẽtia eius in omnes mortales merita,inter Deos referri; ac diuinos honores meruiſſe;veteres hiſtorici memoriæ prodiderũt;nequaq̃ teterrima patris facinora obſtiterũt; quin & clariſſimus imperator,& feliciſſimus rex ha-

bitus ſit:ſic ego exiſtimo Phaethōti,aut nepoti Cydno minime dedecori,aut vitio dandū;quod ex impuriſſimo,cōtaminatiſſimoq́ Chameſe originē duxiſſe cōtigerit.In his enim quæ non à conſilio,aut voluntate, ſed ab euentitijs potius quibuſdam cauſis proueniunt, nulla omnino laus poſita eſt; aut vituperatio: quum autem vel ex probo,uel improbo naſci genitore in noſtra minime ſitum ſit poteſtate; ſed magis caſui, atque euentui aſcribi ſoleat:omnino perſpicuum eſt;eos quibus impuri,flagitioſique parentes obtigerint; ab omni penitus dedecore alienos eſſe.alioquin iſthæc nō modo Cenomanis,verum etiam cæteris triginta duobus populis,qui eodē è Chameſe proceſſerunt;inurēda hęc eſſet ignobilitatis,infamięque cicatrix:è queis celebriores fermè fuerūt Aethiopes,Aegyptij,Tauriſani,Phaethontęi,Libyci ſimul & Italici, Chananæi omnes, ac Phoenices,Aſſyrij,Babylonij,Tarceſſii;Arabes,Lydij, Aphri,Veneti,Ligures,alijque complures:de quibus vos videritis;qui Moſen,Beroſum,ac Ioſephū legitis: quos tamen populos à priſcis rerum geſtarū ſcriptoribus nō niſi maximis ſemper laudibus ab antiquitate, ab incolarū moribus,inſtitutis,legibus,à Deorū cultu, ſacrorum peritia,à maximis denique rebus geſtis ornari ſolitos nemo eſt qui nō exploratum habeat. Quā orbem mi Marce doctiſſime,voſque fratres optimi nihil uos paterna,nihil auita offendant uitia: ſed ſpretis his omnibus,quæ ſicut nec felicem præſtant hominē; ſic nec à fęlicitate quēq̃ deturbare poſſunt;eia agite

illud quo nihil eſt nobis ſolidæ laudis, ac veræ nobili-tatis præſtantius; nihil optabilius ad immortalitatem gloriæ; nihil deniq; ad memoriam noſtri nominis ſem-piternam excellentius poteſt accidere; virtutem ſcili-cet, qua, vt inquit Iſocrates, nulla neq; grauior eſt poſ-ſeſſio, neq; ſtabilior; nec non & præclaram optimarũ artium doctrinam, ac ſapientiã, quæ ſæpe in ampliſſi-mo & dignitatis, & laudis gradu locare homines cõ-ſueuerũt; amplectamur: ita enim fiet, vt obſcurũ illud, atq; improbum maiorum nomen quod quidem imme-rito poſteris obtrectatores probro, & crimini dare ſolent; virtutũ, ac morum ſplendore, veluti quodã cly-peo, facile admodũ poſſimus obtegere. Verũ intelligo me in cauſa aperta, minimeq; dubia, multo fortaſſe & plura, & pluribus etiam dixiſſe, quàm res ipſa poſtu-laret: ſed id factũ eſt; non ut uobis rem tam perſpicuã dicendo probaremus: ſed vt maleuolorum omniũ, in-uidorũq; voculas, ac reprehenſionẽ frangeremus: qui eo ſæpe negotio poſterum famam, ac ſplendorem ma-culari poſſe arbitrantur: ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; virtus valeat, quæ, vt præclare inquit Cicero; in tempeſtate quieta eſt, & lucet in tenebris: & pulſa loco, manet tamẽ; atq; hæret in patria: ſplendetq; per ſeſe ſemper: neq; alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit. Sed iã ad Cydnũ, à quo lõge egreſſa eſt, referat ſe oratio. Eſt igitur an-nus ille q̃ à Cydno illo Liguris filio orti ſunt Cydno-mani; quẽadmodũ ex Beroſo computari facillime põt,

à mundi quidē exordio.MM.clvij.à diluuio autē noni-meſtri.D.i.atq; āte clemētiſſimi Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti natalē diē.M Dcccuij.ita.n. apud illū ſcriptū eſt.Anno vigeſimo Armatritis.ix. Aſſyriorum regis, Ligur miſit filium Cydnū, & Eridanum cū colonijs, & fratribus,& nepotibus:& occupauerūt vſq; Iſtrū in Italia.At vero ne quis forte dubitet qua in Italiæ regione Cydnus conſederit; Pauſanias inter græcos hiſtoricos doctrina,aut ingenio(vt mihi quidem videtur)nemini ſecūdus;eo ī libro cui titulus eſt ἑλλάδος περὶ κτήσεως; *id aperte admodum explicans tradit Cycnum* ἠριδανοῦ περὰν ὑπὲρ γῆς τῆς κελτικῆς βασιλεῦσαι· *id eſt in Gallia, quæ trans Padum eſt; regiam poteſtatem obtinuiſſe.eius autem omnia Pauſaniæ verba,quæ ad rem pertinēt;in extrema huiuſce diſſertionis noſtræ parte citabimus: nunc vero ad id quod inſtat. Hiſce igitur rebus omnibus & quæ ad Italiæ,quęq; ad Cenomanorum ortum ſpectant,generatim ita traditis,conſideratiſq; nunc demum(ſi uobis videtur)non probabili modo argumentatione,verum etiam neceſſaria hiſtoricorum ratione cōcludere velim;Cenomanos ipſos à nemine alio,quàm à Cydno Liguris filio fuiſſe genitos.res enim poſtulare videtur; vt eorum expectationi qui audiunt;quàm celerrime occurratur. Atqui,inquit Petreius, locus iſte eſt tibi Marcili etiam atq; etiam confirmandus:quem ſi obtinueris,nō modo nos qui preſentes ſumus; traducas ad te totos licebit:ſed abſentes quoque; & qui poſt, alijs*

erunt in annis (ſi ſic mihi loqui permittis) Tum *Marcilius. Quū præclariſſimarum, inquit, gentium, ciuitatum, locorūque vetuſtatē, atq; ortum ab impoſitis nominibus periti rerum geſtarum ſcriptores comprobare maxime conſueuerint: vti Liuius: Mari, inquit, ſupero, & infero, quibus* Italia *inſulę modo cingitur; terra: mariq;* Thuſci *quantum potuerint; nomina ſunt argumento: quod alterum* Thuſcū *cōmuni vocabulo gentis; alterum* Adriaticū, *ab* Adria Thuſcorū *colonia vocauere* Italicę *gentes:* Græci *eadem* Tyrrhenū, *atq;* Adriaticū *vocant. ecquid cauſæ eſſe poteſt? cur non* Cenomanos *à* Cydno *illo conditos appellatoſq; fuiſſe confiteri neceſſe ſit? quū autore* Beroſo *certum illud ſit, atq; perſpicuum; priſcos omnes coloniarum duces nomina ſua gentibus, ac locis quibus imperabāt; duabus maxime de cauſis indidiſſe: quas dicam eiſdē quibus ille verbis ſcripſit.* Hi *ſunt, inquit, qui egreſſo ſunt poſt* Nymbrotum, *ſinguli cum familijs, & colonijs ſuis, relinquentes nomina ſua locis in ſignum expeditionis à* Iano *patre ſibi cōmiſſæ: & ad monimentum poſteris, vt ſcirent quis eorum fuerit conditor.* At *vero ab his nequaquā diſſimilis ratio illa eſt; quā* Lactantius Firmianus *refert.* Saturnus, *inquit, quum potentiſſimus eſſet rex; ad retinendam parentum ſuorū memoriam vtriuſq; nomina cælo, & terræ indidit: quū hec prius alijs vocabulis appellarentur: qua etiam ratione montibus, & fluminibus, nomina ſunt impoſita; & mari: vt mare* Icarium, Aegęum. Helleſpontus, *& in* Italia

Auentinus,& Tyberis;ita Saturnus natus eſt ex homine,cui nomen fuit Vrano,ſiue Cœlo:quod eſſe uerũ Triſmegiſtus autor eſt;qui cum diceret admodũ paucos extitiſſe in quibus eſſet perfecta doctrina; in his Cœlum,Saturnum,& Mercurium nominauit.hi hæc. Itaq; quũ & ex Beroſo,& Pauſania ſatis cõſtet Cydnũ in trãſpadana Gallia Hetruſcas,ſiue Liguſticas colonias poſuiſſe;illud primũ à uobis viri ornatiſſimi libenter admodũ quæſierim:cui nã genti,cuiue populo nomen ſuum indidiſſe Cydnũ exiſtimetis? An fortaſſe Inſubribus,nũ Venetis?nũ Iſtris?nũ Volturrhenis aut Libycis? minime gentiũ. Etenim uos tam exili ingenio præditos haud eſſe arbitror;quin facile admodũ voſmet ipſi neque Cydni nomen hiſce earũ gentium nominibus congruere;neque illorũ etymon ab eo vllo pacto trahi poſſe animaduertatis. Itaque reliquũ eſt non alijs quàm Cydnomanis ipſis Cydni nomen oĩno fuiſſe impoſitũ:Idque quo firmius etiam credamus;F. Pictoris viri ſanè eruditiſſimi facile, vt mihi videtur; cogit autoritas. Is enim priori volumine autor eſt; apud veteres denominandi,aut imponendi gentibus, aut locis noua nomina tantũ regũ illuſtriũ ius, ac poteſtatem extitiſſe:neque tamen omniũ,ſed illorũ præcipue,qui eſſet aut Thuſcorũ reges,ſiue reguli, aut in phano,Hetruriæ regni inſignia à Thuſcis Lucumonibus, aut regibus accepiſſent:ſi veriſſimo uati velut oraculo ita dicenti credimus.

Templum auguſtum,ingens,centum ſublime colũnis,

Vrbe fuit ſumma, Laurentis regia Pici
Horrendum ſyluis, & religione parentis.
Hic ſceptra accipere, & primos attouere faſces
Regibus omen erat; hoc illis curia templum.

Ad hanc autem veterū conſ[illegible]*dinem demonſtrādā, illud arbitror nō parum con*[illegible] *quod & F. Pictor, &* Trogus Pompeius *aſſerunt; & nos heſterno die declarauimus,* Romulū *ſcilicet ex* Hetruſcorū *regulo principem* Romanorum *regem à* Thuſcis *regibus, ac* Lucumonibus *initio fuiſſe declaratum: hancq; ob rem ab eodem illo* Fabio *memoriæ proditum;* Mithridatē *illum* Ponti *atque* Aſiæ *regem; quē vel ſolum mortalium omniū certum eſt (vt* Valerius, & Quintilianus *ſcribunt) duabus & viginti gentiū linguis, quibus imperitabat; optime loquutū;* Romanis *ignobilitatē generis obieciſſe: quod videlicet eorū reges* Vernę *prius reguliq;* Thuſcorū *extitiſſent. Tenet enim fama prę-ter* Romulū *illum,* Numam *quoque* Pompilium Curibus *paruis, & paupere terra miſſum in imperiū magnū. Hæc autem eſt huiuſce ſe*[illegible]*atio; quod nemo illis temporibus rex, aut regulus in* Italiæ *partibus eſſe poterat; niſi quem* Thuſci Lucumones *elegiſſent; miſiſſentque.* Vnde *illud vos haud quaq; præterit; quod* Solinus, *& alij tradunt:* Caccū Marſyę *regis legatum quod circa* Volturnū *&* Campaniā *abſque* Thuſcorū *regum aſſenſu regnū occupaſſet; à* Tarchone *eorū rege, duce* Hercule; *qui tum forte aderat; oppreſſum, in vincula coniectū. At vero cōtra quū* Cydnus *noſter à*

patre Liguri Ligurũ Hetruſcorũ rege in eam Italiæ, ſiue Galliç tranſpadanæ partem miſſus fuerit; quam olim Phaethõti auo, eiuſq; poſteritati Maloth Thuſcorum regẽ dono dediſſe antea declarauimus: omnino neceſſitas cogit, vt Cenomanos ipſos nõ niſi à Cydno editos, appellatoſque fuiſſe cenſeamus: quemadmodum etiã docent peruetuſta quædam tum vrbium ac familiarum, tum montiũ quoque: & fluminũ nomina, quæ adhuc apud Cenomanos ipſos in antiquiſſimæ illius Arameæ, Scythicæque originis monimẽtũ perſeuerãt: è quibus eã nũc, quàm pauciſſimis abſoluã; et quę mihi tenuis memoria ſuggeſſerit; quęque vel cognitione, vel memoratu digniora videbuntur. nam vt membratim percurram omnia; neque uos à me exigitis; & laboris eſſet infiniti. Itaq; primũ Catullianos illos verſus attẽdite; quibus apertiſſime admodum Cydneam originẽ innuit dicens.

Atqui non ſolum hoc ſe dicit cognitum habere
Brixia Cycnea ſuppoſita in ſpecula.

Quo dicto declarare nobis voluit poeta lepidiſſimus principem illius arcis ſummo in collis cacumine poſitę, fundatorem, ac conditorem fuiſſe Cydnũ illũ Liguris filium quẽ Græci Cycnũ vocãt: vt poſtea docebimus: quippe quæ ad C. vſque Cæſaris tempora, q̃bus Catullũ floruiſſe planè compertũ eſt; proprio nomine ab autore Cycnea ſpecula cognominaretur: ut habent nõ nulla haud contẽnendæ vetuſtatis exemplaria, nõ aũt Cichonia, aut Chinnea, quod in libris minus ac curate

ſcriptis reperiri ſolet, atque id maxime in cauſa extitiſſe video; cur Catullianus interpres, vir alioquin meo iudicio apprime eruditus, ridicula quædam in hunc ſcripſerit locũ. quæ, quoniam, & in huiuſcemodi nugis inuitus admodum facio iacturã temporis; & ad rem minime pertinent; expendenda doctioribus relinquo. Verũ ne de noſtratibus Cydneæ originis monimentis nihil retuliſſe videamur; venit ecce perueteris illius in mentem Cednorũ familię quã; hiſce quoque tẽporibus apud Bergomates noſtros extare nẽminẽ fugit; ex qua qui nũc ſunt; antiquo Hetruſcorũ more expũcta è veteri verbo, D, littera, vt paulo poſt dicã apertius; Ceni appellari maluerunt. Addã illud etiã; in intima Bergomatis agri ualle, quã noſtri populariter Serianã dicunt; antiquum adhuc ſupereſſe eiuſdẽ nominis oppidulũ; quod priſco, proprioque nomine cultores eius loci, vt omnes probè ſcitis; Cenum vocant. Quãobrem ex ijs omnibus quę à nobis ſunt antea nõ apte modo tradita; ſed ualidis quoq; (ut arbitror) argumẽtis comprobata; facile quidem perſpexeritis; Genomanos ipſos non aliunde q̃ à Cydno illo nomen, & originem traxiſſe. Quãuis autẽ hæc ita expoſita, probataque ſint; illud tamen non ſpernendæ difficultatis contentionẽ merito excitarit; qua nam ratione Cenomanis à Cydno inditũ nomen videri queat: quum etymologiæ ratio poſtulet: vt vel à Cydno Cydnomani, vel à Cycno Cycnomani, non Cenomani nũcupari debeãt. Illud etiam quæſtionẽ non parui momenti affert; quod

iam antea ſępenumero diximus;Orobios eoſdem omnino eſſe,qui & Cenomani:quum nõ nulli velint Cenomanos Nerbonenſis Galliæ populos eſſe;quos olim iuxta Maſſiliam conſediſſe Plinio referente didicimus. Quãobrem ne quid intentatum relinquamus;de vtraque re paucis dicendum exiſtimamus. Et fortaſſe Strabonis,Ptolomæique teſtimonio poſterior hęc controuerſia facile diſſoluetur. Nam Ptolomæus quidem in ijs,qui orbis terræ ſitum accuratiſſime deſcripſerũt; nullo inferior,libro tertio,eam Italię partem ſeiungẽs, quæ trans Padũ ſita eſt;in Venetos,Cenomanoſq;,atq; Inſubres ita diuidit;vt precipuas tamen Cenomanorũ ciuitates Bergomum,Brixiã,Comũ, & alias nõnullas conſtituat:quas Orobiorum quoque vrbes eſſe maniſeſtiſſime in originibus Cato ſcriptum reliquit. Amaſeus vero Strabo Cenomanos cenſet eſſe Trãſpadanæ Galliæ populos ſupra Venetos ita dicens. Regionem inquit tranſpadanam incolunt Veneti; & alij vſque Polam:ſuper Venetos Carni,& Cenomani, & Medoaci,& Symbri:è quibus nomini Romano hoſtes extiterunt nõnulli:verũ Cenomani Venetiq; ſotia iunxerunt arma:&c.quas ob res neceſſe eſt; eoſdem eſſe Orobios,atque Cenomanos.quãuis ego medius fidius exiſtimarim,vt ex ijs etiam,quæ priſtino die diſputauimus;intelligi facile poteſt:Cenomanorum nomẽ ipſius quidem gentis proprium eſſe,ac genuinum; Orobiorum vero potius appoſitum, quod Græci vocant ἐπίθετον: ita, vt Cenomani ſint Orobij; id eſt, filij

montium,ſiue montigenæ::quemadmodum Ianigenas quoq; à fluctibus quidem Gallos, & à diuinarũ rerũ peritiaThuſcos appellatos fuiſſe ſupra didicimus.adde his & Peloponeſum;quam Homerus Apiã,& Argiã, alij vero Pelaſgiam & Aemoniam nuncuparunt:qua de re Lycophronis interpres hæc ſcribit. ὁ δὲ πέλοψ εἰς ὠκεανὸν ἐλθὼν καὶ ἡ φαίςῳ ἀγνισ. εἰς λαβὼν πίσσαν τὴν οἰνομάου βασιλείαν, καὶ τὴν ἀπίαν πελασγίαν λεγομένην, πελοπόνησον ὠνόμασε. *Et de his quidem hæc ſatis.Cur autem à Cydno non Cydnomani,ſed Cenomani appellati fuerint: facillime id quidem oſtendam.eos ſiquidem populos qui ſyro ſermone Cydnomani, vel Cednomani, gręca autem denominatione tam Cydnomani, quàm Cycnomani, Latina vero Cygnomani merito,mea quidẽ ſententia, dici deberent:veteres Itali, præſertim vero Hetruſci extrita è Chaldæo verbo, D, littera Cenomanos appellarunt. quandoquidem Cydnum illum à quo originẽ duxere Cenomani;quemq; Latini* CYCNVM. *Græci vero cũ* CYCNVM,*tum* CYDNVM *dicũt; nam apud eos, vt ait Heſychius idem omnino ſunt* κύκνος,*&* κύδνος, *Aramæi autem.i. Chaldæi, ſiue Syri* CYDNVM *pariter,ac* CEDNVM*(vtroq; enĩ modo proferunt) vocant: priſcos illos ac Principes Italiæ populos,quos antea ex Fabij Pictoris ſententia Hetruſcos fuiſſe demonſtrauimus;per cõciſionẽ Chaldæę vocis,*CENVM *dixiſſe memoriæ proditum eſt. Quam obrem ijdem penitus ſunt;& qui Chaldaic-*

lingua Cydnomani,ſiue Cednomãi,& q ab Hetruſcis Cenomani nominantur:tam &ſi ſecundum diuerſarũ linguarũ varietatem aliter,atq; aliter proferri cõſueuerint.nam quemadmodum in libro περὶ ἑρμηνείας autor eſt Ariſtoteles,ſicut,neq; litteræ omnibus eædẽ, ita neq; voces eędem omnino ſunt:quam tamen litterarum varietatem haudquaq̃ ab ijs prȩſertim,q docti videri volunt;expendendam eſſe:præclare admodum à Socrate illo philoſophorũ ſapientiſſimo apud Platonem hiſce verbis probatũ arbitror.Variare autem, inquit,licet per ſyllabas;vt videatur homini rudi quæ ſunt eadem eſſe diuerſa:quẽadmodum Pharmaca medicorũ coloribus,aut odoribus uariata,ſæpe quũ eadẽ ſint;nobis diuerſa videntur:medico autem vim pharmacorũ conſideranti,eadem iudicantur;neq; eũ additamẽta perturbant:ſimiliter forte & is,qui eſt in nominibus eruditus,vim illorũ conſiderat:neq; eius turbatur iudicium,ſiqua littera addita eſt;vel tranſmutata,vel dempta,vel in alijs litteris, ac permultis vis eadem nominis reperitur. Cęterum quãuis tam apud Græcos,quàm apud Latinos rerum geſtarũ ſcriptores autoritas iampridem obtinuerit;vt Cenomanos potius dicamus;quàm Cydnomanos,ſiue Cednomanos: Ego tamen(ſi liceret)hac potius recta Chaldæorũ, quàm conciſa illa Hetruſcorum appellatione vti mallem. verum hac de re alij poſtmodum ſubtilius viderint. nos vero ad reliqua pergamus.Iis igitur quæ ad Cydnũ principem Cenomanorum autorem ſpectant; hunc in

modũ traditis;deinceps nõ nulla quoq; de liberis eius recenſenda ſunt. Itaq; apud Beroſum in genealogijs ſcriptum inuenio ex Cydno genitos eſſe filios duos, Eridanum alterũ, alterũ vero Venetum. Et Eridanũ quidem nomen dediſſe amni Eridano Cato ſcribit his verbis. Padus inquit à duce coloniorum Eridanus, ſed à profunditate Botigõ ab Hetruſcis, & Botigũ à Liguribus, & à circa arbore picea Gallice padus nuncupatur. Oritur vero Eridanus, Plinio teſte, à Veſulo monte: labiturq; ad mare ſuperum: quæ res fingendi occaſionem Græcis ſcriptoribus dedit; vt dicerent Eridanum inferorũ eſſe fluuium; & inde ad ſuperos ſcaturire. qđ & Virgilius innuere videtur dũ canit.

Inter odoratum lauri nemus, vnde ſupernè
Plurimus Eridani per ſyluam voluitur amnis.

Ferũt autem nõnulli Eridanum exceptis in alueo ſuo ſeptem fluminibus, ſepteno gurgite in mare demergi. quẽadmodum nuper (vt me quandoq; ab antiquis illis autoribus ſeiũgã; & ad viros noſtrę memoriæ doctiſſimos pariter & eloquentiſſimos reuocẽ) lucul ẽte admodũ decantatum legi ab homine tum ſingulari doctrina, & ingenio, tum ſumma etiã virtute ac dignitate prædito Petro Bembo æque omniũ noſtrũ amãtiſſimo: quem proximis ſuperioribus annis à Leone. x. Pon. Max. vt illi eſſet à ſecretis, honorificẽtiſſime accitum fuiſſe, nemo ferè ueſtrum eſt qui non audierit. eius de Eridano verſus (ſi recte memini) hi ſunt.

Tum rapidus, fluuioq; Atheſis ſpectandus amœno,

Populiferq́ Padus, genitor qui flumina centum
Ipſe ſuo accipiens vaſto latiſſimus alueo,
Vbera terrarum curſu per pinguia lapſus,
Portat: ſeq́ mari ſeptenis amnibus infert.

Venetum autem Venetos à ſe nuncupaſſe, quũ prius à Phaethonte Phaethontæi dicerentur, ipſum equidẽ Venetorũ nomen magno eſt argumento: tam & ſi nõ nulli contra affirment ab Aſiaticis Henetis qui poſt Troianũ excidiũ cũ Antenore in Italiã cõmigrarunt; appellatos fuiſſe. Ab ijs enim qui id aſſerunt libenter quæſierim; qui nã fuerint illi Venetiæ Padiq́ accolæ; quos Dionyſius Halicarnaſeus priori volumine barbaros vocat; à qbus vetuſtiſſimos illos Pelaſgos ad Spineticũ Padi hoſtiũ ad nauigantes expulſos fuiſſe, idem autor eſt Dionyſius. Eos ſiquidem neq́ Græcos, neque Henetos extitiſſe, quis non intelligit? quũ ab eo & Barbari nuncupentur: et antiquiſſimos Pelaſgos, quos multis ante Troiã ſæculis in Italiã adnauigaſſe maniſeſtiſſime tradunt Myrſilus Leſbius, & Xanthus Lydius; depuliſſe dicantur? Verũ ſiue à Veneto Cydni filio, ſiue ab Henetis illis Aſiæ populis dicti fuerint Veneti: equidẽ principẽ Venetorũ originem à Phaethonte Cydni ãno initiũ ſumpſiſſe; ex ijs quę ſũt ſupra à nobis ex Beroſo, Catone, Sempronioǵ de Phaethõte tradita: ſatis aperte probatũ eſt. Huiuſce vero Venetę regionis ciuitates quidẽ cõplures de antiquis coſmographis illuſtriſſimus quiſq́ cõnumerat: ſed has inter inclytam Venetiarũ vrbem primatũ obtinere nemini

eſt ignotũ: quam Latini ſcriptores Italiæ emporium appellauerunt: ac ſcripſerunt de eius origine, dignitateque permulta. Cæterũ ex eodẽ Veneto Cydni filio natos fuiſſe Tylam, ac Ventũ Beroſus eſt autor, quos quidã regioni quę Iſtro proxima eſt, quãq́ poſteriores hiſtorici, et ab Iapide Aetholi filio Iapidiã, et à C. Iulio Cæſare Forumiulium appellarunt; nomen dediſſe affirmant. Huic autẽ rei ſatis magno eſſe indicio aſſerunt tum Tylauentũ fluuium, tum Tylauentanã etiam regionẽ, de quibus apud Pliniũ, Ptolomęũque fit mẽtio. quãuis recentiores non nulli locorũ ſcriptores flumen ipſum perperã Tiliamentũ, & eius incolę vernacula lingua Taiamentũ nuncupare conſueuerint. ſed hęc de his hactenus. Habetis itaque uiri optimi atque ornatiſſimi quæ ex me de principe Orobiorum ſiue Cenomanorum ortu uoluiſtis audire: de quibus & ſi accuratius, atque ornatius dicendũ fuerat; feci tamen hoc eò libentius; quod de his ſatis diligenter ſcriptum à nemine ad hunc diem videbã. quãq́ multa quoque à me præterita eſſe intelligã: quæ poſt alij & peruestigaturi ipſi acutius, et appoſite magis ſint explicaturi.

Cęterũ quod hic hodie conuenerimus te pręſertim Marce autore; relinquendus eſt ſuus cuique dicendi locus. Ad hæc ille. Quoniã, inquit, quod difficillimum nobis videbatur; Orobiorũ ſcilicet originẽ, abs te intelleximus, de reliquo iam noſtra culpa fuerit; ſi te, niſi & pauca, quæ ſuperſunt percunctanda; explicaueris, dimiſerimus. Nam ex his quæ veriſſime ſunt de Oro-

biorũ ortu à te tradita; mira inceſſit audiendi cupiditas; ecquæ cauſa fuerit; cur Ouidius Cycnũ *illũ nõ* Liguris *vt placet* Beroſo; *ſed Sthelenì Mycenarũ regis filiũ fuiſſe referat: atque in auẽ ſui nominis cõuerſum. refera igitur arcas; mercẽque nobis hanc ſelectiorem* explica. quod te per ipſos Cydni *manes, à quo cuncti* ortũ *ducimus*, obteſtatus rogo. Tum Marcilius, *Percalluiſti, inquit*, Marce Mauriti *quã me eſſes arte ad eã rem tracturus; quæ fuerit à noſtris hominibus hactenus omnino aut icognita, vel paꝝ certe animaduerſa; dum per ipſos me* Cydni *conditoris manes obteſtaris. geretur itaque à me tibi mos: nihil eſt enim ad qđ penetrare ingenij uis noſtri queat: quãtulacunque ea eſt; quod non in gratiã ſimus patriæ & præſtituri libenter; & habituri etiã ijs gratiam; qui ad illã nos exornandã, honorandãque inuitarint.* Primũ *itaque quũ plurimi & à rerũ geſtarũ ſcriptoribus, & à poetis* Cydni *cõmemorentur; operepretiũ fore arbitror; ſi eos qui recte diſputant ſequutus; ambiguũ illud Cycni nomẽ prius diſtinxero, quàm deſcribã: vt ea obſcuritas tollatur; quã æquiuoca nomina niſi diſtinguantur, etiã excellentiſſimi ingenij hominibus effundere, indagãdi ſollertiſſimus, & præcipiendi optimus magiſter* Ariſtoteles *hiſce verbis in priori de cœlo & mũdo volumine ſcite admodũ docuit.* πολλαχῶς γὰρ λεγομένων, κἂν μηδὲν διαφέρει πρὸς τὸν λόγον, ἀνάγκη τὴν διάνοιαν ἀορίστως ἔχειν. ἄν τις τῷ διαιρουμένῳ πολλαχῶς ὡς ἀδιαιρέτῳ χρῆται, ἄδηλον γὰρ

κατὰ ποῖαν φύσιν αὐτῷ συμβαίνει τὸ λεχθὲν.
Plures igitur extitiſſe Cycnos tradunt nobis ij, qui interiores ſcrutantur, ac reconditas litteras: quod nuper quoque tuis in Epitheton *cõmentarijs* Petrei *ſcriptũ legi, è quibus antiquiſſimus ille eſt* Ligure *natus: de quo multa ex* Beroſo *à me nuper allata ſunt.* Alter *fertur* Sthelen*o patre natus,* Mycenęus; *de quo plura & Phanocles in cupidinibus, & Naſo in ſecũdo Metamorphoſeos libro ita cecinit.*

Affuit huic monſtro proles Sthelen eia Cycnus:
Qui tibi materno quãuis à ſanguine iunctus
Mente tamẽ Phaethon propior fuit. ille relicto
(Nam Ligurum populos, & magnas rexerat vrbes)
Imperio; ripas virides, amnemque querelis
Eridanum impleratſ; ſyluãque ſororibus auctam:
Quũ uox eſt mutata viro. &c.

Eiuſdem etiam meminit noſtri temporis poeta haud ignobilis his verſibus.

Nunc Genuã repetens ſeſe hinc ad dulcia tranſſert
Muſta Pali: curas genti pulſura ſequaces:
Huc ubi rex Ligurum celeber confinia Cycnus
Protulit imperij quondam: cœloque ruentem
Defleuit Phaethonta rogi poſt triſtia buſta:
Seq; noua miſerum ſtupuit caneſcere pluma.

Tertius is eſt quem Martis filiũ fuiſſe, atque ab Hercule interẽptũ priſcis in Græcorũ litteris inuenimus: de quo & Lycophron, & eius interpres. Quẽadmodũ inquit & Aetęus, & Euenus, & Phormas, & Dio

nyſius Thrax, & Cycnus ab Hercule interemptus.

Quartum vero ex Scamandrodice, Neptunoque natū accepimus; quē Hellanicus ἄτρωτον idest inuulnerabilem dixit. quemadmodum & apud Dictym Cretenſem, & Homerū, atque Palęphatū legimus. ex eo Tennen, & Leucotheā genitos fuiſſe hiſce verbis Homeri interpres aſſerit. Tenedus aūt inſula eſt iuxta Troiam ſita, ita vero primū hoc nomen habuit: ex Cycno nāque Neptuni filio Tennes, et Leucothea geniti ſunt. Hunc autem ab Achille Troiano in bello interfectum fuiſſe, vnà cum Pindaro, eius quoque teſtatur interpres. ita enim in Olympiacis Pindarus. κύκνον τὲ θανάτῳ πόρεν. Interpres vero, παραδέδωκε τὸν Ποσειδῶνος καὶ σκαμανδροδίκης, οἱ δὲ ἀρπάλης. κύκνοι δὲ δύο ὁ μὲν ἄρεος, ὁ δὲ Ποσειδῶνος, καὶ τὸν μὲν ἄρεος κακῶς τὰ περὶ θεσσαλίαν διαθέντα ἡρακλῆς ἀπέκτεινε. τὸν δὲ Ποσειδῶνος ἀχιλλεὺς στρατευσάμενον, καὶ συμμαχοῦντα τοῖς τρωσίν. Fuerunt igitur quattuor, ac fortaſſe etiam plures Cycni, quorū primū Cenomanorem cōditorē extitiſſe iam ſatis aperte probauimus. tam & ſi quidam velint Stheleni filiū: ſed qui ita aiunt, vidētur Beroſo pugnantia referre: quum ille Cycnū Liguris filiū, ac Phaethonti paterno ſanguine iunctū dicat: hi vero Stheleno Mycenarum rege natū, maternoque à ſanguine Phaethonti proximū aſſerant. Sed hoc malum, vt inquit Lactantius; à Græcis ortū eſt: quorum leuitas inſtructa dicendi facultate & copia, incredi-

bile eſt quãtas mẽdaciorũ nebulas excitauerit. Nã vt omniũ gentiũ, & imperorũ, atq; vrbiũ clariſſimarum ſe conditores oſtenderent; veterũ fermè omniũ regũ, ac populorũ, nec non & regionũ maxime illuſtriũ nomina, vt autor eſt Ioſephus*; immutarunt: & prçclaras antiquorũ res geſtas, ad recẽtiores ſuos duces trãſtulerunt quẽadmodũ de* Cycno *quoq;* Liguris *filio actũ fuiſſe nequaquã ambigimus. cuius res geſtas poſteriori* Cycno Stheleni *filio* Græci *aperto adſcripſere mendacio. quũ id quod ipſi produt; neq; perſpicuũ quidem ſit, neq; vlla probatiſſimorum annalium fide probare queant; niſi confirment duos quoq;* Phaethontas *extitiſſe; quorũ prior fuerit vetuſtiſſimus ille* Libycus Chameſis *filius,* Cydnique *noſtri auus: vt antea diximus. poſterior vero ac recẽtioribus temporibus* Grçcus *ille* Solis *ac* Clymenes *filius: quem fabulantur* Iouis *fulmine paterno è curru deiectum, in* Eridanum *amnem exanimatum decidiſſe: cui iunctus materno à ſanguine* Cycnus *ille* Stheleni *filius, poſt priſcũ illum* Cycnũ Liguris *filium principem* Cenomanorum *cõditorem, in* Trãſpadana Gallia *Liguſticarũ coloniarũ ductor extiterit.* Quod *ſanè diſcrimen mihi mehercule non admodum diſplicet: quũ nõ deſint probatiſſimi quidã rerum geſtarum ſcriptores qui aſſerant antiquiſſimũ illum* Phaethontẽ, *non in* Italia, *ſed in* Aethiopia *exceſſiſſe è vita. idq;* Beroſus *in primis: cuius hæc ſunt verba.* Huius, *inquit,* Balei Xerſis *temporibus apud* Ligures Phaethon *relicto filio* Ligure *regreſſus eſt*

in Aethiopiam. Quin C. quoq; Plinius: Theophraſtus, inquit, in Liguria electrum effodi dixit: Phaethōtemque in Aethiopia Hammonis obiiſſe: ob idque delubrum ibi eſſe, atque oraculum: & electrum gigni. Quo circa hoc eſſe iam ſatis conſtat, ad quod omnes talis controuerſiæ diſceptatores pręcipite, & lubrico errore quouis modo offendunt: propterea quod unū tantum, eundemque Phaethōtem extitiſſe opinantur: & eum ſcilicet quē principio in Italiam ante omnes Gręcos cum colonijs veniſſe cognouimus: & illum quem multis poſt ſeculis finxit ſibi mendax Gręcia è ſole ſiue Helio, ac Clymene Oceani filia genitum: quum tamen neceſſitas cogat, ac ratio; aut duos vere fuiſſe Phaethontas; aut poſteriorem illum (quod mihi magis ſit veri ſimile) fictum omnino iudicandum. quemadmodum & Sacerdotem illum Aegyptium in Timæo Platonis, ita interpretari ſolitum accepimus. Tunc ex ſacerdotibus quendam grādem natu dixiſſe, ó Solon Solon Græci pueri ſemper eſtis: nec quiſquā è Græcia ſenex. cur iſtud diceret percūctante Solone reſpondiſſe ſacerdotem. Quia iuuenis ſemper vobis eſt animus. in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio: nulla cana ſciētia. quod ideo vobis contigit, quia multa & varia hominum exitia fuerunt; eruntque maxima quidem aut ignis conflagratione; aut aquæ inundationibus prouenire neceſſe eſt; minora vero alijs quibuſlibet calamitatibus fieri. Nam quod apud vos fertur Phaethontem quondam

Solis filium currus aſcendiſſe paternos;nec patris aurigatione ſeruata exuſiſſe terrena; ipſumque flammis cœleſtibus conflagraſſe,quamuis fabuloſum videatur; verum quodammodo eſſe putandum eſt:ſit enim longo temporum interuallo cœleſtis circuitus permutatio quædam;quam inflammationis vaſtitas neceſſario ſequitur.tunc hi qui edita,& arida incolũt loca,magis pereunt;q̃ mari fluuijſq; vicini.nobis porrò Nilus *cum in pleriſque rebus ſalutaris eſt,tum huiuſcemodi à nobis arcet exitium.* Verum *omiſſis fabulis huiuſce rei veritatem facile intelligemus, ſi* Beroſum *ita dicentem attenderimus.*Eo,*inquit,tempore(quo ſcilicet* Phaethõ *in* Italia *regnabat)*Italia *in tribus locis arſit multis diebus,circa* Iſtros,Cymeos,*&* Veſuuios.*uocataque ſunt loca illa à* Ianigenis Palenſana *id eſt regio conflagrata.hæc ille.*Itaque *quum hæc fabuloſa ſint;quæ hunc in modum de* Phaethonte *poetæ confinxerunt,non magnum eſt negotium intelligere mythica quoque illa eſſe;quæ ijdem de* Cycno *referunt;* Cydnum *videlicet* Phaethontis *aui obitum*

Populeas *inter frondes,vmbramq; ſororum.*
Dum *canit;& mœſtum muſa ſolatur amorem;*
Canentem *molli pluma duxiſſe iuuentam.*

Q*uod aperte admodum* Pauſanias *, cuius ſupra memini, in* Atticis *declarat dicens.* Non *procul ab* Academia Platonis *extat monumentũ;cui deus protendit philoſophię præſtantiam.atq; id ſanè hunc in modum.* Socrates *ſuperiore nocte quàm* Plato *ſibi*

futurus erat diſcipulus, Cycnum in ſinum ſibi aduolaſſe per ſomnium vidit. muſicę aũt palma Cycno tribuitur: nam vltra Eridanum in Gallia Cycnum virum muſicæ peritum Lygurum regem fuiſſe narrãt; poſt obitum Apollinis voluntate in Cycnum auem conuerſum. ego in Liguribus Cycnum regnaſſe non negarim; ſed indignum fide arbitror quod auis ex homine factus ſit. hæc ille. Verum hæc de Orobiorũ ſiue Cenomanorum origine, deq; Cydno illorum parente dicta ſufficiant. quãquam fuimus explicandis his fortaſſe, quam par eſt, longiores. ſed, vt ipſi ſcitis; & iuuẽtus ipſa loquatior eſt: & uos me ad hæc multis etiam precibus inuitaſtis: dum à priſcis hęc latinis intractata eſſe dicitis; & à recentioribus rerum geſtarũ, ac temporum ſcriptoribus tam inſigniter neglecta, tãque et incompoſite aut diſputata, aut perplexe tradita; vt illi ipſi de his qui diſſeruerunt; vel parum ea intellexiſſe videri queant; vel ignoraſſe quibus eſſent autoribus tradenda: aut quibus etiam verbis latine explicãda. Cui parti & ſi ſcimus à nobis exacte nullo modo ſatiſfactum; nec munus hoc qua decet vbertate, atque verborum dignitate adimpletum; iuuabit tamẽ & morem geſſiſſe vobis ſtudioſiſſimis viris: & uiam præmonſtraſſe illis etiam qui & auſpicatius, & eruditius: maioreque cum ornatu hoc ipſum indagandi munus poſt nos (quos equidem non paucos fore arbitramur) proſequendum ſuſceperint. Sed hæc nunc miſſa facientes, quoniam et adueſperaſcit, & iam ſatis

multa hodie dicta ſunt à nobis;noſtrum hunc ipſum dicendi,veſtrũq; audiendi laborem alium in diẽ, conſenſumq; in alium reſeruemus. Tum Marcus. Ego vero,inquit,Marcili,neq; te ipſum:neq; iſtos hodie à me diſcedere ęquo animo feram;niſi prius à vobis impetraro. Quid nã ĩquit Marcilius? Tum ille:vt cras, inquit,prima luce,aut peracto iam prandio, vel quãdo vobis erit gratum;hoc in loco iterum ſitis. nã quũ generatim de Cenomanis hodierna die multa admodum ſint & perquiſita diligenter,ac tradita;reliquũ eſt; vt ſimili quoq; ratione ſingillatim de præcipuis Cenomanorum ciuitatibus, & vrbis Bergomi rebus antiquis nõnulla inter nos ſtudioſe,ac ſedulo diſſerãtur. Ad hæc Marcilius geretur, inquit, tibi mos M. Mauriti:q̃d enim difficiles preſtare nos tibi pręſertim amicorũ omniũ ſuauiſſimo,atq; officioſiſſimo opereprętium eſt?quo minus craſtino die tecum ſimus.;quo cum vel ſemper vitam agere feliciſſimum nobis duceremus? Tum Marcus. Comis es nimiũ ac lepidus, inquit,Marcili. Sed quid uos moror amplius? itaq; abitote felices. quo dicto ſtatim omnes diſceſſerunt.

IOANNIS CHRYSOSTOMI ZANCHI DE CENOMANORVM SITV, AC BERGOMI REBVS ANTIQVIS, AD PETRVM BEMBVM LIBER TERTIVS.

INter omnes fermè ingenuarum artium ſcriptores Petre Bembe, ij mihi nō minori laude digni videri ſolent; qui aut excellentium regnorū, aut clariſſimorū hominum res geſtas memoriæ commendarunt; quā qui leges, vel præcepta viuēdi tradidere. Hi enim per documenta compendiariū quoddam iter ad inſtituendos optimis moribus animos oſtenderunt: at illi ſalutaria nobis exempla repetendis antiquitatibus, reuocandis memorijs, extollendis præclaris facinoribus, accuſandaq; improbiſſimorū hominum ignauia protulerunt: Quibus & iuniores tum ad virtutes Capeſcendas, tum ad bene beateq; viuendum reddūtur inſtructiores: & maiores natu viri plus inde doctrinæ, ac eruditionis hauriunt; q̄ quantum longiſſima hominis ętas afferre vix queat. Ab his deniq; ad comparandas ingenuas diſciplinas, leges, atque inſtituta prodierunt: ab illis autem quędā quaſi faces, ac ſtimuli ſubiecti ſunt ad virtutem; quibus nobiles præſertim

animi ad gloriæ, atq; immortalitatis ſtudiũ uebemẽter accenduntur. Verũ & hiſce de rebus eos quoq; egregie meritos non temere (vt opinor) affirmauerim; qui clariſſimarũ nationũ origines, locorum, regionum ue ſitus, aut vetuſtiſſimarũ ciuitatũ antiquitates ita litteris illuſtrarunt; vt nulla eas vnq̃ obliuio obſcuratura, nulla eorũ recordationi allatura finem æternitas videatur. Quum ſiquidẽ eorũ opera, et cura effectũ ſit, vt aduerſus edacis rerũ temporis iniuriam, vulcaniјs quaſi quibuſdã armis muniti, res ferè vniuerſas priſcis ſæculis præclare, atque excellenter geſtas tum memoria teneamus; tum cognoſcamus etiã qui primi extiterint in orbe reges; qui illuſtriũ populorũ, atque inclytarũ vrbiũ conditores, quæue origines; quibus deniq; temporibus, è Græcis, an ex Barbaris, claris ne, an humilibus parentibus nati fuerint. Quę profecto omnia, aliaq; cõplura ſæculorũ acta niſi ab illis eſſent mandata litterarũ monumentis; quænã obſecro eſſet mortaliũ vita, in tanta obſcuritate, ac rerũ præteritarum ignorantia? nullaque cognitione veri? minima generis ſui, ac ſtirpis, aut conditorũ memoria? eaque anili tantum, & fabuloſa? Etenim ſi prȩſtantiſſimi rerũ geſtarũ ſcriptores ad earũ gentiũ, quas exornandas ſumunt, ex priſca rerũ nobilitate laudis, & honorũ acceſſionẽ petere conſueuerunt: quo nã dolore, qua verecundia eos cenſeas occupari? in quos ea ſolẽt dici, cœlo patre, aut tellure matre nati ſunt: aut è quercubus, et ſaxis ortũ traxerunt. Qui aũt aui nomen dicere haud p̃nt,

imo ne patris quidem, quo animo ſint; ex eo facillime cognoſci poteſt; quod, qui Romano è ſanguine manàrunt: Aeneã ac Romulũ, qui Hetruſco, Ianũ patrẽ, qui Veneto, Phaethontem, & Antenorem; qui Phrygio, Dardanum, qui Babylonico, Nymbrotum, ac Semiràmidem, qui Aſſyrio, Ninũ, qui Aegyptio, Chameſem, & Apim, atq; ita complures alij magni nominis populi ſuos quiq; pręclariſſimos autores, ac parẽtes gloriabundi proferre ſoleant. Eos ne igitur nõ diligẽdos? non admirandos? nõ deniq; omni ratione defendendos exiſtimamus? qui plurimis tum rerum, tum verborum ornamentis monimenta non ſolũ temporũ, ciuitatum, locorũ, geſtarũq; rerum reliquerunt: verũ etiã virorũ ſæpe fortiũ, atq; excellentiũ ancipites, varioſq; caſus, vel memorabiles temporum varietates, vel fortunæ viciſſitudines accurate nobis deſcripſerunt: quæ profecto iacerent in tenebris omnia; niſi clariſſimis quibuſdã quaſi luminibus litterarũ ab eis eſſet illuſtrata diuinitus. Verũ enimuero ne & omnia eorũ præconia conquirere ambitioſius videar: & eos laudãdo, memet de meis ſtudijs quis exiſtimet aliquid prædicare; finẽ tandẽ dicendi faciã. neq; enim (vt arbitror) inſignes illi temporũ, & antiquitatũ ſcriptores noſtra vel laude, vel patrocinio indigent: apud te præſertim Bembe doctiſſime qui plurimũ ſemper veterũ hominum non imaginibus ſolũ, ac ſtatuis, verũ etiã multo magis annaliũ monumentis, tãq̃ incorruptis virtutum illorũ teſtibus oblectari ſoleas. Nõ enim te fugit ho-

mīnē omni liberali doctrina politiſſimū quàm ea litte rarū ſtudia ſint honorifica, immortalia, atq; diuina; q̄ deniq; vigeant memoria ſæculorū omniū. Nam quum cæterę quidē res neq; temporū ſint, neq; ętatū omniū, neq; locorū; hæc tamen ſtudia quātum & adoleſcentiā agant: & ſenectutē oblectent: ſecundas res ornēt: aduerſis profugiū, ac ſolatiū præſtent: delectēt domi: nec impediāt foris: haud hercle facile dixerim. Quis enim obſecro cohortari ad virtutē ardentius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos aſperius? quis deniq; laudare bonos ornatius poteſt? quàm ijdē illi à quibus illud maxime tāq̄ ab hominibus lōge in poſterū proſpicientibus prouiſum fuit: ne egregia maiorū noſtrorū exempla, atq; facinora aut hominū interitus obrueret: aut obliuio poſteritatis extinguerēt? eſt enim hiſtoria vt magnifice admodū apud Ciceronē M. Antoniū illū dicentē legimus, teſtis temporū, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitę, nuncia vetuſtatis. Quid plura? nōne ex rebus præclare geſtis, eam egregijs viris in pectore flammā accendi ſolere, à ſummis eruditiſſimiſque viris accepimus? quæ haud qua q̄ prius ſedari cōſueſcat; quàm illorū virtus, ſuperiorū, famā ac gloriā adæquarit? At vero quāq̄ poſt eximios illos fælicis priſcęq; ætatis hiſtoricos, quibus nihil aut iocundius, aut elegantius aut diuinius inueniri, excogitari ue poteſt, nullus ſit ad hanc diē, aut rerū geſtarū, aut temporū, aut locorū ſcriptor inuentus (cuius quidē ſcripta conſtent; de his enim qui nō-

dum ædiderunt exiſtimare haud ſanè poſſumus) qui hiſtoriam recte ſcripſerit:tu tamen vel vna omnium voce vnus è noſtris es Petre Bembe;quo illã tractãte breui tẽpore doctiſſimi homines futurũ ſperant; vt in hoc etiã genere,neq; verborũ copia, neque vllo orationis ornatu priſcis latinis nihil cedamus. & merito, mea quidẽ ſnia, ſi modo mihi de ſummo, prçſtantiſſimoq; viro iudicare fas eſt. tãta eſt enim tua iſta incredibilis,ac propemodũ diuina eloquendi facultas,quãtum ex tuis elegantiſſime ſcriptis dialogorũ libris;qui iam maxima cũ tui nominis laude in manibus hominum verſantur;intelligi poteſt:vt id dubio procul aut te,aut aliũ certe hiſce tẽporibus neminẽ fæliciter exeq̃ poſſe exploratũ omnes habeant. Plura nunc etiam mehercule de tua ſingulari vel doctrina,vel eloquẽtia dicere poſſem;ſi aut tuę plurimæ virtutes lõgiorẽ orationẽ expectarent:aut id fieri tua humanitas pateretur:aut denique res verba deſideraret:ac nõ etiam ſilente me pro ſe ipſa clariſſime loqueretur. Quid eſt enim per Deos immortales quod quiſq̃ aut dignũ te,aut noſtris,exteris ue nationibus,aut cuiq̃ inauditũ poſſit afferre? Quãobrem,vt & ineptiarum crimen effugiã:& ne videar,vt Græci dicũt,velle τὸ φῶσ ἡλίῳ δανύζειν redeo ad id vnde huc noſtra declinauit oratio.Te igitur autore,te duce Petre Bembe, qui mihi vnus inſtar es omniũ,tertiũ,ac poſtremũ huiuſce laboris noſtri volumẽ aggrediar.quod profecto nunquã attigiſſem;reprehenſionẽ quorundam paulo

ſeueriorem reformidans,qui totũ hoc ſcribendi genus tãq̃ inutile minimeq́ neceſſariũ aſpernantur: niſi tibi hortanti,& patriæ memoriã mihi carã ſępius excitãti non parere nefas eſſe duxiſſem. Sed malo,vt inquit Tullius,quũ ſtudio tuo,atque amori ſim obſecutus,deſiderari ab his prudentiã;quàm ſi id nõ fecerim, beneuolentiã in te meã. Quãobrẽ ſermonẽ M.Marcilij de Cenomanis reliquũ,ac penè poſtremũ, ſicuti à L.Petreio vtriuſque noſtrũ amantiſſimo accæpi, memoriæ prodã:cuius cũ domũ ſæpenumero ventitarẽ, horaſque multas ſermone ſuauiſſimo conſumerẽ: hæc quæ nunc de Cenomanorũ ſitu,ac Bergomatũ rebus antiquis referã;quæq́ antea de Orobiorũ,ſiue Cenomanorũ ortu cõmemoraui:apud M. Mauritiũ cui vel primas doctrinæ patrũ noſtrorũ tribuebat ætas, quã diligentiſſime à Marcilio tradita,atque expoſita fuiſſe narrabat. Verũ multa prætereo; quæ temporibus illis inter nos familiariſſime admodũ dicta,cõmunicatàque ſunt:quę vix verbis exequi poſſem: Nam cum immatura M.Marcilij mors, tũ ipſius quoque Petrei ac C.Iulij diſceſſus,vitæque diſſimilitudo,nõ eſt paſſa volũtates noſtras cõmunibus ſtudijs,ac conſuetudine amplius conglutinari.ſed hæc hactenus. Vt igitur ſequenti die apud M.Mauritiũ inclinato iam in poſtmeridianũ tẽpus die reuerterunt: in primis offendiſſe ſeſe dicebat Petreius ſpectantẽ eũ in tabula pictã Italiam.quẽ cũ ſalutaſſent: ſimulque in ſubſellijs conſediſſent:tum Marcũ ita locutũ. Iam dudum ſedens

expectaui uos uiri amiciſſimi, vt ad conſtitutũ cõueni-retis: ſed & nunc quidẽ non importune quidẽ adue-niſtis. Quærebã enim hac in tabula, quęnã eſſet Italię ſalubrior regio; atque iocundior. Tu ergo Petrei qui complures perambulaſti Italiæ parteis, quã cultiorẽ Gallia (vt noſtri dicunt) Tranſpadana vidiſti? Ego vero, inquit ille, nullam arbitror eſſe; quæ tam tota ſit culta. Primũ enim quũ in diuiſiõe orbis terrę Europã plęrique ſalubriorẽ eſſe cenſeant quod ad Septẽtrio-nes vergat, quàm Aphrica; quippe quę ad meridianũ ſpectet (quæ autẽ ſalubrior, vt inqt Varro, ea & fru-ctuoſior) dicendũ mihi videtur tranſpadanã Italiam ſiue Galliã cæteris Italiæ partibus ſalubriorẽ eſſe, ac cultiorẽ. Primũ, quod ſita eſt in Italia omniũ Eu-ropæ prouinciarũ fertiliſſima, ac tẽperatiſſima: Secũ-do, quod ibi omnia fermè montana ſunt loca: è queis Orobios montiũ filios appellatos fuiſſe, Marcilio au-tore didicimus: quæ quidẽ loca, vt idem ſcribit Varro, quia leuiora ſunt, ideo ſalubriora, cultiora, ac fertilio-ra. quo fit, vt ea regio, quã diximus, totius fermè Italię pomariũ iure optimo nuncupari queat. Sed plane vi-deo cur hunc ſermonẽ in mediũ adduxeris: nẽpe uelles (vt opinor) nos ad priores ſermones relabi: in primiſq; illud quoad contenebrabit, quã pauciſſimis abſolui; qđ noſter Marcilius heſterna die, te decernẽte, de pręci-puis Cenomanorũ ciuitatibus, deque vrbis noſtræ di-gnitate, ac rebus antiquis referre inſtituit. Tum Marcus, Id ipſum, inquit, eſt Petrei. Et ille nõ gra-

uatus, Ego vero ſi ita vultis, inquit; ac potius quia vultis (video enim uos velle) non diffugio; quin dicã duntaxat, quod eſt ἱϛοϱικὸν de duabus rebus primis quæ accæpi; de Cenomanorũ vrbibus, ac patrię noſtræ dignitate. de tertia vero parte, vbi eſt de rebus ãtiquis, tu ipſe Marce ſuſcipies: vt hęc quę apud te ſũt occulta, atq; recõdita in mediũ proferas: nemo enim, vt dici ſolet, omnia poteſt ſcire. Q*uũ accepiſſet eã conditionẽ Marcus; vt ſuæ partes eſſent ſecundę.* T*ũ ſtatim Marcilius, Duobus, inquit ſuperioribus diebus de Orobiorũ ortu cum aduerſus antiquorũ, recentiorũq; quorundã opiniones diſputauimus: tum etiã quæ eſſet doctiſſimorũ, ac vetuſtiſſimorũ de ea re ſententia demonſtrauimus: nec vero tantũ Orobiorũ certã, ac veram originẽ oſtẽdimus: ſed etiã totius pene Italię qui fuerit princeps ortus; qui reges primũ eius imperium obtinuerint; quique principio eã populi poſſederint; enucleate ſatis (vt arbitror) explicauimus.* N*unc autẽ conſentaneũ mihi videtur: ſingillatim de ipſis Genomanorũ, ſiue Orobiorũ ciuitatibus explicatius diſſerere: quas ordine ſuo tum demũ perſequar: cũ præfatus fuero; quæ reor in vniuerſum ad eos maxime ptinere. ita enim vel ſentit, vel docet Ariſtoteles ille non præcipiendi ſolũ; ſed etiã dicẽdi grauiſſimis autor & magiſter libro* φυσικῆς ἀκροάσεως *primo, hiſce verbis* διὸ ἐκ τῶν καθόλου ἐπὶ τὰ καθέκαστα δεῖ προϊέναι, τὸ γὰρ ὅλον κατὰ τὴν αἴσθησιν γνωριμώτερον: τὸ δὲ καθόλου ὅλον τί ἐστι: πολλὰ γὰρ

περιλαμβάνει ὡσ μέγητό καθόλου.

Verũ ad noſtra. Omnes igitur qui de geographia priſcis temporibus tam apud Græcos, *quàm apud* Latinos *ſcriptitarunt:* Italiã *in* Erupa *tertia orbis parte ſitam eſſe confirmant. eam ab Alpibus incipere, ſeque mediam perpetuo* Apenini *montis iugo attollentem inter* Adriaticũ, & Thuſcũ *mare percurrere,* C. Sempronij *viri ſanè eruditiſſimi, cuius meminit* Dionyſius Halicarnaſeus; *breuiter, ac ſummatim verba hæc oſtẽdunt.* Vniuerſa, *inquit,* Italia *à iugis* Alpiũ *oritur: & in* Leucopetrã, *fretũque* Siculũ *terminatur. cingitur ſupero et infero mari: & ſecatur* Apenino: *qui à iugis* Alpiũ *ortus per mediã* Italiã *à* Liguribus *ad* Anconã *porrectus, inde paulatim vſque* Venuſiã *reflexus, ibi ex trãſuerſo diuidit* Italiã: *ex altera parte* Brunduſiũ; *altera* Veliam *attingens circum ſinum* Tarentinum. Porrò *antiquitus* Italia *in medium* Apeninum, *& in* Ciſapepinũ *ad inferum mare; & in tranſapeninum ad ſuperũ pelagus: & in* Alpes *à* Rhetijs *ad* Ligures *diuidebatur. hæc hic.* Itaque Italia *eſt omnis, vt ſupra demonſtratum eſt, diuiſa in partes treis. in* Alpes *ſcilicet,* Ciſapeninã, Tranſapeninamque. *è quibus* Tranſapeninam *quàm poſtmodum à* Gallis *victoribus* Ciſalpinã Togatãque Galliam, *& à* Longobardis Longobardiam *appellarunt;* Eridanus *fluuius qui* Gallice Padus *dicitur; duas in parteis diſiungit: quarũ altera* Ciſpadana, *altera vero* Tranſpadana *Gallia cognominata eſt.* Verum *quoniam hæc omnia* Cato, *ac* C.

Sempronius,& Strabo doctiſſime tradunt:non alienum videtur hoc loco eorum verba recenſere. Itaque Cato. Omnia, inquit, ſub Alpibus Transpadana loca priſci cõuenæ Thuſci miſſis colonijs tenuere: ab hiſque multa loca nomina retinent:plura deleuerunt Galli: qui primi Arunte Cluſino duce Alpes tranſcẽderunt; & ſenſim ab omni gallia Ciſalpina Hetruriam pepulere; ab hiſque nomen ſortita retinet Gallia Ciſalpina; qua Mantua ſuo conditore Ocno Bianore Thuſcorũ rege illuſtris. Penetrauere trans Alpes Boij, Senones, Inſubres, & aliæ Galliæ Tranſalpinæ gentes. Gallia Ciſpadana olí Bianora à Victore Ocno, poſtea Felſina dicta vſque Rauennam: nunc Gallia Aurelia & Aemilia à Romanis ducibus nomen habet. Sempronius autem. Ciſapeninam, inquit, Italiam flumina diuidunt: & ididem Tranſapeninam. Padus amnis Galliam Ciſalpinam primo diſcreuit. Et paulo poſt. Senonum inquit Gallia Togata dicitur ab ijs, qui duce Arante primi in Italiam tranſcenderunt Alpes: à quibus ſenſim pulſi Hetruſci à Ciſpadana, & Tranſpadana regione quæ nunc Galliæ nomen habet. & quidem omnẽ Tranſpadanam regionẽ Thuſcorum prolem fuiſſe, inter omnes autores cõuenit. Porrò Strabo. Ante omnia, inquit, de ſubiecta Alpibus regiõe dicemus Eſt autem fælix admodũ campus, & fructuoſis collibus varius, Hunc medium ferè Padus diuidit; eaq; regio hinc Ciſpadana, hinc Tranſpadana dicitur. Ciſpadana Apeninis quidem montibus adiacet; atque

Liguriæ:reliqua vero Tranſpadana eſt. ea vero loca tum Ligurum,tum Gallorũ gentes inhabitant;tum in montibus,tum in campis commorantiũ,hinc Gallorũ: hinc Venetorũ,&c.hi hæc. Cæterum eam Italiæ *Tranſapeninæ partem,quã à Pado flumine tranſpadanã appellatam fuiſſe demonſtrauimus;incoluere Inſubres,Veneti, atq; Cenomani cognomento Orobij, alijq; nonnulli;qui tum à Ptolomæo, Plinioq;, tum à Strabone,cæteriſq; geographis commemorantur: de quibus quoniam multi multa ſcripſerunt,hoc ſermone de Cenomanis ſeparatim ea tantum referam;& quę ipſe apud præſtantiſſimos ſcriptores animaduerti, & legi:& quæ à peritis harũ rerũ percepi, ac dedici.* Cenomani itaq; quos et Orobios appellamus;*Trãſpadanæ Galliæ populi ſunt inter Inſubres, ac Venetos Alpibus finitimi: ſpectantq; inter occaſum Solis, & Septẽtriones.*Eos à Cydno *Liguris filio editos fuiſſe atq; appellatos heſterna diſputatione tum firmiſſimis (vt arbitror) rationibus, tum vetuſtiſſimorum quoq; ſcriptorũ teſtimonio comprobauimus.ij initio æditis in locis oppida habuere;vrbeſq; ꝑmultas excelſis in collibus condidere; è queis Orobiorũ nomen illis inditum fuit.earum tamen ciuitatũ perpaucæ admodũ ſuperſunt:*Nam *illarũ quædam breui multũ auctæ,antiquũ pariter nomen,atq; ortũ cõſeruauerunt;uti* Bergomũ, Brixiã,Comũ,Liciniforum: *reliquæ vero vel crebris* Barbarorum *incurſionibus deletę ſunt:vel in alterius gentis nomen,atq; imperium conceſſere.*Sed *quoniam*

de cōmuni Cenomanorū ſitu, ſatis multa iam diximus: nunc demum ſingulas eorū ciuitates recenſebo; quæ tametſi habeant rerū ſuarum tum antiquarum, tum præclare quoq; geſtarū, & laudatores, & ſcriptores accuratiſſimos; non incōmode tamen me factūrū arbitror; ſi è multis pauca nunc explicauero: & quæ ex veterū, ac recentiorū quorundam ſcriptis accępimus, & quæ etiam noſtro ſtudio, curaq; perueſtigauimus. Itaq; ex ijs Cenomanorū vrbibus, quas antea cōmemorauimus, ſit ſanè nobis prima Liciniforum: quam verū ac vetus nomen amiſiſſe, valido ſatis argumento eſſe poteſt recens ipſum à Licinio imperatore nomen impoſitū: quemadmodū & alijs quoq; multis ciuitatibus ſæpe contigit. quis enim neſcit Cornelijforum ac Liuijforum Aemiliæ olim vrbes opulētiſſimas, à Cornelio, Liuioq; clariſſimis Romanorū ducibus, ſicut & Iulijforum à C Iulio Cæſare fuiſſe nūcupatas? Quod autē fuerit Liciniforì priſcū nomen, nondum mehercule reperi: quę res omnino haud paruā recentioribus hiſtoricis altercādi anſam prębuit. Nam ſunt nōnulli, qui velint Liciniforum id nunc eſſe Bergomatis agri oppidū, quod Leucū vocāt incolæ; alijs placet Liciniforū eam eſſe ciuitatē, quæ ſecundū littus Larij lacus ſita eſt, quamq; vernaculo ſermone Lecen dicunt. At vero contra non deſunt, è doctis multi qui ſecus ſentientes tradunt, Liciniforū obleterato priori nomine, noſtra ętate ab accolis Pagum Incini nūcupari: quod oppidū à Como decem milliū interuallo abeſſe cōme-

morant. Quarũ opinionũ quæ vera ſit, alij viderint: illud certe inter omnes autores conuenit, Liciniforum vrbem ab eruditis, probatiſq; priſcarũ rerũ ſcriptoribus, inter Orobiorũ ciuitates fuiſſe connumeratam. At vero Comũ in Larij lacus, qui eſt apud Alpe ripa, poſitum eſſe, nemo eſt qui neſciat; qui vel hiſtoricos legerit; vel geographos perluſtrarit. huiuſce autẽ ciuitatis vetus nomen, quãquam iamdudum excidiſſe nõnulli cenſeant; Ego tamen id ipſum Comi nomen (quod obſtrigilandi gratia minime dictũ velim) verũ ac genuinũ eſſe facile contenderim. Quũ enim aliquando mecũ ipſe tacitus cogitarem; vnde hę Cenomanorum ſiue Orobiorum vrbes quas enumerauimus; nomina traxiſſent: illud in mentẽ veniebat; ſi Orobiorum, ac Cenomanorum nomina eſſent Barbara vt pridie, ac nudiustertius aperte demonſtrauimus; Comũ quoquę ac reliquas Orobiorũ ciuitates barbaro nomine appellatas credi oportere: earũq; etymon non ex græca, aut latina, aut Celtica lingua, ſed ex omniũ vetuſtiſſima hebræa quærẽdum eſſe: Nemo. n. (ſi Hieronymo credimus) in altera lingua quempiã vocans, etymologiam vocabuli ſumit ex altera. Itaq;, quũ me diu atq; anxie torſiſſem; tum demũ veteris illius Hebręorũ linguæ peritia, quantulacunque ea eſt, adiutus quod iam pridem optauerã (ni fallor) ſum conſecutus. Siquidem autore doctiſſimo huiuſce eloquij viro, Dauide Chimchæo Hiſpano, apud hebręos קומה *COMAH, ædificij altitudinem ſignificare didicimus, vt eſt apud pręcla-*

ros vates Ezechielem capite, xl, & Eſaiam cap. x, quo loco nonnullis ex interpretibus קוּמַת COMATH excelſas trabes interpretatur. Quã obrem non temere fortaſſe dixeri Comũ ab hebraico verbo comah, id eſt ab altitudine fuiſſe nuncupatũ, quaſi excelſum ædificiũ; vt potè in colle ſitum, quandoquidẽ non alia de cauſa Cenomanos hebraico ſermone Orobios, ideſt mõtigenas, ſiue grȩco monticolas cognominatos fuiſſe antea probauimus, quàm quod montuoſis in locis vitam agerent: adde quod & græci, oppidum, vicũ ac pagum, κώμό πολιν: quȩ tñ nomina ab hebrȩis dicũt ducta fuiſſe quis negeť At dicet aliquis: quũ Comum non in monte, aut colle, ſed potius in ima duorũ montiũ planitie, hac præſertim tempeſtate poſitũ videamus, omnino perſpicuũ eſſe, inter Orobiorũ ciuitates immerito à geographis cõnumerari. Hic ego illud nõ incõmode forſitan reſponderim, Cõſueſſe priſcos coloniarũ duces, ac principes, atteſtãte Beroſo, iuxta Iani patris mandatum editis natura locis oppida, ac potius arces quaſdam loco vrbium munitiſſimas, quas Grȩci ἀκροπόλεις dicunt cõſtruxiſſe, hac maxime de cauſa (vt eruditus Homeri enarrator aſſerit) ne iterũ vehemẽtiſſimis illis terrarũ eluuionibus obruerentur, eius verba ſunt. ἰστέον, ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ κτίζοντες τὰς πόλεις ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις τόποις ἀκροπόλεις ἐποίουν διὰ τὸ ἐκεῖσε προσφεύγειν ἀπὸ τῶν κοιλοτέρων τόπων τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν τοῖς κατακλυσμοῖς. Cæterũ quum nemo ferè veſtrũ ſit, quẽ

neſcire exiſtimẽ: Comi extare arcem quãdã munitiſſimam in colle ſummo, admodum edito loco collocatam; adeoq; difficili aſcenſu, atq; perarduo, vt niſi obſione expugnari non poſſe videatur: ecquid cauſæ tandem eſſe poteſt: cur non credamus huiuſce arcis, ac potius vrbis, (priſcis náque tẽporibus arces, & oppida loco vrbiũ cenſebantur) verum, ac vetus nomen fuiſſe Comũ: id eſt, excelſa, atque ſublimis ciuitas: eaque maxime de cauſa ab antiquis locorum ſcriptoribus inter pręcipuas Orobiorum vrbes computari: inferiorem namque ciuitatẽ, quæ prope Larij lacus ripam iacet; poſterioribus ſæculis Romanos imperatores cõdidiſſe, ac Nouumcomũ cognominaſſe neminem latere arbitror; qui Strabonem ſaltem ita dicentem legerit. Huic propinqua Verona eſt; ampliſſima & hæc ciuitas. his inferiores Brixia, ac Mantua, & Rhegiũ, & Comum: hęc mediocris erat colonia: Cęterũ Pompeius Strabo Pompei magni pater colonos in eam reſtituit; quã antea Rhætij incumbentes vaſtauerant. inde C. Scipio tria hominum millia inſup adiecit: poſtmodum diuus Cæſar quinque inquilinorum millia ad inhabitandum deduxit: è queis quingẽti illuſtriſſimi fuere Græci: hos etiã ciuitate donatos in habitatorum numero deſcripſit: haud tamen ibidẽ domiciliũ habuere; ſed oppido nomen relinquentes, & Nouumcomum appellantes, Nouocomenſes oppidanos uocauere. hæc ille. Quãq; autem hæc ratio ſatis firma ſit, ac ſtabilis; poteſt tamẽ etiam illa afferri; non ſolum incolas, verum etiã acco-

las montium montanos vulgo dici: & quamuis ſi, quos accolunt, montes reſpiciamus; non tam alto, quàm depreſſo loco ſedes ſibi delegiſſe videantur; Cremonẽſi*bus tamen comparati,* Mantuaniſ*que, in edito atq; excelſo loco habitare ſine cõtrouerſia deprędenduntur. Quibus de rebus* Comum *inter* Orobiorum *ciuitates non iniuria à priſcis annumeratam fuiſſe, nemo iam amplius (vt ego quidem arbitror) rectè dubitauerit. Sed iam quæ de* Como *dicta ſunt; hunc habeant terminum: neque enim ego nunc huiuſce clariſſimæ ciuitatis vniuerſa priſcarum rerum monumenta conor afferre: nam neque oratione complecti omnia poſſumus; neque opus eſt; quum præſertim* Benedictum Iouium Comenſem *hominem ſumma & doctrina, & ingenio prędıtum ea omnia litterarum monumẽtis tradidiſſe; à viro eiuſdem ciuitatis ornatiſſimo* Franciſco Mario Fabro *oppido quàm libẽter acceperim. Quare agite iam illa quoque hoſtiatim videamus; quæ me de cæteris duabus* Cenomanorum *ciuitatibus dicturum pollicitus ſum. Harum igitur tertiã quã poſteriores* Brixiã *appellarunt; antiquiſſimis temporibus à* Cydno Liguris *filio fuiſſe cõditam, ſuperiori in conſenſu ex* Catulliano *carmine ſatis aperte demonſtrauimus: nõ tamen totam à* Cydno *cõditam aſſeruimus; ſed eam duntaxat ciuitatis partem, quæ in collis molliter aſcendentis capite poſita eſt. quum eam ipſam* Catullus *à cõditore* Cycneam *ſpeculam cognominarit: & priſci etiã autores tradãt (vt antea de* Como *iam diximus) fuiſſe hoc*

in more poſitum,inſtitutoque maiorum; vt veteres illi coloniarum duces editis in locis vrbes maxime cōderent:atque eas quidem adeo paruas,atque humiles,ut acropoles potius,vel oppida viderentur;quàm ciuitates;quas nunc cernimus ampliſſimas,ac locupletiſſimas.quēadmodum latiſſime paret ex ijs,quæ de Roma,Neapoli;Florentia,Mediolanoque,tā Græci,quàm Latini autores litterarum monimentis prodidere.quocirca non incōmode fortaſſe dixerim reliquam eiuſdē ciuitatis portionem,quæ ad radices collis illius plano in loco ſita eſt; pulcherrimiſq; mœnibus circunſepta, quamque idem ille poeta Cycnea in ſpecula ſuppoſitā dixit;ſubciſiuis deinde temporibus,diuerſis à regibus, exteriſque nationibus ſenſim auctam fuiſſe;atque amplificatam:quod quidem ipſum Brixiæ nomen aperte ſatis admodum indicat: quēadmodum facile intelligi poteſt ex ijs libris,quos de rebus Brixianorum proximis hiſce diebus Helias Capreolus vir & totius antiquitatis,& bonarum litterarum ſtudioſiſſimus in lucē edidit.Nos autem miſſa hæc facientes ne dum hiſce in rebus,quæ iam penitus ex aliorum ſcriptis clara ſunt, ac manifeſta;diutius immoramur;aut vobis moleſti ſimus;aut certe tempus parum ſuppetat;ad ea pertractanda quæ de Bergomo quarta Cenomanorū vrbe dicere inſtitui: quando de Brixianorum rebus geſtis, vel antiquitatum monimentis,aut ſcitu,aut opibus,aut copijs,cæteriſque huiuſcemodi rebus ipſo Helia afferre in præſentia melius q̄d poſſim,haud quaq̄ intelligam.

Itaque iam demum me ad dulciſſimum patrię nomen totum conuertam: de quo ſi occultiora nõnulla, ac forſaſſe etiam plura dixero; q̃ de alijs antea fecerim, facile uos id mihi condonabitis: neque enim mihi eſt patria iocundius quicq̃, nec carius; iuxta illud Homericum.

Ἀλλ᾽ ἀγαθὴ κουροτρόφος, οὔτι ἔγωγε
ἧς γαίη, δύναμαι κλυκερώτερον ἄλλο ἰδέϛαι.

itemque paulopoſt.

ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων
γίνεται. *Verum enimuero quia complures noſtri generis viri ſanè doctiſſimi de huiuſce ciuitatis ſitu, deque maximis rebus geſtis permulta iam & conſcripſerunt; & nunc quoque nõnulli eiſdem de rebus haud pauciora, ſed prorſus ornatiora ſcriptorum monimentis tradere; nec obſcuro, nec vario ſermone, ſed & clariſſima, & vna omnium uoce prędicantur: ob id & temporis breuitati, & inſtituto meo facturum me ſatis arbitror; ſi circunciſis ijs omnibus, quę mehercule etiam ex ſeſe apertiſſima ſunt, & manifeſta; de* Bergomei *nominis origine, interp̄tationeque abditiora quędam perſequar; vel non ita ſaltem peruulgata; vt merito cuiquam à nobis aut contemnenda, aut prætermittenda fuiſſe videri queant. Quam enim hęc ipſa noſtra ciuitas loci quidem & natura, & ſitu, ędificiorum autẽ cum deſcriptione, tum pulchritudine ſit nobilis; quàmque præcelſo in colle, atque conſpicuo, inter duos ſaluberrimos amnes Serium, ac Brembum condita; quis ueſtrum hoc ignorat? Nam quantũ prętereà*

ſint eius agri fertiles,q̃ iocundi,quantaq; in his exiſtat vel frugum bonitas,vel hominum frequẽtia, aut quot vmbroſi nemorum ſaltus,quot ue colles fœcũdiſſimis vitibus conſiti, aut quot deniq; campi ſuapte natura terrenos,arboreoſq; fœtus benigniſſime ſubminiſtrã-tes, equidem non modo uos,qui iſthæc cottidie contẽ-plamini,ſed nec vllos etiam noſtri orbis populos lon-giſſimis licèt locorum interuallis à nobis diſcluſos, la-tere puto ; ad quos ſaltem noſtrę vel vrbis,vel regio-nis fama peruenerit. Verũ,ne aliter atq; oſtenderam agere videar,pergã ad inſtituta. Principio igitur *quũ tres præſertim diuerſæ(quod uos quoq; minime ignorare arbitror)& antiquorum,& noſtrorum ho-minum diſcrepanteſq; de recta* Bergomei *nominis in-terpretatione,& origine,vel vt ſignificantius* Græci *dicunt* ἐτυμολογία, *ſententię paſſim circunferan-tur,è queis alij quidem affirmant à* Barra *peruetuſto* Bergomatis *agri oppido* Bergomo *nomẽ inditũ: qui-dam vero à neſcio quo* Gallorũ *duce* Pergamo Cel-*tica lingua* Pergamũ *id eſt(vt* Galeotus *interpreta-tur)montanã vrbem fuiſſe cognominatam: alijs vero placeat à* Pergamo Aſiæ *vrbe ortum duxiſſe:quis nõ ſatis videt ? quis non intelligit?earum opinionum vel primam,vel nullam eſſe veram?* Q*uid enim tam aut falſum,aut fide indignum,aut deniq; cõmenticiũ iudi-cari debet?quàm quod & incertum eſt?& ſumma in ſententiarum varietate, ac diſſenſione conſtitutum?* Primum nãq; illud obiecerim chronica illa ex quibus

id ſe deprompſiſſe affirmant; ἀνώνυμα eſſe, planeq;
incerta: quibus non eſſe credendum ſuperiori diſpu-
tatione ex Metaſthene Perſa latiſſime demõſtratũ eſt.
Quid autem eſt obſecro tam inſulſum? rudiq; homine
dignũ? quàm quod nõ ſatis explorate perceptum ſit; à
nulloq; certo autore traditũ; ſine vlla dubitatione(qđ
iſti faciũt) velle defendere? Huc accedit, quod in Boſ-
ſianis chronicis, in quibus de Bellionenſe quodã Me-
diolani duce, cuius temporibus ferunt Pergamũ illum
Bergomũ condidiſſe; neſcio quid ſcribitur; nulla pror-
ſus huiuſce Pergami ſit mentio. poſtremo repugnant
apertiſſime his opinionibus Cato, Plinius, Ptolomæus,
alijque nonnulli cum Græci, tum Latini rerum ge-
ſtarum ſcriptores eruditiſſimi, quędam præterea per-
antiqua vrbis epigrãmata; in quibus omnibus Bergo-
mum vbiq;, non Pergamum ſcriptum annotauimus.
Verum aduerſus poſtremas haſce recentium maxime
hiſtoricorum opiniones(nam de priori oſtendã equidẽ
paulopoſt qui ſit meus ſenſus) vt ſimplici quadam, ac
pingui potius perſcrutatione, uel, ut maiores noſtri di-
xerunt, Minerua explicatas, nihil fortaſſe afferri nunc
debuit; niſi etiam indoctis ſatiſfacere optarem. qui qđ
ſemel in chronicis quamlibet rudibus, & indocte ſcri-
ptis legerunt: mordicus retinent. Itaq; ex Hebræorũ
quaſi quodam ſancto, auguſtoq; fonte, ex quo Cydnũ
etiam illũ principem Cenomanorũ autorem ortũ du-
xiſſe, heſterno ſermone clariſſime demõſtrauimus: no-
ſtra omnis, de recta Bergomei nominis interpretatio-

ne,manabit oratio. Quid enim tam conſentaneum, ratum,firmũq; videri debet: quàm cum Cenomanorũ atque Orobiorũ nomina(vt ſuperioribus diebus oſtẽdimus)omnino ſint Barbara,id eſt,Hebrça,Bergomũ quoq; cum ſit Cenomanorum Orobiorũ ciuitas;Barbaro prorſus,id eſt,Hebrço nomine fuiſſe nuncupatã: eiuſque ἔτυμον nequaq̃ ex Græca, aut Latina, aut Gallica,ſed ex omniũ vetuſtiſſima,ac ſanctiſſima Hebrçorũ lingua quçrẽdũ eſſe: quod cũ à nobis in prçſentiarũ ſit explicãdũ;video mihi neceſſe eſſe;vt quàm ſæpiſſime inſuetas latinis auribus,aſperrimaſq; Barbarorũ(ita enim Hebræos appellare libet)voces proferam.verũ id uos vt æqui,ac boni conſulatis; operepreciũ eſt.neq; enim ego accuſandus ſum:ſed aut ipſa fatorũ uis,euentuſque;aut ipſa potius rerũ humanarũ conditio improbanda:quippe quæ vel eum ſermonem barbarũ nobis effecerit:vel ciuitati ſaltem noſtræ nomen illud non Græcũ,aut Latinũ,ſed Barbarum penitus indiderit.Conabor tamen pro rerum,ac verborum obſcuritate,quoad fieri poterit,vt ea dicã diſtincte;atq; dilucide.Sed iam demũ rem ad ipſam veniamus. Bergomi igitur vrbis noſtræ nomen quum omnino Barbarũ ſit;non aliunde profecto, q̃ ex his tribus Hebræis vocibus ברדים גן מען BERADIM, GON,MON,compactum fuiſſe;plane mihi videtur. ex quibus nimirũ qualis ipſa vel initio extiterit ciuitas:declarari nobis q̃ facillime queat,ni ea me ratio penitus fallit;quam Plato philoſophorum omnium(vt

mea quidem opinio fert) & eloquentiſſimus, & eruditiſſimus, ex Cratyli ſententia eo in libro affert, qui eſt de recta nominũ impoſitione; nomina ſcilicet adeo perſpicuas eſſe rerum imagines; atque adeo rebus ipſis eſſe ſimilia; vt quum ea quis enucleate intellexerit; res quoque ipſas ſtatim agnoſcat. vnde quum Bergomum quoque priſcis temporibus, vt per uetuſta quædã loquuntur annaliũ monumenta; regia ciuitas fuerit; facile eſt intellectu; non incõmode à cõditore Bergomũ, id eſt, Gallorum regiam vrbem, fuiſſe nuncupatam quandoquidem apud Hebræos prima eius nominis dictio, quæ eſt BER; à ברד BARAD ducta eſt. quæ ſanè vox apud eos, quemadmodũ hebraicis inſtitutionibus eruditi apertiſſime tradunt; idem omnino ſignificat; quod apud Babylonios, & Aſſyrios Gallim, id eſt, vndas, ac fluctus: à quibus, ex Xenophontis ſententia, Ianum patrem Gallum, eiuſque omnes poſteros epitheto paterno, Gallos, id eſt inundatos, vel ab vndis, aut aquarũ illuuionibus ſuperſtites fuiſſe cognominatos, nudius tertius clariſſime demonſtrauimus. Cæterum huiuſce Hebraici verbi BARAD multitudinis numerus eſt ברדים BERADIM, à quo ablatis duabus poſtremis ADIM ſyllabis, remanſit prior BER: quę eſt earum dictionũ princeps; ex quibus Bergomeum nomen coalitum fuiſſe ſupra declarauimus: in quo certe eandem obtinere ſignificationem exiſtimamus quàm GALLIM apud Hebręos pariter & Aſſyrios habere ſupra docuimus: cui ſanè rei maximam argumẽti vim

afferre poteſt, illud ſaltem earum, quæ ab hiſce Gallis emanarunt, gentium nomen; quod hebraice עמבררים *Hymberadim rectius (mea quidem ſententia) dici põt; quàm aut græce* ὄμβροι*, aut Latine, Vmbri. eſt. n. apud Hebræos* עם *HYM populus, porrò BERADIM, vt dictum eſt, idem quod GALLIM; id eſt, inundati, ſiue à fluctibus, aut aquarum eluuionibus ſeruati: de quibus ita apud Solinũ. Gallorũ, inquit, veterem propaginẽ Vmbros eſſe, M. Antonius aſſeuerat: eoſdem quod tempore aquoſæ cladis hymbribus ſuperfuerũt;* ὄμβρους *græce nominatos. vnde &, M. Cato. Ex his inquit, tradunt veniſſe Ianũ cũ Dyrim & Gallis progenitoribus vmbrorum. Ex his omnibus facile intelligi poteſt; illam M. Catonis, quam Plinius refert; de Bergomei nominis origine ſententiam, aliqua ex parte defendi poſſe. Nam ſi ad hũc ſenſum aſſeruit Bergomates ab eodẽ nomine à quo Bara quoque vetuſtiſſimũ Orobiorum oppidũ ſibi nomẽ adſciuerit: fuiſſe cognominatos: recte eum ſenſiſſe quis negete quũ id ipſum etiam Baræ oppidi nomen, quod Gallicum interpretamur; ab eadẽ hebraica voce BARAD, ex qua Bergomi quoq; nomen compactũ fuiſſe demonſtrauimus; deductum fuiſſe liquido pateat? At vero ſi ſecus eũ ſenſiſſe quis affirmarit; nequaq̃ medius fidius intelligo; qua ratione, aut uia eam tueri opinionem facile poſſit: ſed hæc alij poſtea viderint. nolo enim in ijs, quæ perſpicua mihi videntur; cõfirmandis longior videri, quã res ipſa poſtulet. Altera aũt Bergomei nominis pars,*

quæ eſt GO; haud quaquã(vt opinor)incõmode regia poterit interpretari.nãque גן GON; apud Hebræos verbum eſt, protegere ſignificans; à quo מגן MAGEN,ideſt,Clypeus,aut ſcutum ductũ eſt: quod priſcis regibus ac ducibus,regni atq; imperij tutamen erat:quẽadmodũ Naſo innuere videtur his verſibus.

Atq; Ancile vocat;quod ab omni parte reciſum eſt:
Q uemq; notes oculis;angulus omnis abeſt.
Tunc memor imperij ſortem conſiſtere in illo;
Conſilium multæ colliditatis init.

Hinc effectum arbitror vt ad hęc vſque tempora vſus obtinuerit,ut procedentibus regibus,ac ducibus, vel vrbium præfectis, Scutum, tanq̃ inſigne quoddã imperij ꝑferatur. Q uocircã ea Bergomei nominis particula;quę eſt GO;recte(vt ego quidem exiſtimo) dici poteſt aut Scutata, aut Clypeata; quo quidem verbo vſus eſt Virgilius qui ait.

Inſequitur nimbus peditum;clypeataq; totis
Agmina denſentur campis.

Vnde eſt etiam apud Solinum ciuitas Clypea Africæ. verũ vt magis ſenſum exprimã è ſenſu; regiam ſiue regalem(vtroque.n.modo latine dicitur) interpretabimur.At vero poſtrema Bergomei nominis portio, quę eſt MVM;apud Hebręos מעון MAON,et MON, ſcribi,ſolet,ac proferri;ſignificatque,cũ oppidum, tum ciuitatem,& habitaculũ;quemadmodũ facile intelligi põt ex pſalmo,lxxxv,&,lxxxix. Q uãobrẽ hiſce tribus hebraicis dictiõibus BERADIM,GON;MON,

per conciſionem duarũ ſyllabarum, vniuſque litteræ inunũ redactis, oritur dulciſſimũ illud atq; pulcherrimũ patriæ nomẽ ברגומען BERGOMON q̃d latine rectiſſime ĩterp̃tari põt, inundatorũ Clypeata ciuitas: vel, Gallorũ regia vrbs, quę à Gręcis Ἀρχέπολισ, à recentioribus autẽ latinis cum princeps, tũ ducalis ciuitas appellari ſolet. Cæterũ hiſce ego pluribus nominibus vnã rem declarari uolo; ac definiri: ſed vtor, vt quàm maxime ſignificem; pluribus. quãq; p obſcura quidem multa ex ijs quæ diximus extitiſſe uideo: quæ tamen à me non ita dicta ſunt de induſtria; ſed inerat & in rebus ipſis iam obſoletis, quibus vbertas orationis adhiberi vix poteſt; & in verbis illis incognitis, inuſitatiſque iſthęc omnis obſcuritas. Quapropter quoniã ex his quibuſdã quaſi è ſcopulis noſtra iam enauigauit oratio; quod reliquũ eſt; quàm pauciſſimis abſoluã. Quũ igitur Bergomũ regalẽ veterum Gallorũ vrbẽ extitiſſe nomẽ ĩpm maniſeſtiſſime doceat; porrò nomina rebus adeo ſimilia eſſe Plato affirmet, vt ſimulac quis nomina ſcierit, res quoque ipſas ſtatĩ agnoſcat; facile intelligimus ei aliquando ciuitati regiam poteſtatẽ ſiue, vt vulgato more loquar, ducalẽ principatũ præfuiſſe. Verũ enimuero quia eorũ tẽporum hiſtoriã, quæ ante Romanã Remp. fluxere; antiquitas aboleuit: illud reſtat; vt quæ huius rei, quam diximus, nomine ipſo ſignificari; poſſumus; monumenta explicemus. Conſtat itaque ex antiquorũ monimẽtis, atque hiſtorijs; quæ à Græcis chronica nuncupantur; vrbem

noſtrã regibus quondã, ſiue ducibus, aut regulis paruiſſe: quod & adſignificant tum antiquorum ſtatuæ, atque numiſmata, tum permulti quoque elogijs exciſi lapides: de quibus tum dicturum te Marce pollicitus es; cũ ego Cenomanorũ ciuitates perſoluiſſem. Hic aũt viri optimi nolite expectare; vt ego nunc vniuerſos Bergomatũ duces, omniaque illorũ facta cõmemorẽ; vel ſi quid memoria dignũ geſſerint; aut certe dixerint; explicem: neque enim opus eſt; neque pudoris eſt mei Franciſco Bellafino viro doctiſſimo, & vtraque lingua optime prædito, tum vero maxime ſcriptori harũ rerum diligentiſſimo, viuo, & incolumi me aut auctorẽ, aut prædicatorẽ monumẽtorũ noſtrorũ profiteri. Sed tamen ad confirmandã eam Bergomei nominis interpretationẽ, quã modo declarauimus; quattuor tantũmodo duces, quos quidẽ memoria teneo referã; nã qui cęteros ſcire optarint; eos ad diſertũ, atque eruditũ Bellafini opus de Bergomatũ rebus antiquis demittã. Id enim facile poterit, abundeque eis ſuppeditare quod requirent. Itaque prior ex ijs Bergomeis ducibus, quos mihi quidẽ nũc tenuis memoria ſuggerit; Crotatius ille eſt quẽ; cũ eſſet regia atque illuſtri ẽ familia, nobiliſſimiſque ẽ parentibus genitus) tradunt hiſtoriæ tã multa, tãque præclara rei militaris facinora feciſſe; vt imperio, virtute, victoriaque totius Venetæ regionis principatum obtinuerit (nõdũ enim præclariſſimum Venetorum imperium cœperat) quibus rebus adducti Bergomates, permotique, vt huius

fortiſſimi, inuictiſſimique ducis rerum geſtarũ gloriã, ac memoriam virtutis ſempiternam futurorum hominum proli cõmendarent; defuncto monumentũ quam ampliſſimum faciendum curarunt. Itaq; erecta eo in tumulo marmorea columna, ſimulacrum illi quoddam egregie factum ſtatuerunt: quod quidam Plotatium, alij autem Crotatium, Bellaſinus vero noſter Plutonẽ appellatum fuiſſe cõmemorat. Poſterior aũt Bergomi dux huiuſce Crotatij filius fuit Lupus nomine: qui generis nobilitatẽ, geſtarũq; rerum gloriam, atq; imperij maieſtatem, quas à patre acceperat multis in Remp. meritis, conſtantiſſimiſq;, atq; optimis actionibus non modo confirmauit; atq; retinuit; verum etiam mirumi inmodũ auxit; amplıauitq;. fuit enim cum continentię, fortitudinis, ac pietatis, tũm diuini quoq; cultus, ac moralium virtutum omniũ exemplũ quaſi quoddam & ſpecimẽ. Eo ſiquidẽ duce autoreq; Bergomates noſtri Chriſti optimi, maximiq; cultum, ac leges, auſpicijs tamen, ac monitis diui martyris Alexandri Thebeæ legionis ſigniferi primum ſuſcepere. Quæ quidem ob merita vno omnium conſenſu inter Diuos relatus eſt; maximiq; ei honores poſt mortem decreti; in teſtimonium ſcilicet vitæ, pie, ſanctęq; inſtitutæ. Supſunt cæteri duo Bergomęi duces Gandulphus. ſ. ac Rhotaris: qui aliquot ſæculis poſt Crotatium, Lupũq; principes floruere: de quibus quoniam tum apud Bellaſinũ, tum etiam apud Paulum diaconũ accuratiſſimum eorum temporum ſcriptorem in quarto, ac ſexto Longobar-

dicæ hiſtoriæ libro latiſſime ſcriptum eſt; pretermittã hoc loco ea velle dicere, quæ & uobis notiſſima ſunt; & mihi ad cõmemorandum minime neceſſaria. Cum preſertim memoria teneam; non ita pridem hæc uobis cõmõſtrata fuiſſe; atque oſtenſa à Iouita *illo* Rapicio *homine & ſummo dicendi ſtudio, & peracri prorſus ingenio, ac ſingulari doctrina prædito: quẽ ſcire omnes facile poteſtis, tum multis ciuibus noſtris, tum nobis preſertim & ad ſuſcipiẽda, et ad ingrediẽda iſthec politioris humanitatis, atque ingenuarũ artium ſtudia principem, & autorẽ, & magiſtrũ extitiſſe. Sed iam ſatis multa de* Bergomo *verba mihi feciſſe videor; quę tametſi & inuenta à nobis ſunt acutius; & dicta etiã fortaſſe ſubtilius quàm ut quiuis ea poſſit agnoſcere; tamen fretus intelligentia ueſtra diſſerui breuius; ac ſtrictius quàm cauſa deſideraret. nã me* Sol *ille precipitãs admonebat ne eſſem lõgior; vt tu quoq;* Marce *doctiſſime prouinciã tuã hodierno die explere poſſes atq; perficere.* Non *ſum tamen neſcius plurima in hũc ſermonem non eſſe collata: quæ &* Bellafinus, *& alij nonnulli diligentiſſime perſequuti ſunt. illis namque propoſitum fuit de his ſingillatim ſcribere: nobis uero abunde ſatis fuit, breui hac diſſertione nonnulla perſtringere; quæ & vobis non iniucunda penitus forent: cæteris vero non admodum peruulgata viderentur.* Quamobrem *quoniam ego penſum iam abſolui meũ, ſi ſine tua moleſtia fieri poteſt* M. Mauriti, *non modo petimus; verum etiam rogamus, atque expoſcimus; vt*

ea antiquitatum monimenta, quæ te allaturum ſpopō-diſti, anteq̄ Sol occidat, nobis exponas. Imo vero, inquit ille, iubeatis: ſi quid poſſum, id totum uobis de-uoueo. nā qui poteſt eſſe moleſtum tempus, quod phi-loſophię, quodque eruditis hiſce collocutionibus impē-ditur? atqui ſi ſubciſiua hæc nobis diſſerendi tempora ſæpius darētur, nihil profecto eſſet quod ad perfruē-dum ſtudiorum noſtrorum voluptate præoptandum mihi fore exiſtimarem. Verum facis tu quidem Mar-cili mi abundantia quadam humanitatis tuę, vt ea etiā à me roges, quę prætermitti abſq; nefario ingratitu-dinis nomine nullo modo poſſe videntur. Nam cū die-bus iſtis meo quidem rogatu, & impulſu de principe Orobiorum ortu, deſcriptioneque, nec non & ſingulis eorum ciuitatibus plurimā & diſtincte, & abundāter, & illuminate, tā rebus, quam verbis explicaueris; in-grate omnino fecerim, ſi meum erga te, fratreſq; tuos ſtudium, ac voluntatem, iis præſertim in rebus, quibus vel maxime poſſum, declarare diffugiam. quāq̄ multis iam argumentis ea ſpero vobis non eſſe incognita. Itaq; nunc peruetuſta quædā huiuſce ciuitatis, ac re-gionis monimenta percurram: quibus & uobis optimi adoleſcentes, quoad fieri poteſt, morem geram: & Bergomea quoq; nobilitas, & ſi per ſe ſit ſatis clara; tamen his etiā quaſi quibuſdam luminibus illuſtretur. Cæterum vt id quàm cōmode agatur, & ne qua for-ſitan excidant, proferam in medium haud cōtēnendæ vetuſtatis libellum: quo omnia fermè nō modo noſtræ

vrbis,ſed exterarum quoq; regionũ omnium, ac ciuitatũ epigrãmata peruetuſtis marmoribus inciſa, breuiter,& vt mihi quidẽ videtur,perdiligenter collecta ſũt;Quũ id dixiſſet Marcus,arrepto ſtatimvolumine, ac ea tantum oculis colluſtrans quæ ad Bergomates ſpectabant;hunc in modũ effari cœpit. Diui martyris Alexandri optimi iuuenes templum eſt non longe ab ea vrbis parte , quam noſtri Citatellam populariter vocant;editiſſimo in loco ſitum;ſanè ſanctũ apud noſtrates,ac religioſum.ibi cõplura ſunt vetuſtatis monumẽta:è queis illud in primis extat P.Marij elogiũ marmoreo quodam:quadratoq; lapide, grandioribus litteris exſculptum: quo non facile dixerim vnquam me aliud vidiſſe aut pulchrius,aut elegantius:tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo. huiuſce vero lapidis talis eſt inſcriptio.

P. M A R I O
V O T.
L V P E R C I A N O
EQ. R. EQ. P V B. O M N.
H O N O R. M V N I C I P A L.
ADEPT. IVDICI DE SELECT.
SACERD. CAENINEN. COLL
FABR. CENT. DEND. M. B. PATRON.
CVIVS EXIMIA LIBERALITAS POST
MVLTAS LARGITIONES HVC VSQVE
ENITVIT: VT LVCAR IIIIINAE
REDEMPTVM A REP. SVA VNIVERSIS
CIVIBVS SVIS IN PERPETVVM
REMITTERET. HVIVS TOT ET TAM
INGENTIA MERITA ITA
REMVNERANDA CENSVERVNT:
VT EFFIGIEM IIIIV. PERPETVA
VENERATIONE CELEBRARENT.
L. D. D. D.

Quo quidem epigrâmate, cum ſit vetuſtiſſimum; apparet, vt inquit Bellaſinus: priſcis temporibus Bergomum Romanorum municipium extitiſſe. nã cum poſtremæ illæ quattuor epigrammatis notæ L.D.D.D. locum datum decreto Decurionum autore Probo ſignificent; porrò ij qui in municipijs publicã rem agebant; Ciceronis teſtimonio Decuriones appellarentur; eaque dignitate pollerent qua Romæ Senatores; facile eſt intellectu; vrbem hanc, quod Decurionum dominatu quondam paruerit, municipali iure priſcis illis Romanorum ſæculis viguiſſe. Id vero an prorſus verum ſit, non eſt nunc differendi tempus: ſed cum veſtro, tum aliorum iudicio diſcutiendum relinquamus. illud tamen non importune (vt opinor) affirmauerim: ex vicorum, oppidorumque nominibus quæ in Bergomati agro ſita ſunt; non antiquitatem modo Bergomatum, verum quàm gratus etiã Romanis hic ager olim fuerit; quàm facillime oſtendi poſſe. Siquidem Marianum, Catianum, Statianum, Mutianũq; non niſi à Mario, Catio, Statio, Mutioq; deducta fuiſſe, memini ignotum eſſe arbitror. in queis fortaſſe non incõmode & Actianum quod nunc Alzanũ vocant, & Albinũ adnumerauerim. quorũ alterũ ab Actio, alterũ vero nõ minus ab Albo, quàm à Sp. Albino, aut ab A. Albino deduci poſſe manifeſtũ ẽ. Sed de his aliàs. hæc.n. admonẽdi mõ cã volui dixiſſe. tu q̃ti id facias, Marcili poſtea uideris. Eſt aliud ẽt præ foribus tẽpli non indecorũ epigrãma: ſed tñ mutilũ, & fractũ, tale quippe eſt.

NTIO. SEX. F. VOT. ALPONI
AE. M. F. SECVNDAE.
IO. M. F. VOT. MACRO. PONTIFICI.
M.F. VOT. MONTANO. IiiiI. VIR. IiiI. VIR.

Extant præterea eo in loco tres alij miræ cuiuſdam venuſtatis & antiquitatis lapides. è queis primus hoc elogio eſt inſignis,

A T E S T I A. L. D. L.
A T E S T I A E
T E R T I A E. P A T R O N.
B E N E M E R E N T I. E T
C A P I T O N I B I N E T A E.
E T M A R T I A E, E T P R I M V L.
D E L I C A T I S. E T
T E L A M I O C E L E R I
A M I C O C A R I S S I M O.
E T A T E S T I A E E G N A T I Æ.

In ſecundo autem ita ſcriptum eſt.

V. F.
L. B L A N D I V S C. F.
V O T.
IiiiI VIR. E T.
A V G V S T A L I S. E T
F L A M I N A L I S.
S I B I E T
V A L E R I A E L. F.
R V S T I C A E
V X O R I.

Tertij vero huiuſcemodi eſt inſcriptio.

SPONSOR. L.
C. STATIO. C. L.
FAVSTO
NEGOTIATORI
ET
VITVLLIAE. SEX. F.
TERTIAE VXORI

In quo monumento obiter illud annotandum cenſeo; cõſueuiſſe veteres otium, & negotium per, T, ſcriptitare: quod ſecus multi nunc faciunt. Sed hæc alij viderint. Cæterum *non procul ab ea diui Alexãdri ęde quam diximus ſacellum quoddã eſt diuo* Petro *Apoſtolorum principi dicatum; cuius in parietibus non inelegans elogium hoc inſpicitur.*

C. CORNELIO
C. F. VOT.
MINICIANO
PRAEF. COH. PRIM.
DAMASC. TRIB. MIL.
LEGIONIS III. AVGVST.
PRAEF. FABR. CVRATORI
REI. P. OTESINORVM
IIIIVIRO I. D. PONTIFICI
FLAMINI DIVI CLAVDII
BERGOMI PATRONO
FLAMINI DIVI TRAIANI
MEDIOLANI
PLEBS VRBAN.

Quę quidem inſcriptio apertiſſime declarat cõſueſſe maiores noſtros, reclamante tamen recentiorum, quotidianaq́ conſuetudine, Bergomum *per,* B, *ſcribere.*

quod ego alijs quoq; in nõnullis veterũ inſcriptionibus ſcriptum animaduerti. cuiuſmodi illa eſt quam nuper Brixiæ cũ eſſemus, exſcripſimus: cuius hęc ſunt verba.

P. CLODIO P. F. FAB. SVRAE Q. FLAMINI DIVI TRAIANI PONTIF. IIVIR. Q. VINQVE TRIB. LEG. .II. ADIVTRI. PIAE. FID. CVRAT. REI. P. BERGOM. DATO. AB. IMP. TRAIANO. CVRAT. REI P. COMENS. DATO AB. IMP. HADRIANO

COLLEGIA. FABR. ET. CENT.

Quibus ex epigrammatibus quis non videt? quis non perſpicit? quàm facile commentitiæ illę recentium hiſtoricorũ opiniones refelli poſſint? qui aſſerunt huiuſce vrbis nomen nõ Bergomũ, ſed Pergamũ dici debere? quippe quod vel à Pergamo Aſiæ oppido, vel à Pergamo Gallorum *duce emanarit: atq; etymon duxerit. ſed ó magna vis veritatis: quę contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas hominũ inſidias, ſe per ſe ipſam facile defendat. quàm enim tota hæc recens fabella, quàm eſt ſine argumento; quàm nullum inuenire exitum poteſt. nam ſiue ex antiquorũ elogijs petãtur ſigna; quibus maxime veritas illuſtrari ſolet; quæ nã illis ipſis, quæ antea expoſui; aut clariora, aut venuſtiora inueniri tandem poſſunt? ſiue patrum autoritas quęratur; quę nã obſecro maior? quę ſãctior? quæ præclarior afferri vnquã poteſt? quàm M. illius* Catonis? *quem* Cicero *ſtudioſiſſimum philoſophiæ, iuſtiſſimũ virum, optimũ iudicem, religioſiſſimũq; teſtẽ nũcupare ſolet? vt interea diſſimulẽ Pliniũ, Ptolomęũ,*

S

Trogũq; Pompeium, atq; è recentioribus complures; apud quos vbiq; Bergomũ, non Pergamum ſcriptum inuenitur: nec non & antiqua Bergomatũ aurea numiſmata in quibus ita ſcriptum eſt. LVPVS DVX BERGOMI. *Sed ineptũ omnino eſt, de tam perſpicua iſtorũ impudentia pluribus verbis diſputare: quaſi aut res ipſa dubia ſit; vel obſcura: aut ea quæ hiſce de rebus ſubtiliter, & ornate à* M. *Marcilio diſputata ſũt; noſtræ vel confirmationis, vel approbationis indigere videantur.* Q*uare redeamus ad id, vnde diuertimus.* V*iſuntur igitur eiſdẽ in parietibus alij quoq; duo lapides; quorũ alter hiſce verbis, ac litteris inciſus eſt. alter vero eſt huiuſmodi.*

M. CAECILIVS M. F.	L. MAVESI
FIRMVS.	L. CORN.
BENDROPHORIS	Q. STATI
LEGAVIT	L. POMPO.

Aliud quoq; non longe à foro ſcimus eſſe Phanũ nobiliſſimũ quidẽ, ac ſanctiſſimum diuo Vincentio martyri dicatum: quod templum in oculis, quotidianoque aſpectu Populi Berg. eſt poſitũ, eius itidem in parietibus monumẽta nõnulla poſita ſunt. quorũ prius tale ẽ.

PVPIA. M. F. SECVNDA. V. F.
Q. SVLPICIO. Q. F. RVFO.
IIII VIR. Q. VIRO.
Q. SVLPICIO Q. F. SEDATO.
IIII VIR .I. D. FILIO.

Poſterius autem hunc in modum ſe habet.

L. CLVVIENVS. L. F. ANI
CILO
BALNEVM. ET.
AQ. VAS. DEDIT.

Sed tamen ea quæ ad ædem diuę Agathæ ſunt epigrãmata, nulli aliorum vel antiquitate, vel pulchritudine cedunt: nam in altero ita ſcriptum eſt.

P. RVBRIVS
THEOPHILVS
PAEDAGOGVS
RVBBIAE. SIBI. ET. SV.

In altero autẽ hi quàm pulcherrimi leguntur verſus.

PVDENS M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS
PROCVRATOR ERAM LEPIDAE MORESQ. Regebã
DVM VIXI MANSIT CAESARIS ILLA NVRVS.
PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Eſt alia etiam apud diuũ Michaelem, quem noſtrates dicunt Putei albi; peruetus hæc inſcriptio

IOVI
O M. ET. DIS.
DEABVSQ. VE
IN MORTALIBVS.
C. VALERIVS
VALENS
L. M.

Alium quoq; lapidem, memini me quondam in ædibus ſplendidi, ac nobilis viri Ioannis Iacobi Vlmæi in hãc ſententiam legere ſolitum.

D M

VIBIAE

VARIAE

CAETERIS

Et hęc quidẽ ſunt antiqua huiuſce ciuitatis monumẽta. quæ vero in vrbe Bergomatis agri villulis, atq; oppidis cõtinentur (quoniam Sol ad occaſum properat) quàm breuiſſime potero expediã. Itaq; primo ab vrbe lapide, eo in pago qui Adhaſte dicitur; epigramma quoddam litterulis quidem corroſis, ſenioq; nutantibus, ſed tamẽ erudıtiſſime ſcriptum ita legitur.

M. CABARSVS
PATIENS DEDIT
XXX. ET. PRO FVNDI
DE VSVRIS XIII. QVOT
SI IVVENATES EIVS
NECLEXERINT FILIO
EIVS RETERE DEBE
BVNT XXX. AVT
SI QVIS HERES
FVERIT
POSIT FILIVS.

Quo in elogio permulta profecto notatu, ac cognitione digna ſunt. quæ nihilominus propter anguſtias temporis, tum etiã quod ea Bellaſinus noſter vir & doctus, & harũ rerum explorator diligentiſſimus luculente admodũ, ac diligenter expoſuit prætermittã: pergamq́ ad reliqua.

Albini igitur talis eſt inſcriptio.

P. F V R I V S P. L.
HILARVS VI VIR
VIVOS SIBI FECIT
ET FVRIAE. P. L.
AL. CE.

Itemq́ apud Mutium ſiue rectius Mutianum inſigne hoc epigrãma conſpicitur.

CAPITONI SPIRATIO
RVSTIAE P. F. MAXIMAE
MATRI. Q. CALLIDIO L. F.
MAGIO FRATRI. SEX.
CALLIDIO L. F. FRATRI
DVLCISSIMO.

Rurſus apud Bulgarum duo hi extant lapides. vnius talis eſt ſcriptura.

NEPTVNO SACRVM.
.M.
DVNILIVS. HOMO.

Hæc autem alterius inſcriptio.

PONTIVS CORNELIVS
CRIPONIVS
T. F. I. S.

Præterea apud Craſſotium huiuſmodi è marmore extat lapis.

C. CORNELIVS. C. F. VOT.
CALVOS. VIVOS. SIBI
ET L. CORNELIO. C. F.
VOT. FRATRI H. M. H.
N. S.

Lurani quoq; in ſacello diui Lini tale eſt epigramma.

D. M.
B AELIO TAVRO QVI VIXIT
ANN. XXI. DIES XXXXV.
F ANNIA SEVERA MATER
FILIO PIENTISSIMO ET
SIBI ET AELIO LVCIO
MARITO RARISSIMO
V. F.

Itemq; hoc apud Martinengum.

MINERVAE
L. LONGINVS
MAXIMVS
EX PERMISSO
AELIORVM
V. S. L. M.

Sacellum præterea quoddam eſt diui Pauli, altiſſimo in monte admodum edito loco poſitum: quem locum vulgus Argon nominat. ibi duo hęc ſunt monimenta; quorum alterum hac inſcriptione inſignitum eſt.

HADRIAN
L. PRISCVS. I SI.
T. L. HADRIANO
L. HILARO PATR.
N. O. TESTAMENT.
SCRIPSIT FIERI Q.
IVSSIT.

Hac vero ornatum eſt alterum.

M. SERTORIVS
M. L. FAVSTVS
SIBI ET
SERTORIAE. M.
BENIGNAE.

Barrianum quoq; vetus oppidum & nobile decimo ab vrbe lapide ſcitis eſſe plenum clariſſimorum monumentorũ. id. n. complures è noſtris antiquum illud Orobiorũ oppidũ Barra eſſe arbitrantur, à quo Bergomates fuiſſe cognominatos Catonẽ ſcriptitaſſe auctor eſt Plinius: ſed de eo ſatis, ſuperq; dictum eſt à te Marcili. in eo loco nuper nõnulla veterũ monumenta repta ſunt; atq; in primis lapis quidã marmoreus, mãcus tamẽ, ac mutilus; cuius in extrema tabella cælatum erat armẽtũ, paſtoreſq; haud pauci tauros naribus, atq; auriculis trahentes: apparet autem nũc epigrãma

hoc exæſis prioribus partibus verſiculorum: ac dimidiatis ferè hunc in modum.

P. R.

IiiiL VIR

Q. R. VERECVNDO VR.

ET. VIBIAE. Q. L.

VERECVNDAE

T. F. I.

Extant eodẽ in loco alij etiã duo lapides, ac in primo quidem ſcriptum eſt.

MARTI. MINERVAE.

In ſecundo autem ita legitur.

DOMITIO L. F.

VOT

MONTANO.

At vero poſtremum omnium monimentorum quę quidem ad manus meas ꝑuenerint; illud eſt quod nuper in agro Aſte zani inuentum eſt tale.

L. Q VINCTIO

L. L.

ORESTI

Hæc igitur ſunt ornatiſſimi iuuenes egregia illa veterum monumenta, noſtræq; ornamenta ciuitatis; quæ hodierno in cõſeſſu ex me voluiſtis audire. quibus rebus tametſi hæc ipſa vrbs ſatis clara, atq; admiranda videri poteſt; ego tamen neque hac re, neque originis nobilitate, neque imperio, neq; frequẽtia clariſſimarũ familiarum verius, præclariuſque, ac magnificentius

tam illuſtrari arbitror; quàm quod optimis artibus, atq; ingenijs omni ſtudiorũ genere ꝑpolitis; & quod propè caput eſt omniũ; religiõe, moribus, ac Dei *opti-mi, maximi cultu, omni quidẽ tẽpe ita floruerit; & nunc etiã maxime vigeat; vt iure optimo poſſit cum quauis illuſtriũ ciuitatũ ex æquo cõtendere.* Enim *uero quàm multos è noſtris ciuibus patrũ memoria, quàm multos nòſtra, cũ rei militaris gloria, tum diuinarũ quoq; hu-manarũq; rerũ omniũ cognitio, atq; eloquentia, in am-pliſſimo & laudis, & dignitatis gradu collocarint; nõ hercle facile dixerim nã quũ ĩnumerabilia fermè ha-beamus huiuſcemodi clariſſimorũ hominũ exẽpla; quę nam tanta poteſt eſſe dicendi vis, tãtaq; copia? quæ rẽ tam magnam, tam variã poſſit, aut ingenio, & viribus ſuſtinere? aut memoria, & oratione cõplecti? proinde vt hæc omnia prætermittã; quæ & audiſtis ſæpe; & (vt arbitror) etiãnum tenetis animis; Quæ nã vnq̃ ob-ſecro ciuitas, aut proprijs ciuibus, aut patriæ ſuæ be-neuolis præcipue, atq; inſigniter diligendis magis pia grataq; extitit? Quæ vero aut veniẽtibus malis for-tius obſtitit? aut quę iam aderant, patientius tolerauit? pertulitq;? nulla vnq̃ profecto, mihi credite, in rebus publicis, domeſticiſq; prudentior; nulla ad rectiſſima optimarũ artiũ ſtudia propenſior; nulla deniq; erga* Deorũ *ĩmortaliũ curã, cerimoniãq; religioſior inuẽta eſt. teſtes ſunt locupletiſſimi, ac certiſſimi vtriuſq; ſexus penè ĩnumerabiles vita, ac moribus ſanctiſſimi ex ho-minũ genere in cœlũ recepti. qua de cauſa effectũ ar-*

bitror, vt noſtri homines de numinibus, ac patria pie meriti, ad omnes artes ingenioſiſſimi euaſerint: quale Pindarus olim Rhodijs à Pallade ob exhibitos ſibi primũ naſcenti ab eis diuinos honores, conceſſum fuiſſe canit. Sed quorſum hæ tam longe, & nõ ſine inuidia, ac fortaſſe etiã quorundã cõtẽptu, ſi apud alios, quàm apud vos loquerer; repetitæ patriæ laudes? nempe vt vos adoleſcentes, quos vt filios diligo: qui & nobiles eſtis: & rectiſſimis quoq; ſtudijs, atq; optimis artibus deditì (adhuc.n. patitur veſtra humanitas me qđ ſentiã libere dicere) ad maiorũ veſtrorũ imitationẽ excitẽ. noui.n. vos: noui patrẽ, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit: noui domũ, nomẽq; veſtrũ: ſtudia denique generis, ac familiæ veſtrę: virtutis, humanitatis, plurimarũ artiũ, atq; optimarũ, nota ſunt mihi omnia. Itaq; faciã vt imperatores inſtructa acie ſolent; quãquã paratiſſimos milites ad pręliandũ vidẽt; vt eos tamẽ adhortantur: ſic ego vos ardentes, & erectos nõ cohortor ſolũ, ſed planè etiam rogo atque obteſtor: vt tota mente, omnique animi impetu in virtutẽ, doctrinã, patriæq; veſtræ gloriã, ac honorẽ incũbatis. nihil eſt.n. quod vobis maiori fructui, ſplendorique eſſe poſſit; nec quicq̃ ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut glorioſius; quã de Rep. vt inquit Cicero, bene mereri. Nam cũ omnia breuia ſint; fugacia, & caduca; virtus tamẽ eſt vna altiſſimis defixa radicibus; quã nulla vis eripe; nulla fortunę procella impellere in ſcopulũ põt. Hęc maxime illuſtratur magnis, in patriã meritis; hanc

omnes appetunt;amplectũtur vniuerſi;qui ſeſe patriæ, qui ſuis ciuibus,amicis,qui laudi,qui gloriæ;nõ q̃ ſomno,& cõuiuijs,& delectationi natos arbitrantur. Hãc *igitur retinete quæſo iuuenes;quã vobis tãquã hæreditatẽ maiores veſtri reliquerunt.nãque ſic habetote; omnibus qui patriã ſuis cõſilijs, laboribus, litterarum monumentis defenderint;cõſeruauerint;illuſtrarintue; certũ eſſe in cœlo(vt docti oẽs,ac ſapiẽtes loquuntur) ac definitũ locũ:vbi beati ſempiterno æuo fruantur. Quas ob res pergite,vt cœpiſtis,ornatiſſimi adoleſcẽtes;vt eã ingenij facultatẽ,quam cõplexi eſtis maximã; teneatis:perficiatiſque:qua & vobis honori,& amicis vtilitati,& patriæ tandem huic noſtræ,totique Chriſtianæ* Reip.*emolumẽto aliquãdo eſſe poſſitis.* Verũ *iam ſatis,ſuperque vſus ſum veſtra humanitate:itaque quoniã iam adueſperaſcit;ſurgẽdũ cenſeo.* Quũq; *id dixiſſet:ſurrexerunt omnes pariter:et ſimulac vale dixerũt (erat enim extrema iam diei hora) domũ cõtinuo læti,atq; alacres rectà conceſſerunt.*

Caſtigationes eorum errorum, qui inter deſcribẽdum minus animaduerſi ſunt.

Folio primo à tergo.verſu.xix.cuiuis.

Fol.ij.à *facie.ver.ij.clariſſimos.ibidẽ.ver.xxv.*Vir*gilianos etiã luſus,*

Fol.vij.à *fa.ver.xv.ſcriptum reliquit.ibid.ver.xxiiij.* Marce Mauriti *fas mihi eſſe.*

Fol.x.à *facie.ver.xxv.* ὄρος *.ibid. ver.xxv.*Atq.*ibidem à tergo.ver.xxvij.ſic lege:vti* Comi,Bergomi,Liciniſori,*& aliquot circa populorum.*

Fol.xv.à *tergo.ver.xiij.ſic lege.emanaſſe* Italiã *falsò exiſtimauit græca cum leuitas,tum fabuloſitas.*

Fol.xix.à *facie.ver.iiij.neſciunt.*

Fol.xxiiij.à *tergo.ver.xij.phyſicis.*

Fol.xxvij.à *facie.ver.vi.ſtudiorum.*

Fol.xxix.à *facie.ver.xvij.illuſtriũ.ibid.à tergo. ver. xxij.recenti.*

Fol.xxx.à *facie.ver.x.aſciſcat nomina.*

Fol.xxxi.à *facie.ver.xx.ad læuũ* Thyberis.

Fol.xxxij.à *tergo.ver.i.*Armenia.

Fol.xxxiij.à *ter.ver.viij.*Erythrẹũ.*ibidẽ.ſed an recte*

Fol.xxxix.à *tergo.ver.i.dicens.*

Fol.xl.à *facie.ver.xiij.*GERMEN.

Fol.xli.à *facie.ver.vij.mirari queo;*

Fol.xliiij.à *tergo.ver.ij.dele,iſthæc.*

Fol.xlvi.à *facie.ver.xvij.qui egreſſi ſunt. ibid.à tergo.ver.xxiiij.eſſent.*

Fol.xlviij.à facie.ver.ix. Cednorum familiæ; quam hiſce.
Fol.xlix.à facie.ver.xix.CYGNVM.
Fol.l.à tergo.ver.xxiij.Cydni auo.
Fol.lij.à à facie.ver.v.quamq; poſteriores.
Fol.liij.à facie.ver.ij.imperiorum.
Fol.lx.à.facie.ver.v.apud Alpes,ibid.a ter.ver.xi. ſic lege: Καμόπολιν vocāt.& in fine eiuſdē ver. dele:dicunt.ibidē.ver.xvi.Huic ego.

Venetijs per Bernardinum Vitalem Venetū
Anno Salutis. M. D. XXXI.
Menſe Octobri.

Hoſce libros ne quis alius intra.x.annos audeat impreſſioni ſubijcere; aut alibi impreſſos venundare; SEN.VEN.decreto cautum eſt.

A01 1472446

BIBLIO
Vitto
L